

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
ΠΜΣ «ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ»

**Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα: Η εφαρμογή του και η αξιολόγησή του
στον Δήμο Σπάρτης**

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

Μαρία Λιναρδή

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή:

κ. Δημήτριος-Επαμεινώνδας Βενιέρης, Καθηγητής (Επιβλέπων)

κα Βαρβάρα Λαλιώτη, Διδάκτωρ Κοινωνικής Πολιτικής-Ερευνήτρια

κ. Ανδρέας Φερόνας, Αναπληρωτής Καθηγητής

ΚΟΡΙΝΘΟΣ

ΙΟΥΝΙΟΣ, 2022

Copyright © Μαρία Λιναρδή, 2022

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η εκπόνηση της διπλωματικής εργασίας πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος «Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική» του Τμήματος Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου.

Η έγκρισή της δεν υποδηλώνει και την αποδοχή των απόψεων της συγγραφέως εκ μέρους του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου.

Αφιερώνεται στη μητέρα μου
που είναι πάντα δίπλα μου
στα εύκολα και στα δύσκολα.

Με την ελπίδα για μια κοινωνία αλληλεγγύης,
ισότητας και κοινωνικής δικαιοσύνης

Ευχαριστίες

Πάντα όταν φτάνει η ώρα να εκφράσω δημόσια τις ευχαριστίες μου σε όσους συνέβαλαν στην ολοκλήρωση μίας διαδρομής, η καρδιά μου πλημμυρίζει από έντονα και ανάμεικτα συναισθήματα...

Συναίσθημα ανακούφισης, διότι μία δύσκολη και χρονοβόρα προσπάθεια, αυτή της συγγραφής της εν λόγω εργασίας, έφτασε στο τέλος της. Συναισθήματα λύπης, διότι το όμορφο αυτό ταξίδι φτάνει στο τέλος του. Συναισθήματα χαράς και περηφάνειας, διότι κατάφερα να φτάσω μέχρι το τέλος. Συναισθήματα ευγνωμοσύνης για όλους εκείνους που συνέβαλαν έως τώρα.

Αρχικά, αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω από καρδιάς την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου κα Βαρβάρα Λαλιώτη για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε, τον πολύτιμο χρόνο που μου αφιέρωσε και που με τις πολύ εύστοχες παρατηρήσεις της με βοήθησε, ώστε να ολοκληρώσω την διπλωματική μου εργασία.

Θα ήθελα, επίσης, να ευχαριστήσω τον καθηγητή και συνοδοιπόρο μας καθ' όλη τη διάρκεια αυτής της διαδρομής, κ. Βενιέρη Δημήτριο-Επαμεινώνδα, μέσα από τα μάτια του οποίου, τις στάσεις του και τις απόψεις του αγάπησα ακόμη περισσότερο την κοινωνική πολιτική, την οποία υπηρετώ χρόνια.

Όλους τους καθηγητές μας που μας συντρόφευσαν και μας υποστήριξαν στην πορεία αυτή.

Τους συμφοιτητές μου, τους υπέροχους όλα αυτά τα χρόνια συναδέλφους μου, αλλά και τους δικαιούχους του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος που, παρά τις δυσκολίες της καθημερινότητας, με βοήθησαν, ώστε να ολοκληρωθεί αυτή η προσπάθεια.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους φίλους μου και την οικογένειά μου για την αμέριστη συμπαράστασή τους και την υπομονή τους.

Περιεχόμενα

Περίληψη	8
Summary.....	9
Κατάλογος Πινάκων Παραρτήματος	10
Πίνακας Συντομογραφιών	10
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	12
ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ.....	14
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 - Εννοιολογικός προσδιορισμός της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού και πολιτικές καταπολέμησης.....	14
1.1 Περί φτώχειας.....	14
1.2 Περί κοινωνικού αποκλεισμού	16
1.3 Πολιτικές Ελάχιστου Εισοδήματος ως εργαλείο για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.....	17
1.4. Το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα (ΕΕΕ) ως εργαλείο άσκησης κοινωνικής πολιτικής	18
1.5. Η πολιτική του ΕΕΕ στην Ευρωπαϊκή Ένωση	20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 - Το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα στην Ελλάδα	23
2.1 Η εφαρμογή του ΕΕΕ στην Ελλάδα: Η πορεία προς τη θέσπιση, η πιλοτική και η πανελλαδική εφαρμογή.....	23
2.2 Οι τρεις πυλώνες του ΕΕΕ.....	26
2.3 Ωφελοόμενοι του ΕΕΕ	28
2.4 Κριτήρια και προϋποθέσεις συμμετοχής στο ΕΕΕ	29
2.5 Κριτική αποτίμηση της καθολικής εφαρμογής του ΕΕΕ	31
ΕΜΠΕΙΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ.....	33
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 - Η έρευνα στον Δήμο Σπάρτης.....	33
3.1 Σκοπός της έρευνας.....	33
3.2 Μεθοδολογία της Έρευνας.....	34
3.2.1 Μεθοδολογία της ποσοτικής έρευνας	35

Περίληψη

Το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα (ΕΕΕ), το οποίο εφαρμόστηκε καθολικά στη χώρα μας το 2017, ανήκει στη λεγόμενη «τρίτη γενιά» μέτρων προνοιακού χαρακτήρα και αποτελεί ένα «δίχτυ ασφαλείας» για την προστασία από τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Σκοπός αυτής της διπλωματικής εργασίας είναι η αξιολόγηση του προγράμματος κατά την εφαρμογή του από τον Δήμο Σπάρτης, τόσο από την πλευρά των δικαιούχων του, όσο και από τους διαπιστευμένους για την υλοποίησή του υπαλλήλους.

Η παρούσα μελέτη χωρίζεται σε δύο μέρη, στο θεωρητικό και το εμπειρικό. Όσον αφορά στο θεωρητικό μέρος, αναλύονται οι έννοιες της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, καθώς και το θεωρητικό πλαίσιο των πολιτικών ελάχιστου εισοδήματος ως μέτρο αντιμετώπισης αυτών των φαινομένων. Παρουσιάζονται, επίσης, το ΕΕΕ ως εργαλείο άσκησης κοινωνικής πολιτικής και η ανάδυσή του στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ακολούθως, σκιαγραφείται η ελληνική περίπτωση, ως προς τα στάδια εφαρμογής του προγράμματος και παρουσιάζονται οι τρεις πυλώνες λειτουργίας του, οι ωφελούμενοι, καθώς και τα κριτήρια και οι προϋποθέσεις ένταξης σε αυτό. Τέλος, γίνεται μία προσπάθεια κριτικής αποτίμησης της καθολικής εφαρμογής του προγράμματος.

Όσον αφορά στο εμπειρικό μέρος, η βιβλιογραφική ανασκόπηση ακολουθείται από τη μεθοδολογία της έρευνας. Μέσα από την αξιοποίηση μίας μεικτής προσέγγισης (ποσοτικής και ποιοτικής) γίνεται προσπάθεια, ώστε να καταγραφούν οι απόψεις των ωφελούμενων και των διαπιστευμένων για την εφαρμογή του προγράμματος υπαλλήλων του Δήμου Σπάρτης, ώστε να εξαχθούν συμπεράσματα σχετικά με την αποτελεσματικότητα ή μη της εν λόγω προνοιακής πολιτικής.

Ως βασικό συμπέρασμα αναδεικνύεται ότι, το ΕΕΕ, ενώ αποτελεί το σημαντικότερο βήμα ενίσχυσης και εκσυγχρονισμού του κοινωνικού δικτύου ασφάλειας, η αποτελεσματικότητά του είναι πολύ περιορισμένη και δεν αρκεί για τη ριζική αντιμετώπιση του προβλήματος της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.

Λέξεις - Κλειδιά: Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα, φτώχεια, κοινωνικός αποκλεισμός, Ευρωπαϊκή Ένωση, κοινωνική πολιτική

Summary

Guaranteed Minimum Income (GMI) which implemented in our country in 2017, belongs to the so-called «third generation» of welfare measures and is a «safety net» protecting against poverty and social exclusion. The purpose of this study is the evaluation of the programme during its implementation by the Municipality of Sparta, both from the side of GMI beneficiaries and that of the employees accredited for the implementation of the scheme.

The present study is divided into two parts, the theoretical and the empirical. As far as the theoretical part is concerned, the concepts of poverty and social exclusion are analyzed, as well as the theoretical framework of policies of minimum income, as a measure of facing these phenomena. Furthermore, the GMI is presented as a tool for social policy, alongside its emergence in the European Union. Next, the Greek case is outlined. This includes the stages of implementation of the programme and the three pillars of its operation, the units that benefit from the GMI, as well as the relevant eligibility criteria and conditions for access. Finally, an attempt is made to critically evaluate the overall implementation of the programme.

As far as the empirical part is concerned, the literature review is firstly presented and then follows the research methodology. Through the utilization of a mixed approach (quantitative and qualitative) an effort is made to record the views of GMI beneficiaries, as well as those of the accredited employees at the Municipality of Sparta for the implementation of the programme. The aim is to reach conclusions concerning the effectiveness (or not) of this welfare policy.

The main conclusion is that, while the GMI is the most important measure in strengthening and modernizing the social safety net, its effectiveness is very limited and it is not adequate to tackle the problem of poverty and social exclusion.

Key Words: Guaranteed Minimum Income, poverty, social exclusion, European Union, social policy

Κατάλογος Πινάκων Παραρτήματος

Πίνακας 1. Περιγραφή του «ανεπαρκούς επιπέδου διαβίωσης» από τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (πλην της Ελλάδας)
Πίνακας 2. Εισοδηματικά και περιουσιακά κριτήρια ένταξης στο ΕΕΕ
Πίνακας 3. Στατιστικά αιτήσεων ετών 2018, 2019, 2020, 2021
Πίνακας 4. Δημογραφικά χαρακτηριστικά των ωφελούμενων νοικοκυριών
Πίνακας 5. Στοιχεία για το εισόδημα και το εργασιακό καθεστώς των ωφελούμενων νοικοκυριών
Πίνακας 6. Χαρακτηριστικά συνεντευξιαζόμενων δικαιούχων του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος

Πίνακας Συνομογραφιών

Ελληνόγλωσσες

ΑΑΔΕ: Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Εσόδων

ΑΔΕΔΥ: Ανώτατη Διοίκηση Ενώσεων Δημοσίων Υπαλλήλων

ΑΕΙ: Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα

ΑμεΑ: Άτομα με Αναπηρία

ΑΜΣ: Ανοιχτή Μέθοδος Συντονισμού

ΑΣΔ: Ατομικό Σχέδιο Δράσης

ΓΣΕΕ: Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος

ΓΓΠΣΔΔ: Γενική Γραμματεία Πληροφοριακών Συστημάτων Δημόσιας Διοίκησης

ΔΝΤ: Διεθνές Νομισματικό Ταμείο

ΔΕΗ: Δημόσια Διοίκηση Ηλεκτρισμού

ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΕΕ: Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα

ΕΙΕΑΔ: Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού

ΕΚΔΑΑ: Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης

ΕΛΣΤΑΤ: Ελληνική Στατιστική Αρχή

ΕΟΚ: Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα

ΕΝΦΙΑ: Ενιαίος Φόρος Ιδιοκτησίας Ακινήτων

ΗΔΙΚΑ: Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση Κοινωνικής Ασφάλισης

ΙΕΚ: Ινστιτούτο Επαγγελματικής Κατάρτισης

ΙΝΕ: Ινστιτούτο Εργασίας

ΙΧ: Ιδιωτικής Χρήσης

ΚΕΑ: Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης

ΚΕΠ: Κέντρα Εξυπηρέτησης Πολιτών

ΚΠΑ: Κέντρα Προώθησης Απασχόλησης

ΚΥΑ: Κοινή Υπουργική Απόφαση

ΜΧ: Μεικτής Χρήσης

ΟΑΕΔ: Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού

ΟΚΕ: Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή Ελλάδος

ΟΠΕΚΑ: Οργανισμός Προνοιακών Επιδομάτων και Κοινωνικής Αλληλεγγύης

ΟΟΣΑ: Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης

ΠΑΣΟΚ: Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα

ΣΥΡΙΖΑ: Συνασπισμός Ριζοσπαστικής Αριστεράς

ΤΕΒΑ: Ταμείο Ευρωπαϊκής Βοήθειας προς τους Άπορους

ΤΕΙ: Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα

ΥΕΠΚΑ: Υπουργείο Εργασίας Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων

ΦΕΚ: Φύλλα Εφημερίδας της Κυβέρνησης

Ξενόγλωσσες

MISSOC: Mutual Information System on Social Protection/Social Security

SPSS: Statistical Package for Social Sciences

RSA: Revenu de Solidarité

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα τελευταία χρόνια βιώνεται ανά τον κόσμο μια δημοσιονομική κρίση, η οποία σε συνδυασμό με αυστηρά μέτρα λιτότητας που έχουν εφαρμοστεί, έχουν οδηγήσει την οικονομία σε μεγάλη ύφεση και έχουν ασκήσει αρνητικές πιέσεις στην βιωσιμότητα του κοινωνικού κράτους πρόνοιας. Το σύστημα κοινωνικής προστασίας κρίνεται ακατάλληλο, για να αντιμετωπίσει μια τόσο ραγδαία επιδείνωση του βιοτικού επιπέδου, αδυνατώντας αφενός να προστατεύσει τους πιο ευάλωτους, αφετέρου να περιορίσει τις κοινωνικές επιπτώσεις της κρίσης. Παρέχει ανεπαρκή κάλυψη για τις πληθυσμιακές ομάδες που τη χρειάζονται περισσότερο, ενώ τα επιδόματα και τα χρηματικά βοηθήματα είναι πολύ χαμηλά, με περιορισμένες δυνατότητες και προοπτικές, ώστε να εξασφαλίσουν ένα αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης για όλους τους πολίτες (European Commission, 2013).

Η Ελλάδα μέχρι πριν λίγα χρόνια υπολειπόταν ενός επαρκούς προγράμματος ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος που να λειτουργεί ως κοινωνικό δίκτυ ασφαλείας και να εξασφαλίζει ολοκληρωμένες παροχές στα ευάλωτα νοικοκυριά, όπως επαρκείς οικονομικούς πόρους, πρόσβαση σε κοινωνικές υπηρεσίες υψηλής ποιότητας και υποστήριξη για την ένταξη/επανένταξη τους στην αγορά εργασίας (European Commission, 2013·Ματσαγγάνης, 2004). Για την ακρίβεια ήταν η μοναδική

ευρωπαϊκή χώρα, όπου δεν εφαρμοζόταν κανένα πρόγραμμα ελάχιστου εισοδήματος (Ματσαγγάνης, 2004:124).

Μόλις το 2014 τέθηκε σε πιλοτική εφαρμογή πολιτική, η ακριβής ονομασία της οποίας ήταν «Εγγυημένο Κοινωνικό Εισόδημα» (ΕΚΕ), με τη χορήγηση ενός ελάχιστου βασικού εισοδήματος στους πολίτες που δεν είχαν κανένα άλλο μέτρο στήριξης από την πολιτεία. Τον Φεβρουάριο του 2017 το ΕΚΕ τέθηκε σε εθνική εφαρμογή υπό την επωνυμία «Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης» (ΚΕΑ). Επρόκειτο για ένα προνοιακό πρόγραμμα που συνδύαζε εισοδηματική ενίσχυση, συμπληρωματικές κοινωνικές υπηρεσίες, παροχές και αγαθά, καθώς και υπηρεσίες ενεργοποίησης (Λαλιώτη, 2017).

Η παρούσα εργασία αποσκοπεί στη μελέτη του προγράμματος στον Δήμο Σπάρτης, η ακριβής ονομασία του οποίου σήμερα είναι «Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα» (ΕΕΕ). Το ΕΕΕ είναι μία πολιτική κοινωνικής προστασίας των ευπαθών κοινωνικών ομάδων που βρίσκονται αντιμέτωποι με την ακραία φτώχεια, στερούνται, δηλαδή, της ικανοποίησης βασικών ανθρώπινων αναγκών (τροφή, στέγη, υγειονομικές υπηρεσίες, κ.λπ.). Το πρώτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας περιλαμβάνει τις έννοιες της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, καθώς και τις πολιτικές ελάχιστου εισοδήματος ως εργαλείο αντιμετώπισης αυτών των φαινομένων. Ακολούθως, παρουσιάζεται το ΕΕΕ ως εργαλείο άσκησης κοινωνικής πολιτικής, καθώς και η ανάδυσή του στην ευρωπαϊκή ατζέντα.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύεται το χρονικό του ΕΕΕ στη χώρα μας από το 1990 έως την καθολική εφαρμογή του, μελετώντας τους τρεις πυλώνες λειτουργίας του, τους ωφελούμενους, καθώς και τα κριτήρια και τις προϋποθέσεις ένταξης σε αυτό. Το θεωρητικό μέρος ολοκληρώνεται με μία προσπάθεια κριτικής αποτίμησης της καθολικής εφαρμογής του προγράμματος.

Ακολουθεί το δεύτερο μέρος της εργασίας που περιλαμβάνει την έρευνα. Μέσα από την αξιοποίηση μίας μεικτής προσέγγισης, ποσοτικής και ποιοτικής, γίνεται προσπάθεια, ώστε να διερευνηθούν οι απόψεις και ο βαθμός ικανοποίησης των δικαιούχων από την εν λόγω πολιτική, καθώς και των απόψεων των υπαλλήλων του Δήμου Σπάρτης γύρω από την εφαρμογή του.

Συγκεκριμένα, στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η μεθοδολογία της έρευνας που ακολουθήθηκε στην παρούσα εργασία. Αναλυτικά, παρατίθενται ο σκοπός και οι στόχοι της έρευνας, τα ερευνητικά ερωτήματα, καθώς και η μεθοδολογία τόσο της ποσοτικής, όσο και της ποιοτικής έρευνας.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας σε δύο επιμέρους τμήματα, τα αποτελέσματα της ποσοτικής και τα αποτελέσματα της ποιοτικής έρευνας αντίστοιχα.

Στο τέλος, στη βάση των αποτελεσμάτων, ακολουθούν συζήτηση και τα συμπεράσματα της έρευνας σε σχέση με τα ευρήματα της βιβλιογραφικής ανασκόπησης, και παρουσιάζονται προτάσεις που αφορούν στη βελτίωση λειτουργικότητας του προγράμματος.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 - Εννοιολογικός προσδιορισμός της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού και πολιτικές καταπολέμησης

1.1 Περί φτώχειας

Η φτώχεια αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας, προκαλώντας τη διατάραξη της κοινωνικής συνοχής και τη δημιουργία ανισοτήτων (ΟΚΕ, 2014). Σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα (2000), φτώχεια είναι όχι μόνο το χαμηλό εισόδημα και η κατανάλωση, αλλά και η σοβαρή αποστέρηση της τροφής, της στέγης, της υγείας, της εκπαίδευσης και γενικότερα της πρόσβασης στις βασικές ανάγκες επιβίωσης. Εκτός αυτών όμως, η φτώχεια μπορεί να συμπεριλαμβάνει την αδυναμία, την ευαλωτότητα και τον φόβο.

Επίσης, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ορίζει τη φτώχεια ως εξής: *«Οι άνθρωποι θεωρείται ότι διαβιούν σε συνθήκες φτώχειας, όταν το εισόδημα και οι πόροι τους είναι τόσο ανεπαρκείς, ώστε να αποκλείονται από το να έχουν ένα επίπεδο διαβίωσης που θεωρείται αποδεκτό στην κοινωνία όπου ανήκουν. Εξαιτίας της φτώχειας τους μπορεί*

να αντιμετωπίσουν πολλαπλές μειονεξίες λόγω ανεργίας, χαμηλού εισοδήματος, κακής ποιότητας της στέγασης, ανεπαρκούς υγειονομικής φροντίδας και εμπόδια στη δια βίου μάθηση, τον πολιτισμό, τον αθλητισμό και την αναψυχή. Συχνά αποκλείονται και περιθωριοποιούνται από τη συμμετοχή σε δραστηριότητες (οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές) που αποτελούν τον κανόνα για άλλους ανθρώπους και η πρόσβασή τους σε θεμελιώδη δικαιώματα μπορεί να περιοριστεί» (European Commission, 2004:10).

Η φτώχεια που υπάρχει σε μία κοινωνία διακρίνεται σε «απόλυτη» και «σχετική». Σύμφωνα με τον ορισμό της απόλυτης φτώχειας, ένα άτομο θεωρείται φτωχό όταν δίνεται έμφαση στις βασικές του ανάγκες (τροφή, στέγη, κ.λπ.) και παραβλέπονται άλλες (κοινωνικές και πολιτιστικές) (Μητράκος και Τσακόγλου, 2012). Για να ξεφύγει κάποιος από την απόλυτη φτώχεια πρέπει να μπορεί να έχει στη διάθεσή του ένα ελάχιστο «καλάθι» αγαθών και υπηρεσιών, το οποίο περιλαμβάνει διατροφή, ένδυση, στέγαση, κ.λπ. Η χρηματική αξία του καλάθιού αυτού θα αντιστοιχεί στη λεγόμενη γραμμή φτώχειας, η οποία ορίζεται ως το 60% της διαμέσου της κατανομής των εισοδημάτων για το σύνολο του πληθυσμού κάθε χώρας (Μητράκος και Τσακόγλου, 2012·INE/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, 2008).

Σύμφωνα με την έννοια της σχετικής φτώχειας, ένα άτομο θεωρείται φτωχό, όταν το εισόδημά του δεν επαρκεί, ώστε να του εξασφαλίσει ένα επίπεδο διαβίωσης συναφές με τα πρότυπα της κοινωνίας όπου ζει. Εδώ, η γραμμή φτώχειας ορίζεται σε σχέση με τα οικονομικά και άλλα χαρακτηριστικά της ομάδας στην οποία ανήκει το άτομο. Η έννοια της σχετικής φτώχειας καλύπτει και περαιτέρω ανάγκες του ατόμου εκτός από τις βασικές, οι οποίες το καθιστούν ενεργό μέλος της κοινωνίας (Μητράκος και Τσακόγλου, 2012·INE/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, 2008).

Η εξάλειψη της φτώχειας αποτελεί διεθνώς έναν θεμελιώδη σκοπό του κοινωνικού κράτους (Ματσαγγάνης, κ.ά., 2017). Και αυτό γιατί η φτώχεια αλλοιώνει τα ίσα δικαιώματα της ιδιότητας του πολίτη, τα οποία με τη σειρά τους στερούν από το άτομο τις ίσες ευκαιρίες και το οδηγούν σε κοινωνικό αποκλεισμό (Βενιέρης, 2015), φαινόμενο που αναλύεται εκτενέστερα στην αμέσως επόμενη ενότητα.

1.2 Περί κοινωνικού αποκλεισμού

Ο όρος «κοινωνικός αποκλεισμός» είναι σχετικά νέος στις κοινωνικές επιστήμες. Εμφανίστηκε για πρώτη φορά στη Γαλλία, τη δεκαετία του 1960, σε μία περίοδο οικονομικής ευημερίας και ανάπτυξης (Παπαδοπούλου, 2004·Φερώνας, 2019). Στη συνέχεια, η χρήση του εξαπλώθηκε διεθνώς μέσω των θεσμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), κάνοντας σταδιακά στην άκρη την έννοια της φτώχειας (Φερώνας, 2019). Στην ελληνική πραγματικότητα, ο όρος εισήχθη στις αρχές της δεκαετίας του 1990 (Παπαδοπούλου, 2004).

Ο όρος «αποκλεισμός» σχετίζεται στη βάση του με την έννοια της φτώχειας, διαφοροποιείται, ωστόσο, από την έννοια της παραδοσιακής φτώχειας. Ο κοινωνικός αποκλεισμός αναφέρεται στη *«δομική και πολυδιάστατη φύση των διαδικασιών, διαμέσου των οποίων τα άτομα αποκλείονται από το σύνολο των κοινωνικών ανταλλαγών, πρακτικών και δικαιωμάτων, που συνιστούν τους βασικούς θεσμούς οικονομικής και κοινωνικής ενσωμάτωσης»* (Οικονόμου και Φερώνας, 2006:13).

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ορίζει, επίσης, τον κοινωνικό αποκλεισμό ως εξής: *«Κοινωνικός αποκλεισμός είναι μία διαδικασία, κατά την οποία τα άτομα ωθούνται στο περιθώριο πέρα από τα όρια της κοινωνίας και αποτρέπονται από την πλήρη συμμετοχή σε αυτήν λόγω της φτώχειας ή της έλλειψης βασικών δεξιοτήτων και ευκαιριών δια βίου μάθησης ή συνέπεια διακρίσεων. Αυτές οι καταστάσεις απομακρύνουν τα άτομα από την εργασία, το εισόδημα και τις εκπαιδευτικές ευκαιρίες, καθώς και τα κοινωνικά και τοπικά δίκτυα και δραστηριότητες. Τα άτομα έχουν μικρή πρόσβαση στην εξουσία και σε σώματα λήψης αποφάσεων και έτσι συχνά αισθάνονται ανίσχυρα και ανήμπορα, χωρίς έλεγχο πάνω στις καθημερινές αποφάσεις που επηρεάζουν την ζωή τους»* (European Commission, 2004:10) Με άλλα λόγια, ένα άτομο θεωρείται κοινωνικά αποκλεισμένο εάν δεν συμμετέχει, παρά την επιθυμία του, σε ένα σύνολο δραστηριοτήτων της κοινωνίας στην οποία ζει (Burchardt et al., 1999, 2002·Hills et al., 2002).

Τόσο η φτώχεια, όσο και ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι φαινόμενα άμεσα συνδεδεμένα με τη διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής και η αντιμετώπισή τους απασχολεί πάντα τη δημόσια ατζέντα πολιτικών και κυβερνήσεων. Ένα από τα πιο διαδεδομένα μέσα άμβλυνσής τους αποτελούν οι παροχές που χορηγούνται βάσει εισοδηματικών κριτηρίων. Οι παροχές αυτές, οι οποίες παρουσιάζονται εκτενέστερα

στην επόμενη ενότητα, στοχεύουν στην προστασία του ελάχιστου εισοδήματος των πολιτών και στην επιβίωσή τους, όταν δεν έχουν άλλο μέσο οικονομικής υποστήριξης (Μητράκος και Τσακόγλου, 2012·Λαλιώτη, 2018b).

1.3 Πολιτικές Ελάχιστου Εισοδήματος ως εργαλείο για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού

Η μεγάλη οικονομική κρίση που πλήττει την Ευρώπη από το 2008 έχει πολλές επιπτώσεις στην ευρωπαϊκή αγορά εργασίας και τον κοινωνικό ιστό, με αποτέλεσμα ο αριθμός των πολιτών που βιώνουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού να έχει αυξηθεί δραματικά σε πολλές χώρες. Γι' αυτό είναι επιτακτική ανάγκη να ενισχυθεί το κράτος πρόνοιας και να υπάρξει ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο κοινωνικής προστασίας με στοχευμένες πολιτικές για τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες (ΟΚΕ, 2014).

Ένα από τα πλέον διαδεδομένα μέσα άμβλυνσης της φτώχειας αποτελούν οι παροχές που χορηγούνται βάσει εισοδηματικών κριτηρίων και έχουν ως στόχο την προστασία του ελάχιστου εισοδήματος των πολιτών (Λαλιώτη, 2018b). Οι πολιτικές αυτές συνοδεύονται από μέτρα στήριξης της (επαν)ένταξης στην εργασία και προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης, προσαρμοσμένα στην ατομική κατάσταση των δικαιούχων. Αναπτύσσονται όταν όλα τα άλλα μέσα δεν επαρκούν, ώστε να εγγυηθούν ένα κοινωνικά αποδεκτό ελάχιστο επίπεδο επιβίωσης (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2017). Οι ωφελούμενοι ανήκουν συχνά στους εκτός των τειχών του συστήματος (outsiders), με περιορισμένη πολιτική εκπροσώπηση και χωρίς κανένα μέσο οικονομικής υποστήριξης (Λαλιώτη, 2017·2018b).

Η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός δεν είναι θέματα ατομικής ευθύνης και πρέπει να αντιμετωπίζονται με συλλογικό τρόπο. Σύμφωνα με τον Ευρωπαϊκό Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων (European Commission, 2017:20·Publications Office of the European Union, 2019:1) *«Κάθε άτομο που στερείται επαρκών πόρων έχει δικαίωμα σε επαρκείς παροχές ελάχιστου εισοδήματος που διασφαλίζουν αξιοπρεπή διαβίωση σε όλα τα στάδια της ζωής και ικανοποιητική πρόσβαση στα αναγκαία αγαθά και υπηρεσίες. Για όσους μπορούν να εργαστούν, οι παροχές*

ελάχιστου εισοδήματος θα πρέπει να συνδυάζονται με κίνητρα για (επαν)ένταξη στην αγορά εργασίας».

Ωστόσο, οι πολιτικές αυτές είναι και ευρέως αμφισβητούμενες. Η αμφισβήτηση έγκειται στη σχετικά μικρή συμβολή που έχουν στη μείωση της φτώχειας σε σύγκριση με άλλες παροχές του κράτους πρόνοιας. Και αυτό διότι θεωρείται ότι ο τρόπος που μετριέται η φτώχεια συγκριτικά με το μέσο εισόδημα σε μία κοινωνία είναι σχετικός. Επίσης, το επίπεδο των παροχών που συνδέονται με τις πολιτικές αυτές είναι συχνά χαμηλό, συνήθως αρκετά χαμηλότερο από τον καθαρό μηνιαίο μισθό, αλλά και από τον κατώτατο μισθό και τη γραμμή φτώχειας (Λαλιώτη, 2017·2018b).

Επιπλέον, δεν αξιολογείται η επίδραση των εν λόγω πολιτικών στη μείωση του κοινωνικού αποκλεισμού και την προαγωγή της κοινωνικής ενσωμάτωσης των ατόμων. Πολλές πληθυσμιακές ομάδες (Ρομά, άστεγοι, κ.λπ.) εξαιρούνται από τις πολιτικές αυτές ή τα επιδόματα που τους χορηγούνται είναι χαμηλότερα απ'ότι στον συνολικό πληθυσμό, ακόμη και εάν βρίσκονται κάτω από τη γραμμή φτώχειας. Μία ακόμη αδυναμία έγκειται στον περιορισμό της κάλυψης λόγω της στάσης των δυνητικά δικαιούχων, οι οποίοι πολλές φορές δεν διεκδικούν αυτά που τους ανήκουν, διότι μπορεί, για παράδειγμα, να μην θέλουν να στιγματιστούν (Λαλιώτη, 2017·2018b).

Στην Ελλάδα, παράδειγμα πολιτικής ελάχιστου εισοδήματος αποτελεί το ΕΕΕ, το οποίο σκιαγραφείται παρακάτω. Πρόκειται για μία στοχευμένη κοινωνική πολιτική που χορηγείται με εισοδηματικά κριτήρια και απευθύνεται σε άτομα και νοικοκυριά που διαβιούν σε συνθήκες ακραίας φτώχειας (Lalioi, 2015·2016·Λαλιώτη, 2017, 2018b·Ματσαγγάνης, 2013).

1.4 Το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα (ΕΕΕ) ως εργαλείο άσκησης κοινωνικής πολιτικής

Το ΕΕΕ αποτελεί παρέμβαση προνοιακού χαρακτήρα και εντάσσεται στο πλαίσιο της κοινωνικής πολιτικής ως υποσύστημα της κοινωνικής πρόνοιας, το οποίο στοχεύει στην παροχή κοινωνικής προστασίας (Ματσαγγάνης, 2004). Η *κοινωνική*

πολιτική πηγάζει από έννοιες και αξίες, όπως η ευημερία, η ισότητα, η ελευθερία και η δικαιοσύνη (Βενιέρης, 2015:15). Σύμφωνα με τον Richard Titmuss, όπως αναφέρεται στον Βενιέρη (2013), η κοινωνική πολιτική αποσκοπεί στο να είναι μία ευεργετική πολιτική που έχει ως στόχο την παροχή ευημερίας στους πολίτες και την αναδιανομή πόρων από τους πλούσιους στους φτωχούς, περιλαμβάνοντας οικονομικούς και μη σκοπούς και μέσα (Βενιέρης, 2015).

Η *κοινωνική προστασία* αποτελεί βασικό αντικείμενο της κοινωνικής πολιτικής στις αναπτυσσόμενες χώρες. Συνδέεται με μία σειρά από δημόσια ιδρύματα, κανόνες και προγράμματα που αποσκοπούν στην προστασία των νοικοκυριών από ενδεχόμενα που απειλούν το βασικό βιοτικό τους επίπεδο. Περιλαμβάνει τα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης, κοινωνικής πρόνοιας και υγείας (Barrientos, 2010).

Η *κοινωνική πρόνοια* αποτελεί ένα πρόγραμμα ύστατης καταφυγής. Παρεμβαίνει όταν οι άνθρωποι δεν δύνανται να ωφεληθούν από άλλες παροχές (π.χ. ανταποδοτικές παροχές κοινωνικής ασφάλισης) ή όταν οι παροχές αυτές δεν τους προσφέρουν ένα θεσμικά επαρκές επίπεδο εισοδήματος, ώστε να ζουν αξιοπρεπώς. Εστιάζει στην ικανοποίηση βασικών κοινωνικών αναγκών όσων αδυνατούν να τις καλύψουν από άλλες πηγές (αγορά εργασίας, οικογένεια, κ.λπ.). Ο ρόλος της εξαρτάται, λοιπόν, από την επάρκεια της προστασίας που προσφέρουν το κράτος, η αγορά εργασίας και η οικογένεια (Λαλιώτη, 2018α· Λαλιώτη και Φερόνας, 2021).

Το ΕΕΕ ανήκει στη λεγόμενη «τρίτη γενιά» πολιτικών προνοιακού χαρακτήρα, οι οποίες συνδυάζουν την παραδοσιακή επιδοματική ενίσχυση με πολιτικές ενεργοποίησης που στοχεύουν στην κοινωνική και εργασιακή (επαν)ένταξη των δικαιούχων. Λειτουργεί ως ύστατο δίκτυο προστασίας για την αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, αποσκοπώντας στην ανεξαρτησία των ατόμων και την απεξάρτησή τους από την κοινωνική αρωγή (ΟΠΕΚΑ, 2021·Ματσαγγάνης, 2004).

Η εν λόγω πολιτική απευθύνεται σε οποιονδήποτε πληρεί τα εισοδηματικά κριτήρια, χωρίς αποκλεισμούς. Συνδυάζει α) την οικονομική ενίσχυση των ευπαθέστερων πληθυσμιακών ομάδων με β) την κατάρτιση και συμμετοχή σε εξατομικευμένες δράσεις και προγράμματα προώθησης της εργασιακής

ένταξης/επανένταξης που στοχεύουν στην επιστροφή στην απασχόληση και την κοινωνική επανένταξη των δικαιούχων (Ματσαγγάνης, 2012·Λαλιώτη, 2017).

Το ΕΕΕ συμπληρώνει το αρχικό εισόδημα των δικαιούχων, ώστε αυτό να μην υπολείπεται του λεγόμενου εγγυημένου ποσού. Ειδικότερα, η χρηματική ενίσχυση που παρέχεται στα πλαίσια του προγράμματος συνίσταται στην καταβολή ενός ποσού που διασφαλίζει στους δικαιούχους τα ελάχιστα απαιτούμενα για τη διαβίωσή τους (Λαλιώτη, 2018b). Ισούται με τη διαφορά του εισοδήματος αναφοράς των δικαιούχων από το εγγυημένο ποσό που αντιστοιχεί στο νοικοκυριό (Ματσαγγάνης, 2012·Λαλιώτη, 2017). Ως *εισόδημα αναφοράς* ορίζεται το εισόδημα των δικαιούχων που λαμβάνεται υπόψη για τον υπολογισμό της χρηματικής ενίσχυσης. Ως *εγγυημένο ποσό* ορίζεται το κατώτατο όριο διαβίωσης που ορίζει η πολιτεία και αυξάνεται ανάλογα με τον αριθμό και την ηλικία των μελών του νοικοκυριού (Ματσαγγάνης, 2012).

Η επόμενη ενότητα της μελέτης αποτυπώνει την ανάδυση του ΕΕΕ στην ευρωπαϊκή ατζέντα.

1.5 Η πολιτική του ΕΕΕ στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Η καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού είναι ζητήματα, τα οποία αποτελούν βασική πολιτική προτεραιότητα της ΕΕ. Και αυτό, διότι, θεωρείται ότι μακροπρόθεσμα τα φαινόμενα αυτά μπορεί να οδηγήσουν σε περιθωριοποίηση και κατακερματισμό των κοινωνικών σχέσεων, και κατ' επέκταση, σε διάσπαση της κοινωνικής συνοχής (European Commission, 2002, 2004, 2005). Το ΕΕΕ αποτελεί, μεταξύ άλλων, μία από τις πολιτικές που υιοθετούν τα κράτη της ΕΕ, προκειμένου να παρέμβουν ενάντια στα φαινόμενα αυτά, να μειώσουν τις ανισότητες και να επιτύχουν την κοινωνική ένταξη/επανένταξη των ατόμων που πλήττονται από τη φτώχεια.

Το 1988, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο με ψήφισμά του ζήτησε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να εξασφαλίσει για όλα τα κράτη μέλη ένα ΕΕΕ. Το 1989, η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή πρότεινε τη θέσπιση ενός ελάχιστου εισοδήματος για την οικονομική και κοινωνική ένταξη των ελάχιστα προνομιούχων (Economic&Social Committee, 1989). Επίσης, την ίδια χρονιά ο Κοινοτικός Χάρτης

των Θεμελιωδών Κοινωνικών Δικαιωμάτων των Εργαζομένων αναφερόταν στο δικαίωμα επαρκούς κοινωνικής προστασίας που έπρεπε να έχουν οι εργαζόμενοι και τα άτομα που δεν μπορούσαν να ενταχθούν/επανενταχθούν στην αγορά εργασίας (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1990:15).

Στις 24 Ιουνίου 1992, η Σύσταση του Συμβουλίου Υπουργών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας «σχετικά με τα κοινά κριτήρια που αφορούν την επάρκεια πόρων και παροχών στα συστήματα κοινωνικής προστασίας» (92/441/ΕΟΚ) αποτέλεσε την αφετηρία της ενασχόλησης της ΕΕ με το ζήτημα του ΕΕΕ. Στο πλαίσιο της Σύστασης αναγνωριζόταν επίσημα ότι η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός είχαν επεκταθεί τα τελευταία χρόνια, και συνίστανται σε όλα τα ευρωπαϊκά κράτη μέλη να αναγνωρίσουν το θεμελιώδες ατομικό δικαίωμα επαρκών πόρων και παροχών, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται αξιοπρεπής ανθρώπινη διαβίωση (Ferrera, 2005·Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1992a). Ουσιαστικά, όλα τα κράτη μέλη υποχρεούνταν στη θέσπιση συστημάτων ΕΕΕ. Αντίστοιχη ήταν και η κατεύθυνση της Σύστασης του Συμβουλίου της 27ης Ιουλίου 1992 (92/442/ΕΟΚ) «για τη σύγκλιση των στόχων και των πολιτικών κοινωνικής προστασίας» (Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1992b).

Η Σύσταση του Συμβουλίου 92/441/ΕΟΚ είναι ευρέως γνωστή στη βιβλιογραφία ως ορόσημο στην ενίσχυση της κοινωνικής διάστασης της ΕΕ και είχε σημαντικό αντίκτυπο σε κάποιες χώρες, όπως η Πορτογαλία, η οποία επιτάχυνε τις διαδικασίες για την εφαρμογή ενός ΕΕΕ (τέθηκε σε εφαρμογή το 1995 και απέκτησε «μόνιμη» μορφή το 1997). Λίγα χρόνια αργότερα, ένα αντίστοιχο πρόγραμμα θεσμοθετήθηκε στην Ιταλία και ακολούθησε η Ισπανία. Αντιθέτως, στην Ελλάδα, η σύσταση για θεσμοθέτηση ενός ΕΕΕ πέρασε εντελώς απαρατήρητη, με αποτέλεσμα έως και σχετικά πρόσφατα να αποτελεί μία από τις ελάχιστες ευρωπαϊκές χώρες, όπου ένα τέτοιο πρόγραμμα απουσίαζε ακόμη και σε τοπικό επίπεδο (Λαλιώτη, 2017).

Το 1997, με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ, ο αγώνας κατά του κοινωνικού αποκλεισμού έγινε επίσημος στόχος της ΕΕ. Τον Δεκέμβριο του 2000, στο πλαίσιο της Στρατηγικής της Λισσαβόνας, ξεκίνησε μια «διαδικασία κοινωνικής ένταξης», βασισμένη στην Ανοιχτή Μέθοδο Συντονισμού (ΑΜΣ) (Ferrera, 2005). Η ΑΜΣ είναι μία διαδικασία που στοχεύει στην ανταλλαγή εμπειριών και την υιοθέτηση των

βέλτιστων πρακτικών μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ, χωρίς την παραγωγή νομικά δεσμευτικών κανόνων (European Parliament, 2014). Η «διαδικασία κοινωνικής ένταξης» είχε στόχο την προώθηση τεσσάρων φιλόδοξων στόχων: 1) τη διευκόλυνση της συμμετοχής στην απασχόληση και την πρόσβαση όλων στους πόρους, τα δικαιώματα, τα αγαθά και τις υπηρεσίες, 2) την πρόληψη του κινδύνου αποκλεισμού, 3) την παροχή βοήθειας στους πιο ευάλωτους, 4) την κινητοποίηση όλων των αρμόδιων φορέων. Η έναρξή της ανέδειξε τη σημασία των πολιτικών κατά της φτώχειας, και ιδίως των συστημάτων ελάχιστου εισοδήματος τόσο σε υπερεθνικό, όσο και εθνικό επίπεδο, υπογραμμίζοντας τη σημασία, όχι μόνο της επιδοματικής πολιτικής, αλλά και των συνοδευτικών μέτρων που ευνοούν την κοινωνική και εργασιακή ένταξη (Ferrera, 2005).

Σύμφωνα με την Επίσημη Εφημερίδα της ΕΕ (2008), η Σύσταση της Επιτροπής της 3^{ης} Οκτωβρίου 2008 «σχετικά με την ενεργητική ένταξη των ατόμων που είναι αποκλεισμένα από την αγορά εργασίας» πρότεινε στα κράτη μέλη να εφαρμόσουν μια ολοκληρωμένη στρατηγική για την ενεργητική ένταξη των ατόμων που είναι αποκλεισμένα από την αγορά εργασίας. Η στρατηγική αυτή συνδύαζε επαρκή εισοδηματική στήριξη, αγορές εργασίας χωρίς αποκλεισμούς και πρόσβαση σε ποιοτικές υπηρεσίες. Οι πολιτικές ενεργητικής ένταξης καλούνταν να διευκολύνουν την ένταξη σε βιώσιμες και ποιοτικές θέσεις απασχόλησης για όσους μπορούσαν να εργαστούν, καθώς και την παροχή πόρων για μία αξιοπρεπή διαβίωση για όσους αδυνατούσαν.

Πολιτικές ΕΕΕ εφαρμόζονται σε σχεδόν όλες τις χώρες της ΕΕ. Ωστόσο, διαφοροποιούνται σε καθεμία από αυτές, καθώς το επίπεδο του ελάχιστου ορίου διαβίωσης που εγγυάται κάθε κράτος μέλος, οι όροι επιλεξιμότητας, η κάλυψη και η αποτελεσματικότητα διαφέρουν σημαντικά από χώρα σε χώρα. Οπότε, είναι εύλογο κάθε χώρα να διευκρινίσει πώς ορίζει το ανεπαρκές επίπεδο διαβίωσης σε αυτήν. Βάσει του Mutual Information System on Social Protection/Social Security (MISSOC) (2011:7-8), όλα τα κράτη μέλη, πλην της Ελλάδας, έχουν υιοθετήσει μία ορισμένη περιγραφή του «ανεπαρκούς επιπέδου διαβίωσης» (Παράρτημα V, Πίνακας 1).

Οι πολιτικές ΕΕΕ στην ΕΕ χωρίζονται σε τέσσερις ευρείες ομάδες. Στην πρώτη ομάδα εντάσσονται χώρες που διαθέτουν απλά και περιεκτικά συστήματα

(Αυστρία, Βέλγιο, Κύπρος, Τσεχία, Γερμανία, Δανία, Φιλανδία, Πορτογαλία, Ρουμανία, Σλοβενία, Σουηδία, Ολλανδία) και απευθύνονται σε άτομα με ανεπαρκή μέσα διαβίωσης. Στη δεύτερη ομάδα υπάγονται χώρες (Εσθονία, Ουγγαρία, Λετονία, Λιθουανία, Πολωνία, Σλοβακία) που περιλαμβάνουν συστήματα μη κατηγορικά, έχουν, δηλαδή, περιορίσει την επιλεξιμότητα και την κάλυψη των ατόμων που έχουν οικονομική ανάγκη λόγω χαμηλού επιπέδου διαβίωσης. Στην τρίτη ομάδα περιλαμβάνονται χώρες (Ισπανία, Γαλλία, Ιρλανδία, Μάλτα, Ηνωμένο Βασίλειο) που έχουν αναπτύξει ένα συγκροτημένο δίκτυο από διαφορετικά και συχνά επικαλυπτόμενα συστήματα που απευθύνονται σε κοινωνικές ομάδες που έχουν επείγουσα ανάγκη υποστήριξης. Στην τέταρτη ομάδα βρίσκονται χώρες (Βουλγαρία, Ελλάδα, Ιταλία) που χαρακτηρίζονται από περιορισμένες ρυθμίσεις και απευθύνονται σε συγκεκριμένες κατηγορίες ανθρώπων, μην καλύπτοντας πολλούς που χρήζουν εισοδηματικής στήριξης (Frazier & Marlier, 2009:15-16).

Συμπερασματικά, διαπιστώνεται ότι οι κοινωνίες διαφέρουν σημαντικά μεταξύ τους τόσο στον βαθμό κοινωνικής προστασίας που παρέχουν στους πολίτες τους, όσο και στις πολιτικές ΕΕΕ. Άλλωστε, στην Ευρώπη το κράτος ευημερίας δεν αναπτύχθηκε με ενιαίο και ομοιόμορφο τρόπο, αλλά με διαφορετικό, αντανακλώντας τις διάφορες παραδόσεις του περί κοινωνικής αλληλεγγύης (Φερόνας, 2019).

Στο επόμενο κεφάλαιο αποτυπώνεται το χρονικό της ελληνικής εμπειρίας με το ΕΕΕ από τη δεκαετία του 1990 έως την καθολική εφαρμογή του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 - Το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα στην Ελλάδα

2.1 Η εφαρμογή του ΕΕΕ στην Ελλάδα: Η πορεία προς τη θέσπιση, η πιλοτική και η πανελλαδική εφαρμογή

Από τα τέλη της δεκαετίας του '80, σύμφωνα με τις οδηγίες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, τα περισσότερα κράτη μέλη της ΕΕ θεσμοθέτησαν το ΕΕΕ με στόχο την αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Στην Ελλάδα, η συζήτηση περί θέσπισης του ΕΕΕ πυροδοτήθηκε στις αρχές του 1990, υπό τις πιέσεις του εξευρωπαϊσμού, της επίδρασης, δηλαδή, της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης (ευρωπαϊκών θεσμών και διαδικασιών) στο εσωτερικό των κρατών μελών (Lalioti, 2016·Φερόνας, 2007). Μέχρι τότε, η Ελλάδα ήταν μία από τις ελάχιστες ευρωπαϊκές

χώρες χωρίς ΕΕΕ, σε εθνικό ή τοπικό επίπεδο (Ματσαγγάνης, 2004·Ματσαγγάνης κ.ά., 2017·Lalioi, 2016·Λαλιώτη, 2017·Φερόνας, 2018).

Η πρώτη προσπάθεια για την εισαγωγή ΕΕΕ στην Ελλάδα έγινε το 1998, με πρωτοβουλία του Γ. Σούρλα, βουλευτή της Νέας Δημοκρατίας, (Lalioi, 2015, 2016·Λαλιώτη, 2017). Η πρόταση που κατατέθηκε στην ελληνική βουλή είχε τίτλο «Περί κοινωνικής προστασίας των οικονομικά αδυνάτων» και πρότεινε την εφαρμογή ενός οικονομικού βοηθήματος για άτομα που είχαν ανεπαρκείς ή καθόλου οικονομικούς πόρους, ώστε να καλύπτουν τις στοιχειώδεις βιοτικές τους ανάγκες (Lalioi, 2016·Δημουλάς, 2017).

Η δεύτερη προσπάθεια έγινε το 2000, με πρωτοβουλία του Θ. Τσουκάτου, βουλευτή του Πανελληνίου Σοσιαλιστικού Κινήματος (ΠΑΣΟΚ). Αυτή τη φορά προβλεπόταν η μηνιαία παροχή ελάχιστου εισοδήματος σε μορφή χρήματος, χωρίς υπολογισμό της ατομικής περιουσιακής κατάστασης. Είχε διάρκεια έως δύο έτη (αρχικά δώδεκα μήνες, με δυνατότητα ανανέωσης) και οι δικαιούχοι ήταν υποχρεωμένοι να παρακολουθούν εκπαιδευτικά προγράμματα και προγράμματα κατάρτισης, και να είναι διαθέσιμοι για εργασία.

Η τρίτη προσπάθεια έγινε το 2004, από βουλευτές του Συνασπισμού της Αριστεράς και της Προόδου. Στόχος αυτή τη φορά ήταν η αντιμετώπιση της ακραίας φτώχειας και η δημιουργία μηχανισμού εύρεσης εργασίας για τα άτομα που edύναντο να εργαστούν. Τα άτομα αυτά είχαν την υποχρέωση να συμμετέχουν σε προγράμματα κοινωνικής ένταξης και σε δράσεις κατάρτισης, εκπαίδευσης και διευκόλυνσης της ένταξης/επανένταξης. Από τη διαδικασία αυτή εξαιρούνταν άτομα που δεν ήταν ικανά προς εργασία λόγω σοβαρών προβλημάτων υγείας (Δημουλάς, 2017).

Επίσης, πριν από την έναρξη της κρίσης του 2008, συζητήθηκε για ακόμη μία φορά η εισαγωγή ΕΕΕ στην Ελλάδα από τον Υπουργό Οικονομικών της Νέας Δημοκρατίας, Γ. Αλογοσκούφη (Lalioi, 2016). Αλλά και στα τέλη του 2009 ανακοινώθηκε ένα επίδομα κοινωνικής αλληλεγγύης για ευάλωτες ομάδες (Βενιέρης, 2011·2018).

Ωστόσο, καμία από τις παραπάνω προσπάθειες δεν υλοποιήθηκε. Η απόφαση για τη θέσπιση ενός ΕΕΕ στην Ελλάδα επιβλήθηκε το Νοέμβριο του 2012, με πρόταση από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), το οποίο υποστήριζε ότι η

κατάργηση ορισμένων παροχών και η ενσωμάτωσή τους στο ΕΕΕ θα επέφερε εξοικονόμηση πόρων (International Monetary Fund, 2012·Λαλιώτη, 2017·Lalioti, 2015, 2016). Ειδικότερα, προβλεπόταν (την 01-01-2014) η πιλοτική εφαρμογή ενός ΕΕΕ, σε δύο περιοχές της επικράτειας με διαφορετικά κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά. Απευθυνόταν σε άτομα που διαβιούσαν σε συνθήκες ακραίας φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού, παρέχοντάς τους εισοδηματική ενίσχυση, συνδυαζόμενη με δράσεις κοινωνικής ένταξης/επανένταξης.

Η πιλοτική εφαρμογή του ΕΕΕ άρχισε τελικά το Νοέμβριο του 2014, υπό την επωνυμία «Εγγυημένο Κοινωνικό Εισόδημα» (ΕΚΕ) και επεκτάθηκε σε δεκατρείς Δήμους, έναν σε κάθε διοικητική περιφέρεια (Παράρτημα ΙΙ). Το ΕΚΕ είχε εξάμηνη εφαρμογή και κύριος σκοπός του ήταν η πρόληψη της ακραίας φτώχειας, ενισχύοντας εισοδηματικά όλα τα ελληνικά νοικοκυριά που δεν είχαν καμία άλλη στήριξη από την πολιτεία. Περιλάμβανε τρεις πυλώνες: 1) την εισοδηματική ενίσχυση των δικαιούχων, 2) τη συμπληρωματική πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες, και 3) την ενεργοποίησή τους, μέσω της συμμετοχής σε προγράμματα ένταξης/επανένταξης, στην εργασιακή και κοινωνική ζωή (Σαλούρου, 2016·Δημουλάς, 2017·Λαλιώτη, 2017·Φερόνας, 2018).

Η πιλοτική εφαρμογή διεκόπη τον Ιανουάριο του 2015 από τις εκλογές και την κυβερνητική αλλαγή. Η κυβέρνηση του Συνασπισμού Ριζοσπαστικής Αριστεράς (ΣΥΡΙΖΑ) ανακοίνωσε, τον Απρίλιο του 2016, τη σταδιακή επέκταση του προγράμματος σε τριάντα Δήμους (Παράρτημα ΙΙΙ) και την καθολική εφαρμογή του σε ολόκληρη την ελληνική επικράτεια από 01-01-2017 (Δημουλάς, 2017, 2018·Λαλιώτη, 2017·Matsagganis, 2018).

Το «Εγγυημένο Κοινωνικό Εισόδημα» μετονομάστηκε σε «Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης» (ΚΕΑ). Επρόκειτο για ένα νέο προνοιακό πρόγραμμα που απευθυνόταν σε νοικοκυριά που είχαν πληγεί περισσότερο από την οικονομική κρίση και διαβιούσαν κάτω από συνθήκες ακραίας φτώχειας. Το ΚΕΑ παρεχόταν με αυστηρά εισοδηματικά και περιουσιακά κριτήρια και αποτελείτο από τρεις πυλώνες: 1) εισοδηματική ενίσχυση, 2) συμπληρωματικές κοινωνικές υπηρεσίες-παροχές, και 3) υπηρεσίες ενεργοποίησης και προώθησης σε δράσεις (επαν)ένταξης στην αγορά εργασίας και το εκπαιδευτικό σύστημα.

Τον Φεβρουάριο του 2017 τέθηκε σε εθνική εφαρμογή, ενώ τον Απρίλιο του 2020 το ΚΕΑ μετονομάστηκε σε «Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα» (ΕΕΕ), όρο που ισχύει μέχρι σήμερα. Σκοπός του ΕΕΕ ήταν να ενταχθούν σε αυτό περισσότεροι δικαιούχοι (π.χ. μονογονεϊκές οικογένειες) και να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικότερα η ακραία φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός. Τα κριτήρια ένταξης παρέμειναν ίδια, υπήρξε ωστόσο μια σημαντική αλλαγή, η οποία έγκειται στην υποχρεωτική φοίτηση των παιδιών στο σχολείο.

Από την 1^η Ιουνίου 2021 άρχισε η καθολική εφαρμογή του προγράμματος διασύνδεσης σε όλους τους Δήμους της χώρας. Πρόκειται για τη διασύνδεση ωφελούμενων του ΕΕΕ με τον τρίτο πυλώνα του προγράμματος, δηλαδή, με αντικείμενο την παραπομπή τους σε δράσεις ενεργοποίησης και ένταξης στην απασχόληση. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει: α) ενημέρωση για *υπηρεσίες του δεύτερου πυλώνα* στο πλαίσιο συνεδρίας με τον ωφελούμενο στην Κοινωνική Υπηρεσία του Δήμου ή το Κέντρο Κοινότητας, που είναι και οι αρμόδιες υπηρεσίες για την εφαρμογή του προγράμματος, και β) *δημιουργία Ατομικού Σχεδίου Δράσης (Α.Σ.Δ.)* στο πλαίσιο συνάντησης των ωφελουμένων με εργασιακό σύμβουλο στα Κέντρα Προώθησης Απασχόλησης (ΚΠΑ) του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ) (Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, 2021).

Οι Νόμοι-Κοινές Υπουργικές Αποφάσεις (ΚΥΑ) από τους-ις οποίους-ες διέπονται η πιλοτική και η καθολική εφαρμογή του ΕΕΕ παρατίθενται στο Παράρτημα Ι. Επίσης, παρατίθενται στο Παράρτημα ΙV οι αρμόδιες για την εφαρμογή του προγράμματος υπηρεσίες, ενώ στις αμέσως επόμενες ενότητες παρουσιάζονται αναλυτικά οι πυλώνες λειτουργίας του προγράμματος, οι ωφελούμενοι, καθώς και οι προϋποθέσεις και τα κριτήρια ένταξης σε αυτό.

2.2 Οι τρεις πυλώνες του ΕΕΕ

Το ΕΕΕ διαρθρώνεται σε τρεις πυλώνες δράσης:

Ο *πρώτος πυλώνας* περιλαμβάνει την εισοδηματική ενίσχυση των δικαιούχων, η οποία καταβάλλεται για χρονικό διάστημα έξι μηνών, με δυνατότητα ανανέωσης. Πρόκειται για ένα εγγυημένο ποσό που καταβάλλεται στο νοικοκυριό, ανάλογα με τον αριθμό και την ηλικία των μελών του (Παράρτημα V, Πίνακας 2). Στις

μονογονεϊκές οικογένειες, το μεγαλύτερο σε ηλικία ανήλικο μέλος λογίζεται ως ενήλικας, ενώ σε νοικοκυριό με απροστάτευτα τέκνα, κάθε απροστάτευτο μέλος λογίζεται ως ενήλικας. Το εγγυημένο ποσό δεν μπορεί να είναι μικρότερο των 10 ευρώ και δεν μπορεί να ξεπερνά τα 900 ευρώ μηνιαίως για κάθε νοικοκυριό (Φερόνας, 2018·Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, 2021).

Ο *δεύτερος πυλώνας* συνίσταται σε συμπληρωματικές υπηρεσίες-παροχές. Πρόκειται για την προώθηση και τη διασφάλιση της πρόσβασης σε κοινωνικές υπηρεσίες και αγαθά, όπως το βιβλιάριο ανασφαλιστου, ένταξη σε προγράμματα αντιμετώπισης της φτώχειας (π.χ. κοινωνικό τιμολόγιο ηλεκτρικής ενέργειας, επίδομα ενοικίου, κ.λπ.), ένταξη σε δράσεις του Ταμείου Ευρωπαϊκής Βοήθειας προς Απόρους (TEBA) και ελεύθερη είσοδος σε αρχαιολογικούς χώρους, μνημεία και μουσεία.

Ο *τρίτος πυλώνας* περιλαμβάνει υπηρεσίες ενεργοποίησης και αφορά στους δικαιούχους που δύνανται να εργαστούν. Συγκεκριμένα, περιλαμβάνει δράσεις ένταξης/επανεένταξης στην αγορά εργασίας, όπως είναι η κάλυψη προτεινόμενης θέσης εργασίας, η συμμετοχή σε προγράμματα κοινωφελούς εργασίας, επαγγελματικής κατάρτισης και εμπειρίας, καθώς επίσης και προγράμματα εκπαιδευτικής ένταξης/επανεένταξης (σχολεία δεύτερης ευκαιρίας). Τέλος, περιλαμβάνει κατάρτιση Ατομικού Σχεδίου Δράσης στον ΟΑΕΔ (Φερόνας, 2018·ΟΠΕΚΑ, 2021). Πρόκειται για ψηφιακό ατομικό σχέδιο δράσης από τον αναζητούντα για εργασία, το οποίο αναπτύσσεται σε συνεργασία με τον εργασιακό σύμβουλο του ΟΑΕΔ, και περιέχει τις γνώσεις, τις ικανότητες, την προηγούμενη απασχόληση του ατόμου, καθώς και τις ενέργειες που θα διευκολύνουν την εύρεση εργασίας με συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα (ΟΠΕΚΑ, 2021).

Αναφορικά με τους τρεις πυλώνες του προγράμματος, οι δικαιούχοι, πέρα από δικαιώματα έχουν και υποχρεώσεις (Λαλιώτη, 2017). Τα άτομα που είναι ικανά προς εργασία είναι υποχρεωμένα να εγγραφούν στον ΟΑΕΔ ως άνεργοι και ως αναζητούντες εργασία. Επιπλέον, δεσμεύονται να εντάσσονται σε προγράμματα κατάρτισης και δράσεις επιχειρηματικότητας, να ανταποκρίνονται στην παροχή υπηρεσιών εξατομικευμένης προσέγγισης από την Κοινωνική Υπηρεσία του Δήμου τους, τα Κέντρα Κοινότητας ή τον ΟΑΕΔ, και να αποδέχονται θέσεις εργασίας που αντιστοιχούν στις δεξιότητες και τα προσόντα τους. Απεντάσσονται από το ΕΕΕ σε

περίπτωση που επιλεγούν για κάποια θέση εργασίας ή πρόγραμμα κοινωνικού έργου στον Δήμο όπου διαμένουν. Σε περίπτωση που δεν αποδεχτούν την προσφερόμενη θέση εργασίας διακόπτεται η εισοδηματική τους ενίσχυση (Δημουλάς, 2017).

2.3 Ωφελούμενοι του ΕΕΕ

Στο ΕΕΕ μπορούν να ενταχθούν οι κάτωθι κατηγορίες:

α. *Μονοπρόσωπο νοικοκυριό*: Κάθε ενήλικας που διαμένει μόνος του σε κατοικία. Δεν εντάσσονται οι ενήλικοι έως 25 ετών που φοιτούν σε πανεπιστημιακές σχολές ή σχολεία ή ιδρύματα επαγγελματικής εκπαίδευσης ή κατάρτισης της ημεδαπής ή αλλοδαπής.

β. *Πολυπρόσωπο νοικοκυριό*: Όλα τα άτομα που διαμένουν στην ίδια κατοικία, συμπεριλαμβανομένων α) φιλοξενούμενων ατόμων, με τη φιλοξενία να πρέπει να έχει δηλωθεί στην τελευταία εκκαθαρισμένη δήλωση φορολογίας εισοδήματος, και β) των ενήλικων τέκνων έως 25 ετών που αναφέρθηκαν παραπάνω.

γ. *Άστεγοι*: Τα άτομα που διαβιούν στο δρόμο ή σε ακατάλληλα καταλύματα ή κάνουν χρήση υπνωτηρίων, ξενώνων μεταβατικής φιλοξενίας και ξενώνων γυναικών θυμάτων βίας. Η εξακρίβωση της αστεγίας δεν μπορεί να τεκμηριωθεί μόνο μέσω του εντύπου της δήλωσης φορολογίας εισοδήματος, παρά είναι απαραίτητη η διεξαγωγή κοινωνικής έρευνας. Επίσης, οι άστεγοι, για να είναι δικαιούχοι, θα πρέπει να έχουν καταγραφεί από τις κοινωνικές υπηρεσίες των Δήμων ή των Κέντρων Κοινότητας.

Στο ΕΕΕ δεν μπορούν να υπαχθούν άτομα που φιλοξενούνται ή περιθάλπονται σε μονάδες κλειστής φροντίδας ή σε στέγες υποστηριζόμενης διαβίωσης, σε μονάδες ψυχοκοινωνικής αποκατάστασης ή είναι δικαιούχοι του προγράμματος προστατευμένων διαμερισμάτων του αρ. 9 του ν. 2716/99, καθώς και άτομα που διαμένουν σε μονές, κρατούνται σε σωφρονιστικά καταστήματα και διαβιούν στο εξωτερικό (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, 2021·ΟΠΕΚΑ, 2021·Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, 2021).

2.4 Κριτήρια και προϋποθέσεις συμμετοχής στο ΕΕΕ

Τα νοικοκυριά που υποβάλλουν αίτηση προκειμένου να ενταχθούν στο ΕΕΕ θα πρέπει να πληρούν αθροιστικά τρεις κατηγορίες *κριτηρίων*:

1. *Εισοδηματικά κριτήρια*: Το δηλούμενο από κάθε πηγή προέλευσης εισόδημα του νοικοκυριού δεν μπορεί να υπερβαίνει το εξαπλάσιο του εγγυημένου ποσού για κάθε τύπο νοικοκυριού, κατά τους έξι τελευταίους μήνες πριν την υποβολή της αίτησης. Για κάθε επιπλέον μέλος προστίθεται το εξαπλάσιο του αντίστοιχου εγγυημένου ποσού. Το δηλούμενο εισόδημα δεν μπορεί να υπερβαίνει το ποσό των 5.400 ευρώ, ανεξαρτήτως του αριθμού των μελών του νοικοκυριού (Παράρτημα V, Πίνακας 2).

2. *Περιουσιακά κριτήρια*: (α) Ακίνητη περιουσία: Η συνολική φορολογητέα αξία της ακίνητης περιουσίας του νοικοκυριού, όπως αυτή προσδιορίζεται για τον υπολογισμό του συμπληρωματικού Ενιαίου Φόρου Ιδιοκτησίας Ακινήτων (ΕΝ.Φ.Ι.Α.) με τις διατάξεις του ν. 4223/2013 (Α' 287) και προκύπτει από την τελευταία εκδοθείσα πράξη προσδιορισμού φόρου, δεν μπορεί να υπερβαίνει στο σύνολό της το ποσό των 90.000 ευρώ για το μονοπρόσωπο νοικοκυριό, προσαυξανόμενη κατά 15.000 ευρώ για κάθε πρόσθετο μέλος και έως 150.000 ευρώ. (Παράρτημα V, Πίνακας 2).

(β) Κινητή περιουσία: Η αντικειμενική δαπάνη των επιβατικών αυτοκινήτων Ιδιωτικής Χρήσης (Ι.Χ.), Μεικτής Χρήσης (Μ.Χ.) δεν μπορεί να υπερβαίνει στο σύνολό της το ποσό των 6.000 ευρώ (Παράρτημα V, Πίνακας 2) .

(γ) Περιουσιακό τεκμήριο: Πρώτον, το συνολικό ποσό από τόκους καταθέσεων των μελών του νοικοκυριού σε όλα τα πιστωτικά ιδρύματα της χώρας ή του εξωτερικού δεν μπορεί να υπερβαίνει ετησίως το ποσό που προκύπτει από τον κατωτέρω μαθηματικό τύπο: Ετήσιος τόκος = όριο καταθέσεων για κάθε τύπο νοικοκυριού * μέσο ετήσιο καταθετικό επιτόκιο/100 (Παράρτημα V, Πίνακας 2).

Ως έτος υπολογισμού του μέσου καταθετικού επιτοκίου ορίζεται εκείνο στο οποίο αντιστοιχεί στην τελευταία πράξη προσδιορισμού φόρου. Επίσης, δεν γίνονται δεκτές αιτήσεις νοικοκυριών, τα μέλη των οποίων, βάσει της τελευταίας εκκαθαρισμένης φορολογικής τους δήλωσης εμπίπτουν στις διατάξεις του φόρου πολυτελείας, δηλώνουν δαπάνες για αμοιβές πληρωμάτων σκαφών αναψυχής,

δίδακτρα σε ιδιωτικά σχολεία, δαπάνες για οικιακούς βοηθούς, οδηγούς αυτοκινήτων, δασκάλους και λοιπό προσωπικό.

3) *Κριτήρια διαμονής*: Τα νοικοκυριά που υποβάλλουν αίτηση υπαγωγής στο ΕΕΕ πρέπει να διαμένουν νόμιμα και μόνιμα στην Ελλάδα. Ειδικά για τους αλλοδαπούς, προκειμένου να τεκμηριωθεί η νομιμότητα και η μονιμότητα της διαμονής τους στη χώρα, απαιτείται η προσκόμιση των ανάλογων εγγράφων. Δεν μπορούν να αιτηθούν κάτοχοι βεβαίωσης κατάθεσης αίτησης για αρχική έκδοση άδειας διαμονής και κάτοχοι δελτίου αιτούντος άσυλο αλλοδαποί. Επίσης, δεν μπορούν να υποβάλλουν αίτηση κάτοχοι ειδικής βεβαίωσης νόμιμης διαμονής, καθώς η ειδική βεβαίωση συνιστά προσωρινό τίτλο διαμονής.

Η διάρκεια ένταξης στο ΕΕΕ είναι έξι μήνες, μετά την πάροδο των οποίων η αίτηση ανακαλείται και ο δικαιούχος πρέπει να επανυποβάλει αίτηση ένταξης σε αυτό, εφόσον πληροί τα κριτήρια (ΟΠΕΚΑ, 2021).

Οι *προϋποθέσεις* ένταξης στο ΕΕΕ είναι οι εξής:

1. Στις περιπτώσεις των ανέργων είναι υποχρεωτική η εγγραφή όλων των άνεργων μελών του νοικοκυριού στον ΟΑΕΔ μέχρι το τέλος του επόμενου μήνα από τον μήνα έγκρισης της αίτησης. Σε αντίθετη περίπτωση η αίτηση ανακαλείται και το νοικοκυριό έχει δικαίωμα επανυποβολής από τον επόμενο μήνα, εάν κι εφόσον εκπληρώθηκε η ανωτέρω υποχρέωση.

2. Στις περιπτώσεις που το νοικοκυριό περιλαμβάνει ανήλικα μέλη, για τα οποία συντρέχουν οι προϋποθέσεις φοίτησης στην υποχρεωτική εκπαίδευση, απαιτείται αφενός η εγγραφή τους στο σχολείο για το τρέχον σχολικό έτος, αφετέρου η επαρκής φοίτησή τους για το αμέσως προηγούμενο σχολικό έτος. Η σχολική φοίτηση επιβεβαιώνεται μέσω της διασύνδεσης των πληροφοριακών συστημάτων του ΕΕΕ και του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων. Σε περίπτωση αδυναμίας άντλησης των ανωτέρω στοιχείων, οι αιτούντες προσκομίζουν βεβαιώσεις που εκδόθηκαν τον ίδιο μήνα από τον Διευθυντή του σχολείου (ΟΠΕΚΑ, 2021).

3. Στις περιπτώσεις μη εκπλήρωσης της υποχρέωσης επαρκούς φοίτησης λόγω αδικαιολόγητων απουσιών του μαθητή, το νοικοκυριό δύναται να επανυποβάλει αίτηση έξι μήνες μετά από την εν λόγω διαπίστωση, υπό την προϋπόθεση της εγγραφής στο νέο σχολικό έτος. Η αναστολή του δικαιώματος υποβολής αίτησης

εφαρμόζεται μία φορά κατά τη διάρκεια του ίδιου σχολικού έτους (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, 2021).

2.5 Κριτική αποτίμηση της καθολικής εφαρμογής του ΕΕΕ

Βάσει στοιχείων των Εκθέσεων Παρακολούθησης του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, οι οποίες αποτελούν τη στατιστική αποτύπωση της εφαρμογής του ΕΕΕ και αντλήθηκαν από το σχετικό πληροφοριακό σύστημα την 30^η Σεπτεμβρίου 2018, προκύπτει ότι, οι αιτήσεις που καταχωρήθηκαν στην ηλεκτρονική πλατφόρμα του ΕΕΕ το 2018 ανέρχονταν σε 460.541, εκ των οποίων υπεβλήθησαν οριστικά 396.532. Από τις αιτήσεις αυτές, οι εγκεκριμένες ανέρχονταν σε 319.468, ενώ οι απορριφθείσες σε 77.064. Στις 319.468 εγκεκριμένες αιτήσεις περιλαμβάνονταν συνολικά 663.879 άτομα ή περίπου το 6,14% του ελληνικού πληθυσμού (σύμφωνα με την απογραφή του 2011 ο συνολικός πληθυσμός της Ελλάδας ανερχόταν σε 10.816.286) (Παράρτημα V, Πίνακας 3).

Το 2019, βάσει στοιχείων που αντλήθηκαν την 30^η Σεπτεμβρίου 2019, παρατηρείται μία μείωση του αριθμού τόσο των καταχωρημένων, όσο και των εγκεκριμένων αιτήσεων. Ειδικότερα, οι καταχωρημένες αιτήσεις ανέρχονταν σε 423.854, εκ των οποίων υπεβλήθησαν οριστικά 377.480. Από τις αιτήσεις αυτές, οι εγκεκριμένες ανέρχονταν σε 268.262, ενώ οι απορριφθείσες σε 109.218. Στις 268.262 εγκεκριμένες αιτήσεις περιλαμβάνονταν συνολικά 507.391 άτομα ή περίπου το 4,69% του ελληνικού πληθυσμού (Παράρτημα V, Πίνακας 3).

Το 2020, βάσει στοιχείων που αντλήθηκαν την 30^η Σεπτεμβρίου 2020, οι καταχωρημένες αιτήσεις ανέρχονταν σε 408.622, εκ των οποίων υπεβλήθησαν οριστικά 363.247. Από τις αιτήσεις αυτές, οι εγκεκριμένες ανέρχονταν σε 241.964, ενώ οι απορριφθείσες σε 121.283. Στις 241.964 εγκεκριμένες αιτήσεις περιλαμβάνονταν συνολικά 457.269 άτομα ή περίπου το 4,23% του ελληνικού πληθυσμού (Παράρτημα V, Πίνακας 3). Και αυτή τη χρονιά διαπιστώνεται ότι υπεβλήθησαν και εγκρίθηκαν λιγότερες αιτήσεις από τα προηγούμενα έτη.

Το 2021, βάσει στοιχείων που αντλήθηκαν την 30^η Σεπτεμβρίου 2021, η πτωτική τάση που παρατηρήθηκε κατά τα έτη 2019 και 2020 συνεχίστηκε.

Ειδικότερα, οι καταχωρημένες αιτήσεις ανέρχονταν σε 406.682, εκ των οποίων υπεβλήθησαν οριστικά 361.988. Από τις αιτήσεις αυτές, οι εγκεκριμένες ανέρχονταν σε 231.395, ενώ οι απορριφθείσες σε 130.593. Στις 241.964 εγκεκριμένες αιτήσεις περιλαμβάνονταν συνολικά 426.637 άτομα ή περίπου το 3,94% του ελληνικού πληθυσμού (Παράρτημα V, Πίνακας 3).

Βλέποντας τα παραπάνω στοιχεία διαπιστώνεται ότι με το πέρασμα των ετών, από την έναρξη εφαρμογής του ΕΕΕ μέχρι σήμερα, παρατηρείται μία πτωτική τάση στις καταχωρημένες αιτήσεις της τάξεως του 12%. Επίσης, παρατηρείται μία αντίστοιχη μείωση, και συγκεκριμένα της τάξεως του 28%, στις εγκεκριμένες αιτήσεις.

Αξιοσημείωτες είναι, επίσης, οι διαφορές που σημειώνονται στα *δημογραφικά* στοιχεία των δικαιούχων νοικοκυριών (Παράρτημα V, Πίνακας 4). Συγκεκριμένα, παρατηρείται μείωση στις εγκεκριμένες αιτήσεις από νοικοκυριά με ανήλικα μέλη. Ενώ το 2018 το ποσοστό των εν λόγω νοικοκυριών ανερχόταν σε 30% περίπου, το 2021 μειώθηκε σε 23% περίπου. Αντιθέτως, παρατηρείται αύξηση των αιτήσεων από νοικοκυριά με μέλη άνω των 65 ετών. Ενώ το ποσοστό των νοικοκυριών αυτών το 2018 ανερχόταν σε 10% περίπου, το 2021 ανερχόταν σε 16% περίπου. Αύξηση, επίσης, σημειώνεται στα μονοπρόσωπα νοικοκυριά, τα οποία ανέρχονταν σε ποσοστό 50% περίπου το 2018, ενώ το 2021 σε ποσοστό 55% περίπου. Αύξηση παρατηρείται και στα νοικοκυριά που συμμετέχουν στο πρόγραμμα ΤΕΒΑ, τα οποία ανέρχονταν σε 77% περίπου το 2018, ενώ το 2021 σε 84%.

Αναφορικά με τα *εισοδηματικά* κριτήρια των εγκριθέντων νοικοκυριών, παρατηρείται μια σημαντική μείωση στα νοικοκυριά με εισόδημα από μισθωτές υπηρεσίες, πηγές κατάρτισης ή προγράμματα εργασίας. Συγκεκριμένα, το ποσοστό των νοικοκυριών αυτών ανερχόταν σε 30% περίπου το 2018, ενώ το 2021 σε 19% περίπου. Όσον αφορά στο *εργασιακό καθεστώς*, οι άνεργοι σημείωσαν υψηλά ποσοστά (το 2021 ανέρχονταν σε ποσοστό 54% περίπου), ενώ οι αιτούντες ήταν κατά κύριο λόγο γυναίκες (56% περίπου καθ' όλα τα έτη) (Παράρτημα V, Πίνακας 5).

Συμπερασματικά, βλέπουμε ότι το ΕΕΕ διαφοροποιείται ανά έτος σε αρκετές παραμέτρους (εισοδηματικά κριτήρια, δημογραφικά στοιχεία, κ.λπ.), άλλοτε σε μικρότερο και άλλοτε σε μεγαλύτερο βαθμό. Τα αρκετά μεγάλα ποσοστά, ωστόσο, των εγκριθέντων αιτήσεων και ο μεγάλος αριθμός των δικαιούχων φανερώνουν την

ανάγκη ύπαρξης της πολιτικής αυτής. Οι ανάγκες μεγάλου μέρους του πληθυσμού, και ειδικότερα του φτωχότερου κομματιού, παραμένουν μεγάλες και το ΕΕΕ φαίνεται να λειτουργεί ως δίκτυ ανακούφισης από αυτές, έχοντας παράλληλα ισχυρή επίδραση στη μείωση του συνολικού χάσματος ακραίας φτώχειας. Διακριτή, επίσης, ενότητα αποτελεί το πρόγραμμα «ΤΕΒΑ», το οποίο οποίο έχει ως πυρήνα την παροχή βασικής υλικής υποστήριξης σε άτομα και νοικοκυριά που στερούνται άλλων πόρων.

Το επόμενο κεφάλαιο αποτελεί τμήμα του εμπειρικού μέρους της μελέτης. Συγκεκριμένα, αφορά στον σκοπό της έρευνας που διεξήχθη στον Δήμο Σπάρτης και τη μεθοδολογία που επελέχθη.

ΕΜΠΕΙΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 - Η έρευνα στον Δήμο Σπάρτης

3.1 Σκοπός της έρευνας

Ο σκοπός διεξαγωγής της παρούσας έρευνας είναι η μελέτη του ΕΕΕ στον Δήμο Σπάρτης, η αξιολόγησή του από την πλευρά των διαπιστευμένων για την εφαρμογή του υπαλλήλων, και από τους δικαιούχους του όσον αφορά στους τρεις πυλώνες λειτουργίας του, καθώς και η συσχέτιση των αποτελεσμάτων των δύο αυτών αξιολογήσεων.

Οι επιμέρους στόχοι είναι οι εξής:

- Η διερεύνηση του βαθμού αποτελεσματικότητας του ΕΕΕ ως πολιτικής καταπολέμησης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.
- Η εξέταση του βαθμού εκπλήρωσης ή μη του σκοπού του ΕΕΕ.
- Η διερεύνηση του βαθμού επίδρασης του ΕΕΕ στην ποιότητα διαβίωσης των ωφελούμενων.
- Η εξέταση του βαθμού ικανοποίησης των δικαιούχων αναφορικά με τους τρεις πυλώνες λειτουργίας του ΕΕΕ.
- Η διερεύνηση του βαθμού συσχέτισης των κοινωνικο-δημογραφικών στοιχείων των δικαιούχων με τον βαθμό ικανοποίησης των αναγκών τους.

- Η διερεύνηση του βαθμού συσχέτισης των κοινωνικο-δημογραφικών στοιχείων των δικαιούχων με τον βαθμό ευκολίας/δυσκολίας αναφορικά με την εφαρμογή του ΕΕΕ.
- Ο εντοπισμός τυχόν ελλείψεων αναφορικά με το ΕΕΕ και την εφαρμογή του.
- Η διερεύνηση της στάσης και των αντιλήψεων των εργαζομένων για την εφαρμογή και την αξιολόγηση του ΕΕΕ.
- Η καταγραφή ενδεχόμενων δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι εργαζόμενοι κατά τη διάρκεια εφαρμογής του.
- Η καταγραφή προτάσεων και προοπτικών για τη βέλτιστη αποτελεσματικότητα του ΕΕΕ.

Τα ερευνητικά ερωτήματα είναι τα παρακάτω:

- Σε ποιο βαθμό το ΕΕΕ εκπληρώνει το σκοπό ύπαρξής του;
- Ποιος είναι ο βαθμός επίδρασης του ΕΕΕ στην αναβάθμιση του βιοτικού επιπέδου των δικαιούχων;
- Επηρεάζει η οικονομική ενίσχυση την αναζήτηση εργασίας από πλευρά των δικαιούχων;
- Στα πλαίσια του ΕΕΕ έχουν ενεργοποιηθεί οι δικαιούχοι στην αγορά εργασίας;
- Πώς σχετίζεται το ΕΕΕ και η οικονομική ενίσχυση που προσφέρει με την αδήλωτη εργασία;
- Πώς διαφοροποιείται η εφαρμογή και η αξιολόγηση του ΕΕΕ από πλευράς των ωφελούμενων, αναλόγως προς τα κοινωνικο-δημογραφικά και εκπαιδευτικά χαρακτηριστικά τους;
- Ποιες είναι οι ανάγκες των δικαιούχων στις οποίες το ΕΕΕ πιθανόν να μην καταφέρνει να ανταποκριθεί, όπως αυτές εκφράζονται τόσο από τους ίδιους όσο και από τους εργαζόμενους;
- Ποιες είναι οι δυσκολίες που εκτιμώνται κατά την εφαρμογή του;
- Ποιες είναι οι προτάσεις που εκφράζονται και από τις δύο πλευρές (εργαζόμενους και δικαιούχους) για την βέλτιστη λειτουργία του ΕΕΕ;

3.2 Μεθοδολογία της Έρευνας

3.2.1 Μεθοδολογία της ποσοτικής έρευνας

Η μεθοδολογία που επιλέχθηκε είναι μεικτή (ποσοτική και ποιοτική έρευνα). Η ανάπτυξη μεικτών προσεγγίσεων τείνει να κυριαρχεί στη σύγχρονη κοινωνική έρευνα (Bryman, 2006:97). Όπως αναφέρει ο Creswell (2016), οι μεικτές μέθοδοι εξασφαλίζουν μία καλύτερη κατανόηση του ερευνητικού μας προβλήματος απ' ότι κάθε είδος από μόνο του, ιδίως εάν θέλουμε να αξιοποιήσουμε τα πλεονεκτήματα της κάθε μεθόδου. Άλλωστε, οι Miles and Huberman στον Creswell (2016:537) αναφέρουν πως «όταν συνδυάζουμε τα ποιοτικά και τα ποσοτικά δεδομένα έχουμε ένα πολύ “ισχυρό μείγμα”». Επίσης, σύμφωνα με τους Morgan-Ellis et al. και Πουρκό, όπως αναφέρονται στον Τσιώλη (2011:63-64) «η χρήση μεικτής μεθόδου αυξάνει την ακρίβεια και την εγκυρότητα των ερευνητικών ευρημάτων που προέκυψαν από διαφορετικές προσεγγίσεις».

Αναφορικά με την εφαρμογή και την αξιολόγηση του ΕΕΕ από την πλευρά των δικαιούχων επιλέχθηκε η *ποσοτική έρευνα*. Συγκεκριμένα, χρησιμοποιήθηκε η δειγματοληψία ευκολίας, η οποία ενέχει την επιλογή των πλησιέστερων ατόμων ως αποκρινόμενων και η διαδικασία αυτή συνεχίζεται μέχρι να φτάσει ο ερευνητής το απαιτούμενο μέγεθος δείγματος (Robson,2010:314). Το εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε είναι ένα δομημένο ερωτηματολόγιο που περιλαμβάνει σαράντα δύο (42) ερωτήσεις κλειστού τύπου και απευθύνεται σε δικαιούχους του ΕΕΕ.

Ο ερευνητής επιλέγει την ποσοτική έρευνα προκειμένου να διερευνήσει συστηματικά φαινόμενα, αξιοποιώντας στατιστικές μεθόδους και αριθμητικά δεδομένα. Πρόκειται για ένα είδος έρευνας που έχει σταθερή και δύσκαμπτη δομή. Ο σχεδιασμός της δεν επιδέχεται πολλές αλλαγές, ενώ παράλληλα επιτρέπει τη σύνδεση δύο ή περισσότερων χαρακτηριστικών για μεγάλο αριθμό περιπτώσεων, αναδεικνύοντας με αυτό τον τρόπο τις γενικές τάσεις που εμφανίζονται στο δείγμα. Η ποσοτική έρευνα αποτιμάται ως αντικειμενική, καθώς γίνεται ακριβής μέτρηση και ανάλυση των εννοιών, ο ερευνητής είναι αποστασιοποιημένος από το αντικείμενο της έρευνας και έχει τη δυνατότητα να προσεγγίσει μεγάλο μέρος του πληθυσμού που εξετάζεται (Κυριαζή, 1999).

Ο λόγος που επιλέχθηκε ως ερευνητικό εργαλείο το ερωτηματολόγιο είναι γιατί παρουσιάζει μία σειρά πλεονεκτημάτων σε σύγκριση με άλλα ερευνητικά εργαλεία. Καταρχάς, προσφέρει σε σύντομο χρονικό διάστημα δυνατότητα συλλογής

πληροφοριών από ένα μεγάλο αριθμό ερωτώμενων. Ο ερευνητής δεν μπορεί να επηρεάσει τη γνώμη και κατ' επέκταση τις απαντήσεις των συμμετεχόντων στην έρευνα, και στοιχίζει φθηνότερα από άλλα μέσα συλλογής δεδομένων (Cohen et al., 2011).

Το εν λόγω ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει δύο είδη ερωτήσεων:

α. Τις δημογραφικές ερωτήσεις που αποσκοπούν στη συλλογή πληροφοριών σχετικά με προσωπικά, κοινωνικά και λοιπά δημογραφικά χαρακτηριστικά των δικαιούχων που συμμετείχαν στην έρευνα (π.χ. φύλο, ηλικία, οικογενειακή-εργασιακή κατάσταση, κ.λπ.). Οι ερωτήσεις 1-12 του ερωτηματολογίου ανήκουν σε αυτού του είδους τις ερωτήσεις.

β. Τις ερωτήσεις γνώμης που σχετίζονται με τα πιστεύω και τις απόψεις των συμμετεχόντων και στοχεύουν στη διερεύνηση του πώς σκέπτεται, πώς αισθάνεται και πώς αξιολογεί ο ερωτώμενος το συγκεκριμένο πρόγραμμα. Σε αυτό το είδος των ερωτήσεων εντάσσονται οι ερωτήσεις 13-42 του ερωτηματολογίου.

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε στον Δήμο Σπάρτης, κατά τους μήνες Ιανουάριο και Φεβρουάριο του 2022. Τα ερωτηματολόγια διατέθηκαν στους δικαιούχους του ΕΕΕ σε έντυπη μορφή. Οι δικαιούχοι ρωτήθηκαν και επέλεξαν εθελοντικά να τα συμπληρώσουν. Όσοι ήθελαν να συμμετέχουν, αλλά αδυνατούσαν (π.χ. λόγω αδυναμίας γραφής, ανάγνωσης, πλήρους κατανόησης της ελληνικής γλώσσας) βοηθήθηκαν από αρμόδια κοινωνική λειτουργό ή ψυχολόγο.

Οι ερωτώμενοι καθ' όλη τη διάρκεια της έρευνας ήταν συνεργάσιμοι. Στο γεγονός αυτό εκτιμάται ότι συνέβαλλε κυρίως η ιδιότητα της ερευνήτριας, η οποία εργάζεται ως κοινωνική λειτουργός στη Δ/ση Κοινωνικής Προστασίας, Παιδείας, Αθλητισμού και Πολιτισμού του Δήμου, όπως και η πολυετή σχέση της με τους περισσότερους από τους δικαιούχους. Λόγω αυτού προϋπήρχε κλίμα σεβασμού, εμπιστοσύνης και ειλικρίνειας. Τέλος, οι ερωτώμενοι ενημερώθηκαν, τόσο εγγράφως όσο και προφορικά, ότι η έρευνα είναι ανώνυμη, τα στατιστικά δεδομένα που θα προκύψουν προορίζονται αποκλειστικά και μόνο για ακαδημαϊκή χρήση και ότι η συνεργασία και η ελευθερία των απόψεών τους κρίνονταν πολύτιμα για την επιτυχία της έρευνας. (Το έντυπο συναίνεσης του ερωτηματολογίου παρατίθεται στο Παράρτημα VI).

Το δείγμα έρευνας αποτέλεσαν δικαιούχοι του ΕΕΕ. Σύμφωνα με τα δεδομένα του Δήμου Σπάρτης, οι δικαιούχοι, από 01-07-2021 έως 31-12-2021, υπολογίστηκαν σε 1260 άτομα. Για την διεξαγωγή του δείγματος της έρευνας χρησιμοποιήθηκε το λογισμικό RAOSOFT (margin error 5%, confidence level 95% and response distribution 50%), το οποίο έδειξε ότι, στην περίπτωση της παρούσας έρευνας, ο αριθμός των ερωτηματολογίων θα έπρεπε να ανέλθει σε 295 δικαιούχους. Ωστόσο, το τελικό δείγμα της έρευνας που επετεύχθη ήταν 200 άτομα, με ποσοστό ανταπόκρισης 68%.

Αναφορικά με τη στατιστική ανάλυση, τα δεδομένα που συλλέχθηκαν από τους δικαιούχους εισήχθησαν στο στατιστικό πρόγραμμα S.P.S.S. 25 (Statistical Package for Social Sciences), προκειμένου να διεξαχθούν η στατιστική τους επεξεργασία και τα τελικά συμπεράσματα. Το επίπεδο σημαντικότητας της έρευνας, γνωστό και ως άλφα (α), το οποίο είναι ένα μέτρο της ισχύος των αποδεικτικών στοιχείων που πρέπει να υπάρχουν στο δείγμα για την απόρριψη ή αποδοχή της μηδενικής υπόθεσης, ώστε το συμπέρασμα να είναι στατιστικά σημαντικό, ορίστηκε σε 0,05.

Τα αποτελέσματα της ποσοτικής έρευνας βασίστηκαν στην αξιοποίηση μεθόδων περιγραφικής και επαγωγικής στατιστικής. Ειδικότερα, χρησιμοποιήθηκαν ποσοστιαίες κατανομές, μέσες τιμές και τυπικές αποκλίσεις, ενώ πραγματοποιήθηκαν και έλεγχοι ανεξαρτησίας (επαγωγική στατιστική) με μη παραμετρικά τεστ. Ο λόγος ήταν πως οι μεταβλητές ήταν είτε διατεταγμένες, είτε ονομαστικές και δεν ακολουθούσαν την κανονική κατανομή, και έπρεπε έτσι να διερευνηθεί η σημαντικότητα των αποτελεσμάτων. Χρησιμοποιήθηκε η δοκιμή Pearson's chi-squared (χ^2) και η ανάλυση συσχέτισης με βάση τον συντελεστή Spearman correlation.

Το χ^2 (hi-square) είναι μία στατιστική δοκιμή που χρησιμοποιείται για την εξέταση των διαφορών μεταξύ κατηγορικών μεταβλητών από ένα τυχαίο δείγμα, ώστε να κριθεί η καλή προσαρμογή μεταξύ των αναμενόμενων και των παρατηρούμενων αποτελεσμάτων. Η συσχέτιση του συντελεστή Spearman μετρά την ισχύ και την κατεύθυνση της μονοτονικής γραμμικής συσχέτισης μεταξύ δύο ποιοτικών μεταβλητών διάταξης.

3.2.2 Μεθοδολογία της ποιοτικής έρευνας

Αναφορικά με την εφαρμογή και την αξιολόγηση του ΕΕΕ τόσο από τους δικαιούχους του προγράμματος, όσο και από τους εργαζόμενους του Δήμου Σπάρτης, επιλέχθηκε η ποιοτική έρευνα, και συγκεκριμένα, η τεχνική της ημιδομημένης συνέντευξης. Η ποιοτική έρευνα, σύμφωνα με τον Mishler (1996:205), χαρακτηρίζεται ως μία αποτελεσματική μέθοδος έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες. Ο ερευνητής που υιοθετεί την ποιοτική προσέγγιση, όπως αναφέρει ο Τσιώλης (2013), ενδιαφέρεται να διερευνήσει την ιδιαιτερότητα ενός φαινομένου, να το εξετάσει «εκ των έσω», μέσα, δηλαδή, από την οπτική, τις εμπειρίες και τις απόψεις των συμμετεχόντων σε αυτό.

Αποσκοπεί στην ανακάλυψη νέων πτυχών και διαστάσεων του εξεταζόμενου αντικείμενου και στην λεπτομερέστερη και βαθύτερη κατανόησή του. Ο ρόλος του ερευνητή στο πεδίο της έρευνας και η επικοινωνία του με τα υποκείμενα αυτής θεωρείται επιβεβλημένη και δεν εκλαμβάνεται ως διαστρεβλωτικός παράγοντας. Έτσι και στην παρούσα μελέτη, η ποιοτική έρευνα αποσκοπεί στην αποτύπωση των προσωπικών απόψεων, τη μεταφορά εμπειριών, τον εντοπισμό σκέψεων και συναισθημάτων ικανοποίησης ή μη από την πλευρά και των δικαιούχων, αλλά και των υπαλλήλων σχετικά με την εφαρμογή και την αξιολόγηση του προγράμματος.

Ο λόγος που επιλέχθηκε ως ερευνητικό εργαλείο η συνέντευξη είναι ότι παρουσιάζει αρκετά πλεονεκτήματα. Ένα από αυτά είναι ότι επιτρέπει να εμβαθύνει κανείς περισσότερο στο αντικείμενο μελέτης, ιδίως σε σχέση με άλλες μεθόδους συλλογής στοιχείων. Άλλωστε, όπως υποστηρίζει ο Tuckman στους Cohen and Manion (1994:374), *«παρέχοντας μία πρόσβαση σε αυτό που βρίσκεται μέσα στο κεφάλι ενός ανθρώπου, δίνει τη δυνατότητα να μετρηθεί τι γνωρίζει ένα άτομο (γνώση ή πληροφόρηση), τι αρέσει ή δεν αρέσει σε ένα άτομο (αξίες και προτιμήσεις) και τι σκέφτεται ένα άτομο (στάσεις και πεποιθήσεις)»*.

Επιπλέον, η συνέντευξη μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε συνδυασμό με άλλες μεθόδους στη διεξαγωγή μιας έρευνας και να έχει πιο ευέλικτη μορφή, καθώς οι διευκρινιστικές ερωτήσεις ή και η σειρά των ερωτήσεων μπορεί να αλλάξουν με βάση τη ροή της συζήτησης. Τέλος, ο ερωτώμενος έχει την ελευθερία να εκφράσει τα υποκειμενικά του συναισθήματα και απόψεις, όσο απόλυτα και αυθόρμητα επιθυμεί ο ίδιος (Cohen and Manion, 1994).

Το είδος της συνέντευξης που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα έρευνα είναι η *ημιδομημένη συνέντευξη*, δηλαδή μία συνέντευξη η οποία έχει προκαθορισμένες ερωτήσεις, αλλά η διάταξή τους δύναται να αλλάξει ανάλογα με την αντίληψη του συνεντευκτή σχετικά με το τι φαίνεται καταλληλότερο εκείνη τη στιγμή. Για παράδειγμα, η διατύπωση της ερώτησης μπορεί να αλλάξει και να χρειαστεί να δοθούν εξηγήσεις ή κάποιες ερωτήσεις να παραλειφθούν (Robson, 2010).

Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν στον χώρο της Κοινωνικής Υπηρεσίας του Δήμου, κατά τους μήνες Ιανουάριο και Φεβρουάριο του 2022. Αρχικά, γνωστοποιήθηκε στους συνεντευξιαζόμενους η καταγραφή της συνέντευξης με μαγνητόφωνο, ενέργεια για την οποία συναίνεσαν, υπογράφοντας τη φόρμα συναίνεσης (Παράρτημα VII). Παράλληλα, κρατήθηκαν από την ερευνήτρια σημειώσεις που την διευκόλυναν εκ των υστέρων να καταγράψει με μεγαλύτερη ακρίβεια όσα ειπώθηκαν. Οι ερωτήσεις ήταν ανοικτού τύπου και αφορούσαν τις απόψεις των δικαιούχων και των εργαζομένων σχετικά με την εφαρμογή και την αξιολόγηση του προγράμματος.

Οι συνεντεύξεις ήταν πολύ ενδιαφέρουσες (Οι οδηγοί συνέντευξης παρατίθενται στο Παράρτημα VII και VIII). Οι συνεντευξιαζόμενοι ήταν δεκτικοί όσον αφορά στην πρόσκληση της ερευνήτριας, και συνεργάσιμοι καθ' όλη τη διάρκεια των συνεντεύξεων. Η όλη διαδικασία κινήθηκε σε ένα κλίμα άνεσης και χαλαρής διάθεσης, έχοντας ως τελικό αποτέλεσμα μία συζήτηση με ερωτοαπαντήσεις, διευκρινίσεις και ενδιαφέροντα συμπεράσματα.

Όσον αφορά στους *δικαιούχους* του ΕΕΕ, το δείγμα αποτέλεσαν οκτώ ωφελούμενοι του προγράμματος (Παράρτημα V, Πίνακας 5). Τα βασικά κριτήρια επιλογής τους ήταν: α) να είναι δικαιούχοι του ΕΕΕ, β) να υπάρχει διαφοροποίηση ως προς τα δημογραφικά, κοινωνικοοικονομικά και οικογενειακά στοιχεία, γ) να υπάρχει διαφοροποίηση ως προς το εκπαιδευτικό επίπεδο, δ) να μπορούν να εκφραστούν. Σκοπός ήταν να εντοπιστούν διαφορετικές περιπτώσεις που θα έδιναν στην ερευνήτρια πλούσιες πληροφορίες και θα την βοηθούσαν να εκπληρώσει κατά το μέγιστο τον σκοπό της έρευνάς της. Όσον αφορά στους *εργαζόμενους*, το δείγμα αποτέλεσαν πέντε υπάλληλοι του Δήμου Σπάρτης, τρεις από την Κοινωνική Υπηρεσία-μία κοινωνική λειτουργός και δύο διοικητικοί υπάλληλοι, εκ των οποίων η

μία είναι η προϊσταμένη του τμήματος, και δύο από το Κέντρο Κοινότητας του Δήμου-δύο ψυχολόγοι.

Αρχικά πραγματοποιήθηκε η απομαγνητοφώνηση όλων των συνεντεύξεων. Ακολούθησε η πλήρης καταγραφή των απαντήσεων, οι οποίες στη συνέχεια διαβάστηκαν αρκετές φορές προκειμένου να γίνουν κατανοητές. Για την ανάλυση των ευρημάτων χρησιμοποιήθηκε η τεχνική της «ανάλυσης περιεχομένου» (content analysis), η οποία ουσιαστικά είναι διαδικασία κατηγοριοποίησης (Robson, 2010). Το κείμενο εξετάζεται με αυτό τον τρόπο στην ολότητά του και οι κατηγορίες που χρησιμοποιούνται για την ταξινόμηση των δεδομένων ορίζονται με σαφήνεια (Κυριαζή, 1999).

Η κάθε απάντηση κωδικοποιήθηκε. Η κωδικοποίηση, σύμφωνα με τον Creswell (2016) είναι μία διαδικασία χωρισμού του κειμένου σε τμήματα, βάζοντας έναν ή περισσότερους τίτλους σε αυτά, ώστε να προκύψουν περιγραφές και γενικά θέματα. Οι απαντήσεις ομαδοποιήθηκαν ανά ερώτηση, βάσει των απαντήσεων που είχαν παρόμοια νοήματα μεταξύ τους.

Τέλος, πραγματοποιήθηκε η συγγραφή των ευρημάτων σε ένα ενιαίο κείμενο, με παράλληλη αποτύπωση χαρακτηριστικών αποσπασμάτων, ώστε να παρέχεται μία συνεκτική εικόνα που να συνάδει με τον ερευνητικό σκοπό και τα ερευνητικά ερωτήματα της μελέτης. Κατά τη συγγραφή χρησιμοποιήθηκαν τα αρχικά των πραγματικών ονομάτων των συνεντευξιζόμενων και η ηλικία τους, έτσι ώστε να διασφαλιστεί η ανωνυμία και να τηρηθεί το απόρρητο.

Στο κεφάλαιο που ακολουθεί περιλαμβάνεται η αναλυτική, αλλά και εύληπτη παρουσίαση των αποτελεσμάτων της εμπειρικής έρευνας που διεξήχθη στον Δήμο Σπάρτης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 - Παρουσίαση Αποτελεσμάτων Εμπειρικής Έρευνας

4.1 Παρουσίαση Αποτελεσμάτων Ποσοτικής Έρευνας

Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων στην έρευνα ήταν γυναίκες (58,5%). Το 25% ανήκε στην ηλικιακή ομάδα των 36-45 ετών και το 24% στην ηλικιακή ομάδα 46-55 ετών. Το 38% ήταν άγαμοι και το 30% έγγαμοι. Το 68,5% του δείγματος ήταν

ελληνικής υπηκοότητας και το 66% άνεργοι. Αναφορικά με το εκπαιδευτικό επίπεδο, το 38% είχε ολοκληρώσει Λύκειο και το 29% Γυμνάσιο.

Πίνακας 1. Δημογραφικά Χαρακτηριστικά

	Αριθμός	Ποσοστό
Φύλο		
Άνδρας	83	41,5
Γυναίκα	117	58,5
Ηλικία		
18-25	8	4,0
26-35	40	20,0
36-45	50	25,0
46-55	48	24,0
56-65	21	10,5
65 και άνω	33	16,5
Οικογενειακή κατάσταση		
Άγαμος/η	76	38,0
Έγγαμος/η	60	30,0
Σύμφωνο Συμβίωσης	2	1,0
Διαζευγμένος/η	31	15,5
Σε διάσταση	6	3,0
Χήρος/α	25	12,5
Υπηκοότητα		
Ελληνική	137	68,5
Άλλη	63	31,5
Εργασιακή κατάσταση		
Άνεργος/η	132	66,0
Εργαζόμενος/η	46	23,0
Συνταξιούχος	7	3,5
Ανίκανος/η για εργασία	7	3,5
Ηλικιωμένος/η	6	3,0
Φοιτητής/τρια	2	1,0
Επίπεδο εκπαίδευσής		
Χωρίς εκπαίδευση	12	6,0
Δημοτικό	24	12,0
Γυμνάσιο	58	29,0
Λύκειο	76	38,0
ΙΕΚ (Πτυχίο)	11	5,5
Τ.Ε.Ι.	8	4,0
Α.Ε.Ι.	8	4,0
Μεταπτυχιακό	3	1,5

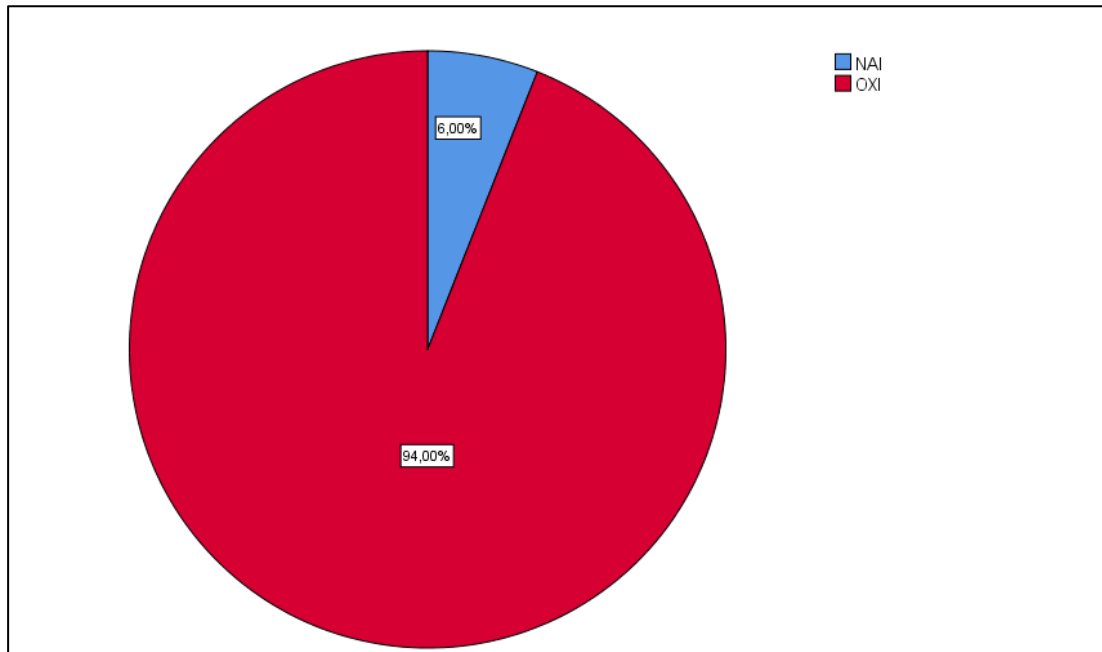
Η πλειοψηφία του δείγματος (56,5%) διέμενε σε ενοικιαζόμενη κατοικία και το 25,5% σε ιδιότητα.

Πίνακας 2. Ποιο είναι το ιδιοκτησιακό καθεστώς της κατοικίας σας;

	Αριθμός	Ποσοστό
Ιδιοκτησία	51	25,5
Ενοίκιο	113	56,5
Δωρεάν Παραχώρηση	25	12,5
Άστεγος/η	11	5,5

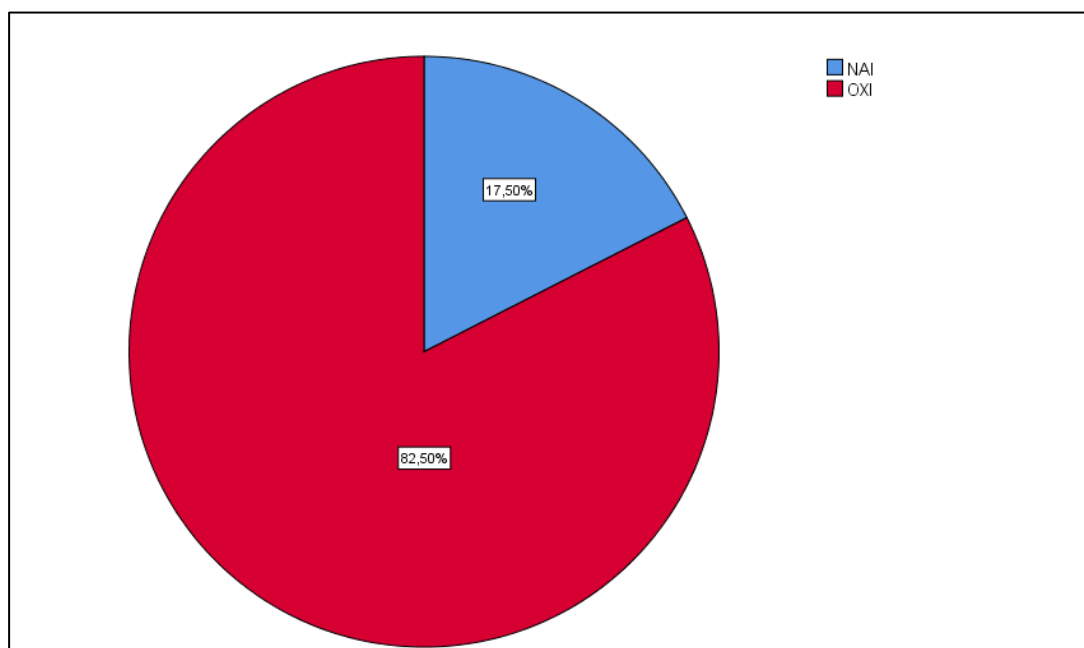
Το 94% των συμμετεχόντων δήλωσε ότι δεν υπάρχει κάποιο μέλος του νοικοκυριού που είναι ΑμεΑ και μόνο το 6% απάντησε θετικά.

Γράφημα 1. Υπάρχει κάποιο μέλος του νοικοκυριού το οποίο είναι ΑμεΑ;

Το 82,5% του δείγματος δήλωσε ότι δεν ανήκει σε μονογονεϊκή οικογένεια, ενώ το 17,5% απάντησε θετικά.

Γράφημα 2. Είστε μονογονεϊκή οικογένεια;

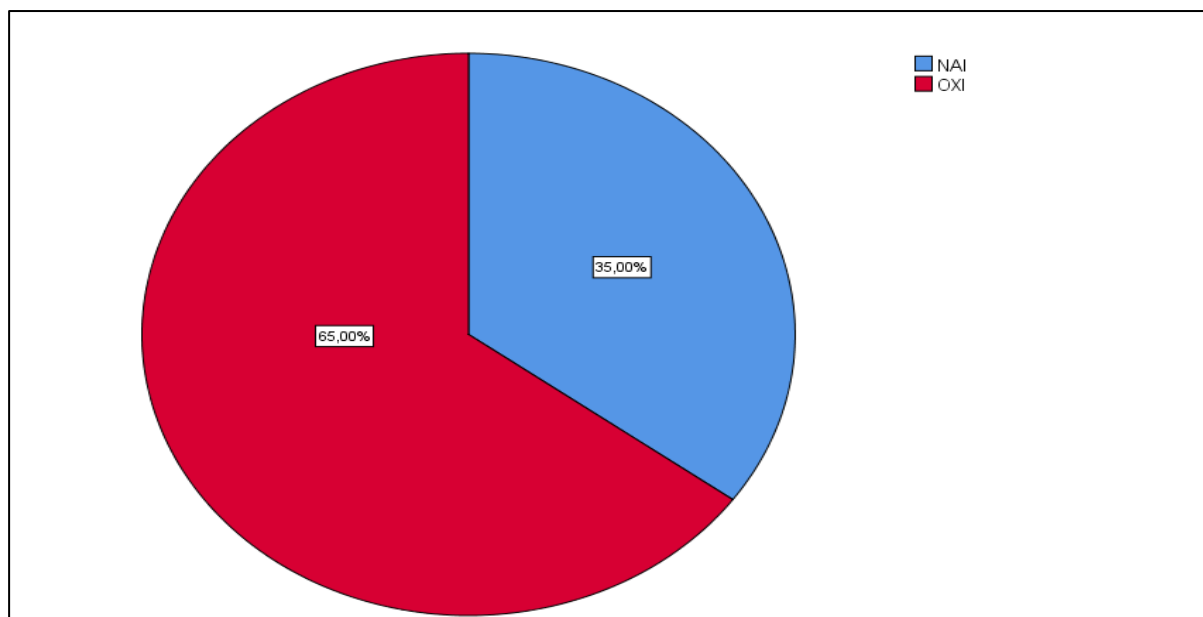
Το 45,5% των ωφελούμενων απάντησε ότι το νοικοκυριό τους απαρτίζεται από ένα (1) μέλος, 22,5% από δύο (2) μέλη, ενώ χαμηλότερα ήταν τα ποσοστά των ατόμων που απάντησαν ότι το νοικοκυριό τους απαρτίζεται από τρία (3)+ μέλη.

Πίνακας 3. Από πόσα μέλη απαρτίζεται το νοικοκυριό σας;

	Αριθμός	Ποσοστό
1 μέλος	91	45,5
2 μέλη	45	22,5
3 μέλη	24	12
4 μέλη	23	11,5
5 μέλη και άνω	17	8,5

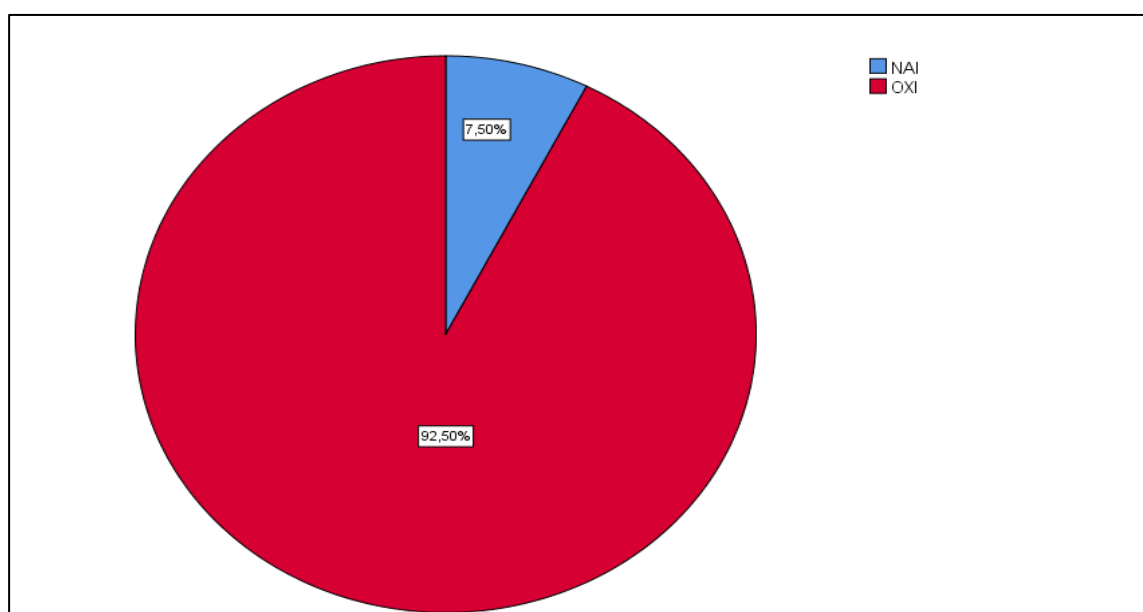
Το 65% του δείγματος δήλωσε ότι δεν υπάρχουν ανήλικα άτομα στην οικογένεια, ενώ το 35% απάντησε θετικά. Ειδικότερα, το 44,3% του δείγματος απάντησε ότι ένα (1) μέλος στην οικογένεια είναι ανήλικο, το 34,3% ότι δύο (2) μέλη είναι ανήλικα και το 21,4% ότι τρία (3)+ μέλη είναι ανήλικα.

Γράφημα 3. Υπάρχουν ανήλικα μέλη στο νοικοκυριό σας;

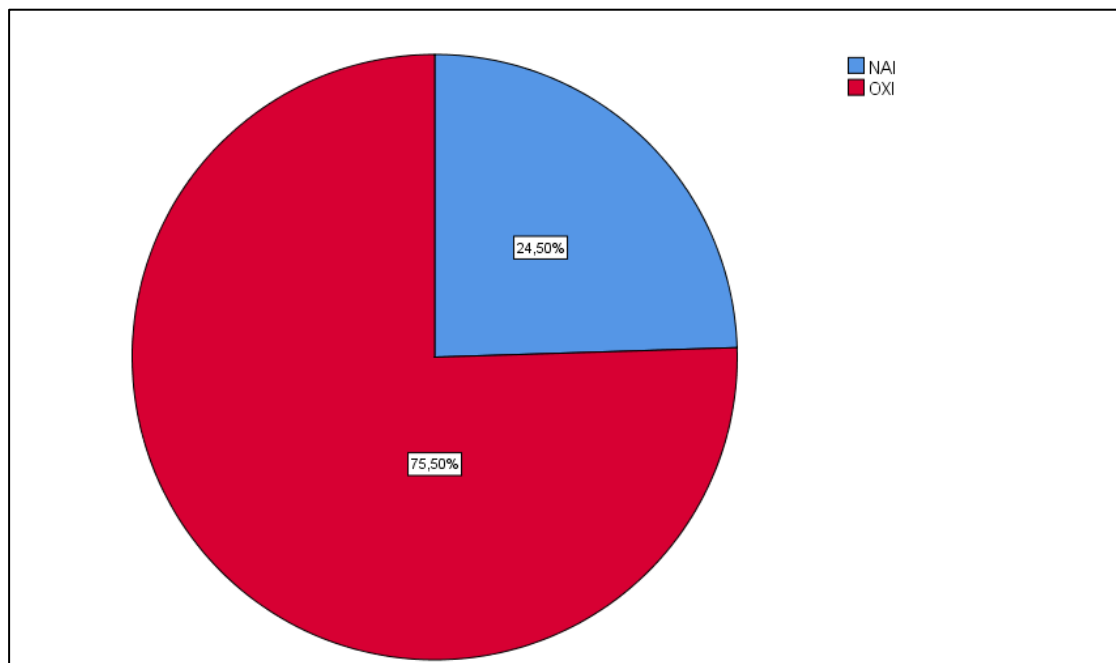
Το 92,5% του δείγματος δήλωσε ότι δεν υπάρχουν μέλη άνω των 65 ετών στο νοικοκυριό τους, ενώ το 7,5% απάντησε θετικά. Ειδικότερα, το 93,3% απάντησε ότι ένα (1) μέλος είναι άνω των 65 ετών και το 6,7% ότι είναι δύο (2) μέλη.

Γράφημα 4. Υπάρχουν μέλη στο νοικοκυριό σας άνω των 65 ετών;

Το 75,5% των συμμετεχόντων δεν είχαν προσπαθήσει να υποβάλλουν ηλεκτρονικά μόνοι-ες τους την αίτηση για το ΕΕΕ, πριν επισκεφθούν τον Δήμο, ενώ το 24,5% είχε προσπαθήσει.

Γράφημα 5. Έχετε προσπαθήσει να υποβάλλετε ηλεκτρονικά μόνοι-η σας την αίτηση για το ΕΕΕ, πριν προσέλθετε στον Δήμο;

Οι κύριοι λόγοι που δηλώθηκαν από τους δικαιούχους ως δυσκολία στο να υποβάλλουν ηλεκτρονικά μόνοι τους την αίτηση για το ΕΕΕ ήταν:

- Ανακρίβεια εισοδηματικών κριτηρίων (όταν δεν συμφωνούν τα δηλωθέντα στο έντυπο Ε1 εισοδηματικά/οικονομικά στοιχεία με αυτά που αντλούνται αυτόματα από την ηλεκτρονική πλατφόρμα).
- Απόδειξη δωρεάν παραχώρησης (η δωρεάν παραχώρηση πρέπει να έχει δηλωθεί στην τελευταία φορολογική δήλωση του παραχωρούντα ιδιοκτήτη, και συγκεκριμένα στο έντυπο Ε2, καθώς και από τον παραχωρησιούχο στο έντυπο Ε1 του. Επιπρόσθετα, απαιτείται η προσκόμιση λογαριασμού ΔΕΚΟ στο όνομα του αιτούντος).

- Ανακρίβεια τόπου διαμονής/διεύθυνσης (όταν δεν συμφωνεί η δηλωθείσα στο έντυπο Ε1 δ/νση κατοικίας με αυτή του ηλεκτρονικού ενοικιαστηρίου/ιδιοκτησίας).
- Απόδειξη αστεγίας (είναι απαραίτητη η διεξαγωγή κοινωνικής έρευνας για την απόδειξη αστεγίας ή η προσκόμιση βεβαίωσης χρήσης Υπνωτηρίων που λειτουργούν στους Δήμους. Η δήλωση αστεγίας στο Ε1 δεν αποτελεί ικανό τεκμήριο της εν λόγω κατάστασης).
- Έλλειψη γνώσεων (π.χ. αδυναμία κατανόησης της ελληνικής γλώσσας, κ.λπ.).
- Απόδειξη διάστασης (ο αιτών πρέπει να προσκομίσει ως δικαιολογητικά για τη διάσταση αίτηση διαζυγίου ή αποδεικτικά ξεχωριστής κατοικίας ή λογαριασμούς ΔΕΚΟ και για τους δύο συζύγους).
- Απόδειξη θανάτου συζύγου, προκειμένου να μην υπολογιστεί το εισόδημά του (θα πρέπει να προσκομιστεί ληξιαρχική πράξη θανάτου του συζύγου).
- Απόδειξη μονογονεϊκότητας (θα πρέπει να προσκομιστεί η επιμέλεια, προσωρινή ή μόνιμη, η οποία ορίζεται με δικαστική απόφαση ή συμβολαιογραφική πράξη).
- Προσκόμιση άδειας διαμονής και διαβατηρίου (οι αλλοδαποί απευθύνονται αποκλειστικά και μόνο στους Δήμους και τα Κέντρα Κοινότητας, καθόσον πρέπει να προσκομίσουν πιστοποίηση μόνιμης διαμονής ή βεβαίωση εγγραφής πολίτη ΕΕ).
- Προσκόμιση διαζευκτηρίου (οι διαζευγμένοι απευθύνονται αποκλειστικά και μόνο στους Δήμους και τα Κέντρα Κοινότητας, καθόσον πρέπει να προσκομίσουν διαζευκτήριο).

Το 46% των ωφελούμενων επισκέφθηκε κοινωνικές υπηρεσίες του Δήμου δύο (2) φορές, προκειμένου να ολοκληρώσει την αίτησή του, και το 42% μία (1) φορά. Μικρότερα ποσοστά ωφελούμενων επισκέφθηκαν περισσότερες από δύο (2) φορές τις σχετικές υπηρεσίες για την ολοκλήρωση της αίτησής τους.

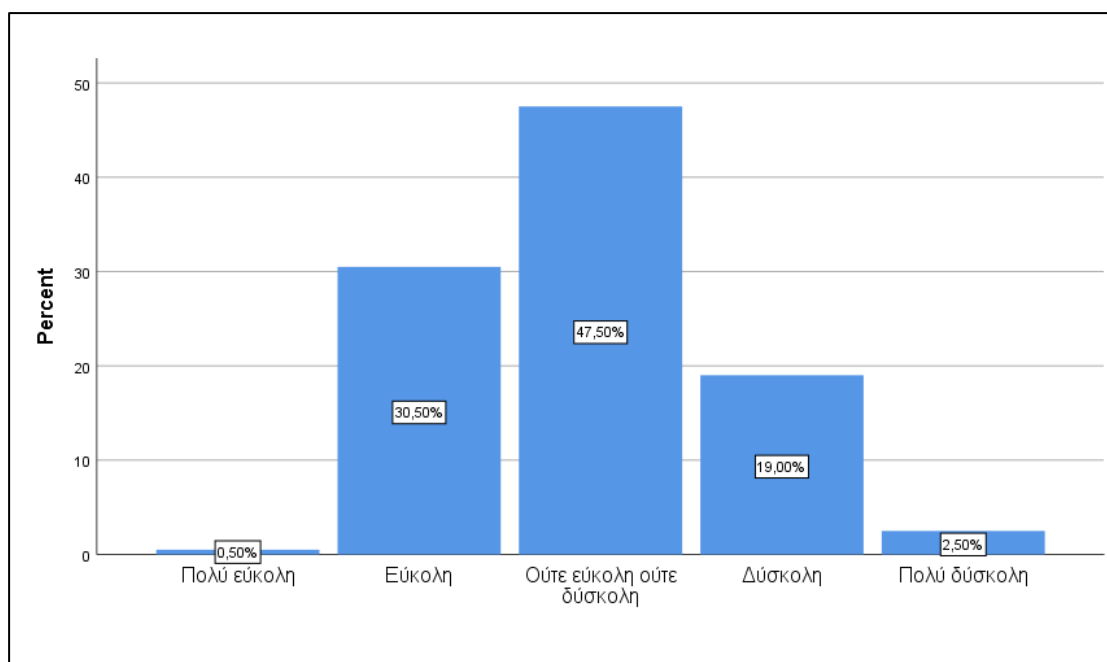
Πίνακας 4. Πόσες φορές χρειάστηκε να προσέλθετε στις κοινωνικές υπηρεσίες του Δήμου, προκειμένου να ολοκληρώσετε την αίτησή σας;

	Αριθμός	Ποσοστό
1 φορά	84	42,0
2 φορές	92	46,0

3 φορές	23	11,5
4 φορές	1	,5

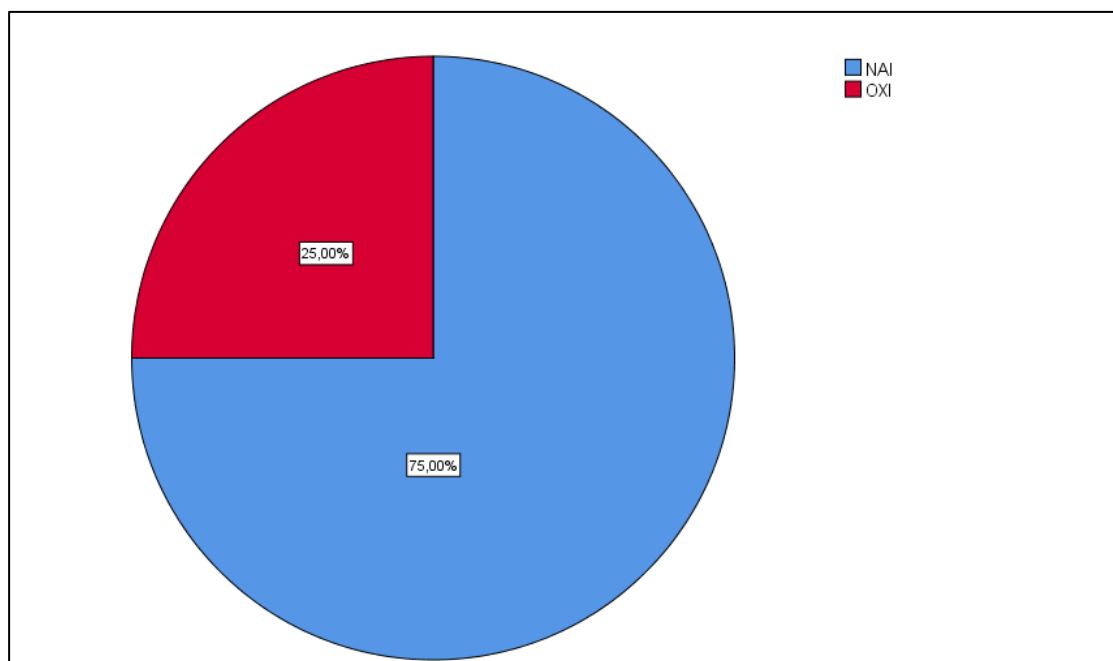
Οι περισσότεροι συμμετέχοντες (47,5%) δήλωσαν ότι η διαδικασία συγκέντρωσης των απαραίτητων δικαιολογητικών δεν ήταν ούτε εύκολη ούτε δύσκολη, ενώ το 30,5% απάντησε εύκολη και το 19% δύσκολη.

Γράφημα 6. Πώς σας φάνηκε η διαδικασία συγκέντρωσης των απαραίτητων δικαιολογητικών;

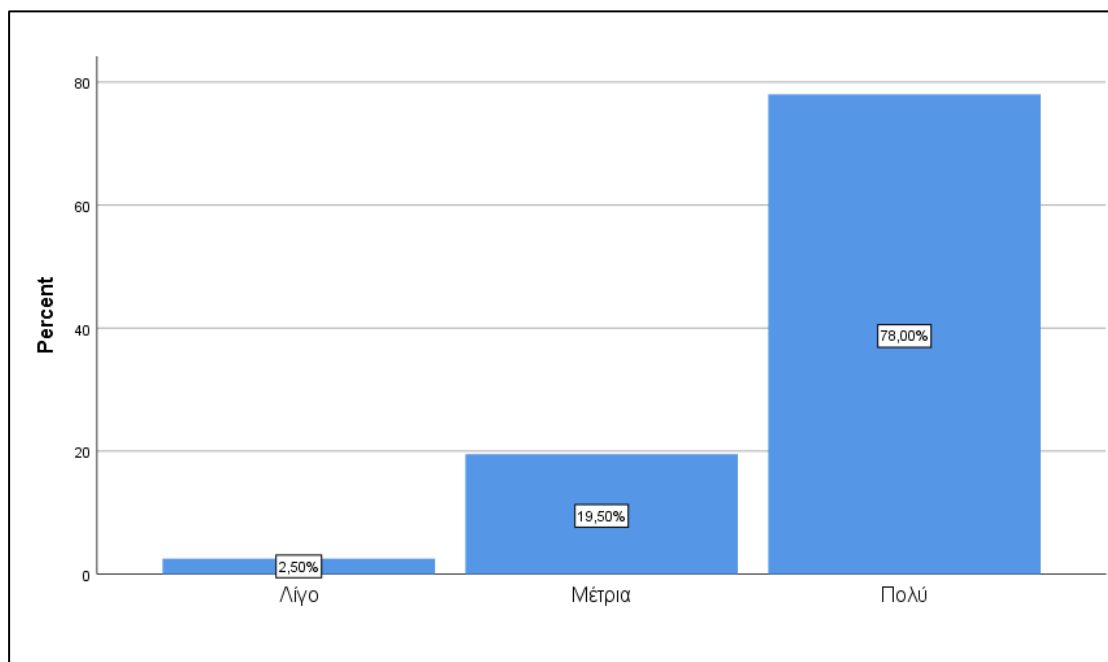
Το 75% των συμμετεχόντων θεωρεί αξιόπιστα και ακριβή τα στοιχεία που αντλούνται αυτόματα από την ηλεκτρονική πλατφόρμα του ΕΕΕ, ενώ το 25% απάντησε αρνητικά.

Γράφημα 7. Θεωρείτε αξιόπιστα και ακριβή τα στοιχεία που αντλούνται αυτόματα από την ηλεκτρονική πλατφόρμα του ΕΕΕ;

Η πλειοψηφία του δείγματος ήταν πολύ ικανοποιημένη από την ενημέρωση που έλαβε σχετικά με το ΕΕΕ και τη γενικότερη εφαρμογή του μέσω του Δήμου, το 19,5% μέτρια και μόνο το 2,5% ήταν λίγο ικανοποιημένο. Ωστόσο, σημαντικό είναι ότι το 100% δεν αντιμετώπισε κάποια άσχημη συμπεριφορά, όπως στάση προκατάληψης ή ρατσισμού σε κάποια από τις υπηρεσίες που επισκέφθηκε.

Γράφημα 8. Είστε ικανοποιημένος-η από την ενημέρωσή σας σχετικά με το ΕΕΕ και τη γενικότερη εφαρμογή του μέσω του Δήμου;

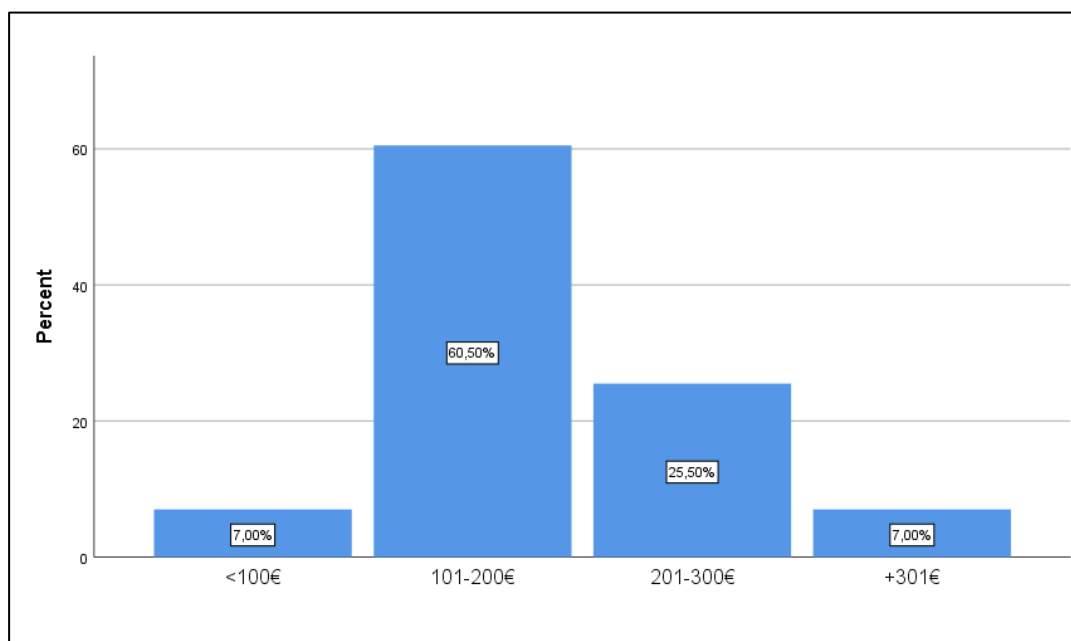
Το 21,5% των ωφελούμενων λαμβάνει το ΕΕΕ για δύο (2) έτη και το 20% για ένα (1) έτος. Οι περισσότεροι ωφελούμενοι λαμβάνουν το ΕΕΕ για περίπου δύο (2) χρόνια (μέσος όρος $2,15 \pm 1,2$ έτη).

Πίνακας 5. Για πόσο συνεχόμενο διάστημα λαμβάνετε το ΕΕΕ;

	Αριθμός	Ποσοστό
<1 έτος	26	13
1 έτος	40	20
1,5 έτος	13	6,5
2 έτη	43	21,5
2,5 έτη	7	3,5
3 έτη	32	16
4 έτη	32	16
4,5+ έτη	7	3,5

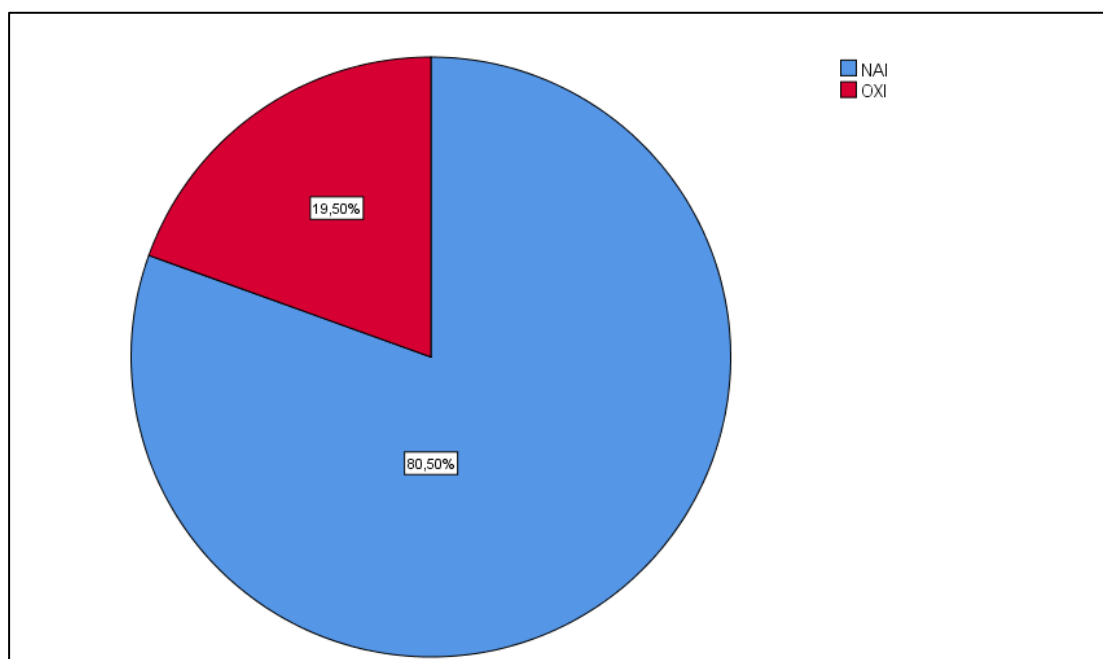
Το 60,5% λαμβάνει από 101€ έως 200€, ενώ το 25,5% από 201 έως 300€. Η μέση τιμή του λαμβανόμενου ποσού ΕΕΕ είναι $208 \pm 76,5$ ευρώ.

Γράφημα 9. Ποιο είναι το ποσό που λαμβάνετε από το ΕΕΕ;

Το 80,5% του δείγματος δήλωσε ότι συμμετέχει στο πρόγραμμα ΤΕΒΑ, ενώ το υπόλοιπο 19,5% απάντησε αρνητικά.

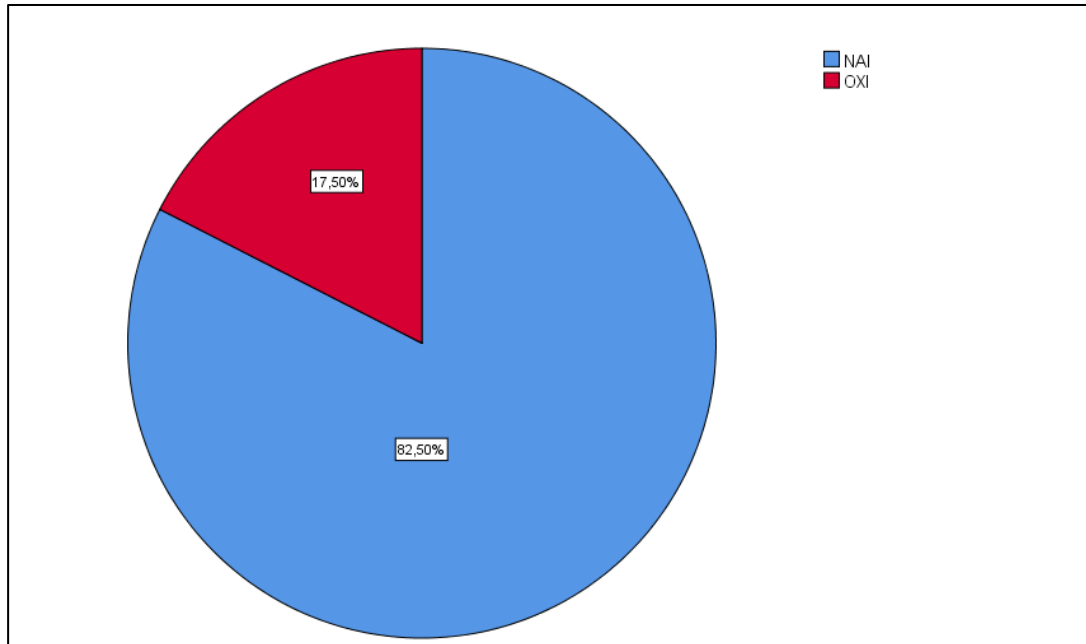
Γράφημα 10. Συμμετέχετε στο πρόγραμμα ΤΕΒΑ;

Το 82,5% του δείγματος δήλωσε ότι χρησιμοποιεί τις συμπληρωματικές κοινωνικές υπηρεσίες-παροχές του προγράμματος (κοινωνικό τιμολόγιο ΔΕΗ,

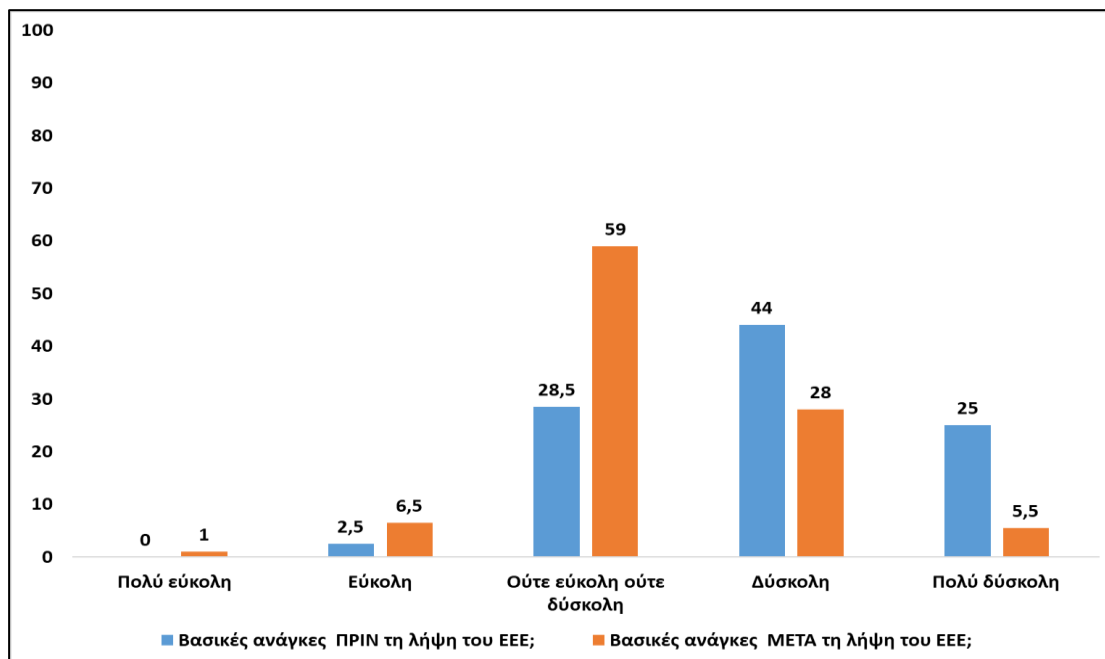
δωρεάν πρόσβαση σε αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία, κ.λπ.), ενώ το υπόλοιπο 17,5% απάντησε αρνητικά.

Γράφημα 11. Χρησιμοποιείτε τις συμπληρωματικές κοινωνικές υπηρεσίες-παροχές του προγράμματος;

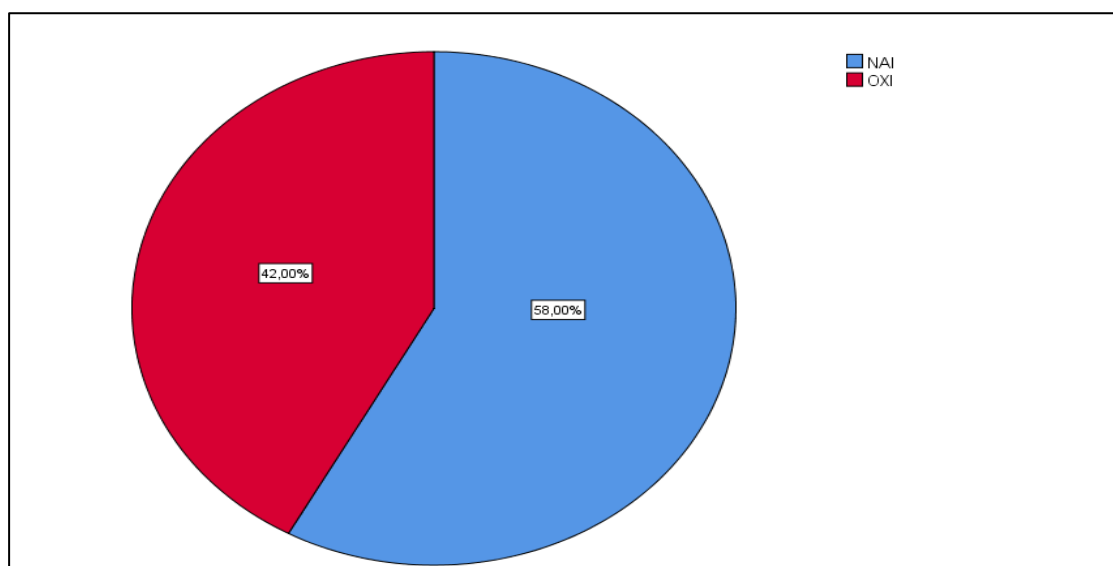
Το 69% των συμμετεχόντων δήλωσε ότι ΠΡΙΝ τη λήψη του ΕΕΕ αντιμετώπιζε δύσκολα/πολύ δύσκολα τις βασικές ανάγκες των μελών του νοικοκυριού (διατροφή, ένδυση, κ.λπ.). ΜΕΤΑ τη λήψη του ΕΕΕ το 59% δήλωσε ότι αντιμετωπίζει τις εν λόγω ανάγκες ούτε εύκολα ούτε δύσκολα.

Γράφημα 12. Πόσο εύκολα ή πόσο δύσκολα θα λέγατε ότι αντιμετωπίζατε τις βασικές ανάγκες των μελών του νοικοκυριού σας ΠΡΙΝ και ΜΕΤΑ τη λήψη του ΕΕΕ;

Το 58% δήλωσε ότι λαμβάνει εισόδημα από άλλες κοινωνικές παροχές εκτός του ΕΕΕ (επίδομα τέκνων, επίδομα ενοικίου, κ.λπ.), ώστε να καλύπτει οικονομικά τις καθημερινές του ανάγκες.

Γράφημα 13. Λαμβάνετε εισόδημα από άλλες κοινωνικές παροχές εκτός του ΕΕΕ, ώστε να καλύπτετε οικονομικά τις καθημερινές σας ανάγκες;

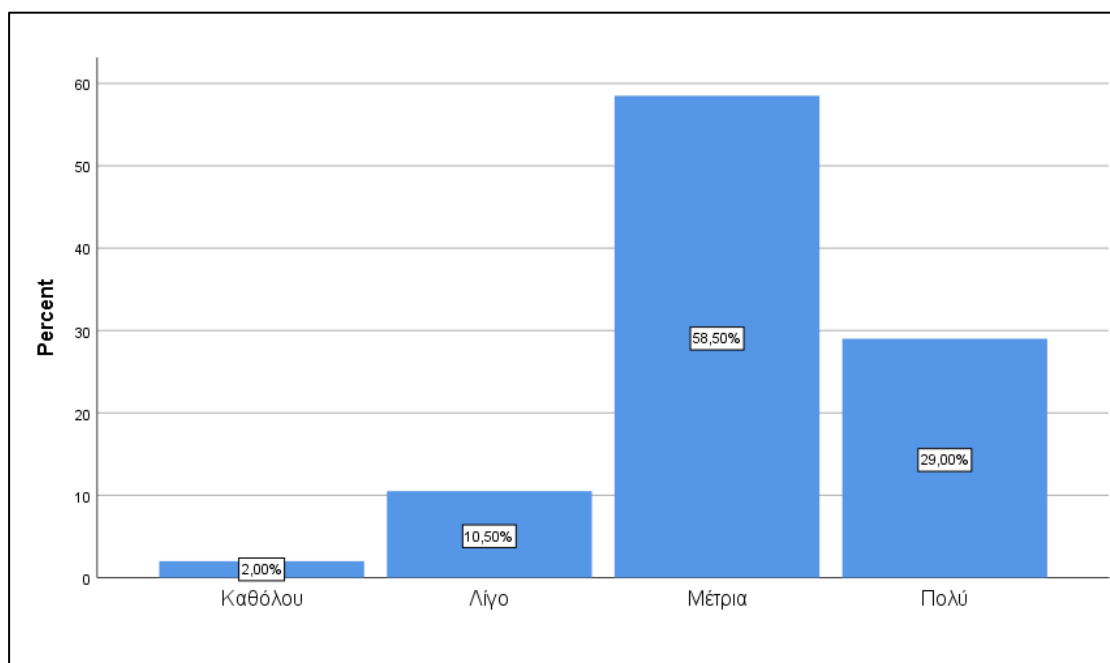
Αναφορικά με το εισόδημά του το τελευταίο εξάμηνο, εκτός από το ΕΕΕ, το 50,5% δήλωσε μηδενικό εισόδημα.

Πίνακας 6. Ποιο είναι το εισόδημά σας το τελευταίο εξάμηνο, εκτός από το ΕΕΕ και τα παραπάνω επιδόματα;

	Αριθμός	Ποσοστό
0€	101	50,5
1€ - 1000€	46	23,0
1001€ - 3000€	49	24,5
3001€ - 5000€	4	2,0

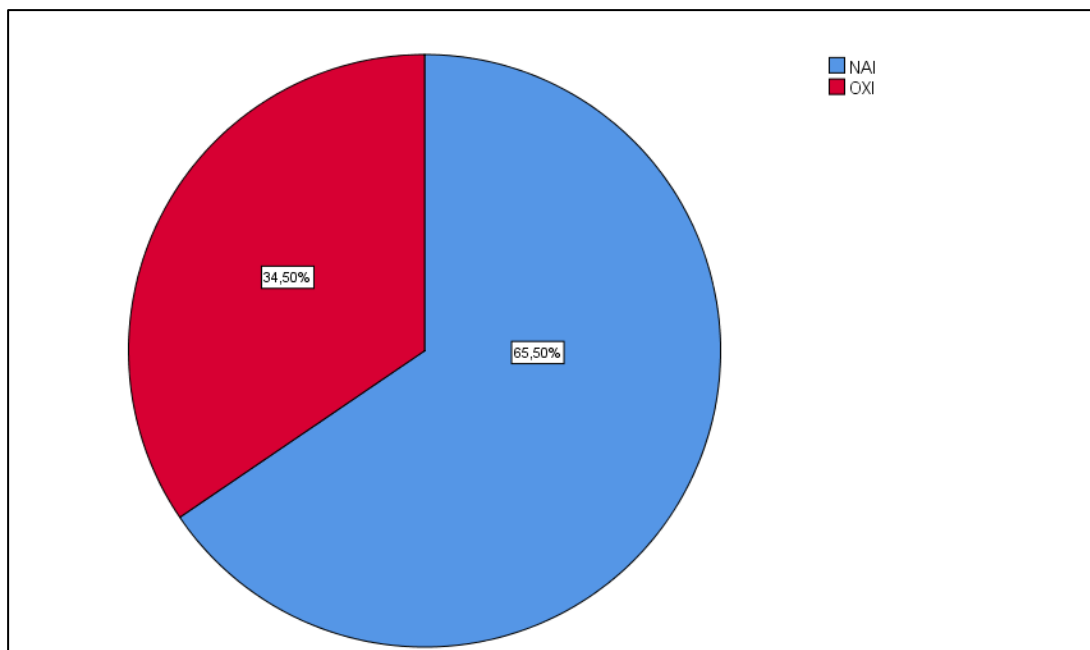
Το 58,5% των συμμετεχόντων πιστεύει ότι το ΕΕΕ δίνει μέτρια λύση στα οικονομικά προβλήματα ενός νοικοκυριού, ενώ το 29% πιστεύει ότι βοηθάει πολύ.

Γράφημα 14. Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι το ΕΕΕ δίνει λύση στα οικονομικά προβλήματα ενός νοικοκυριού;

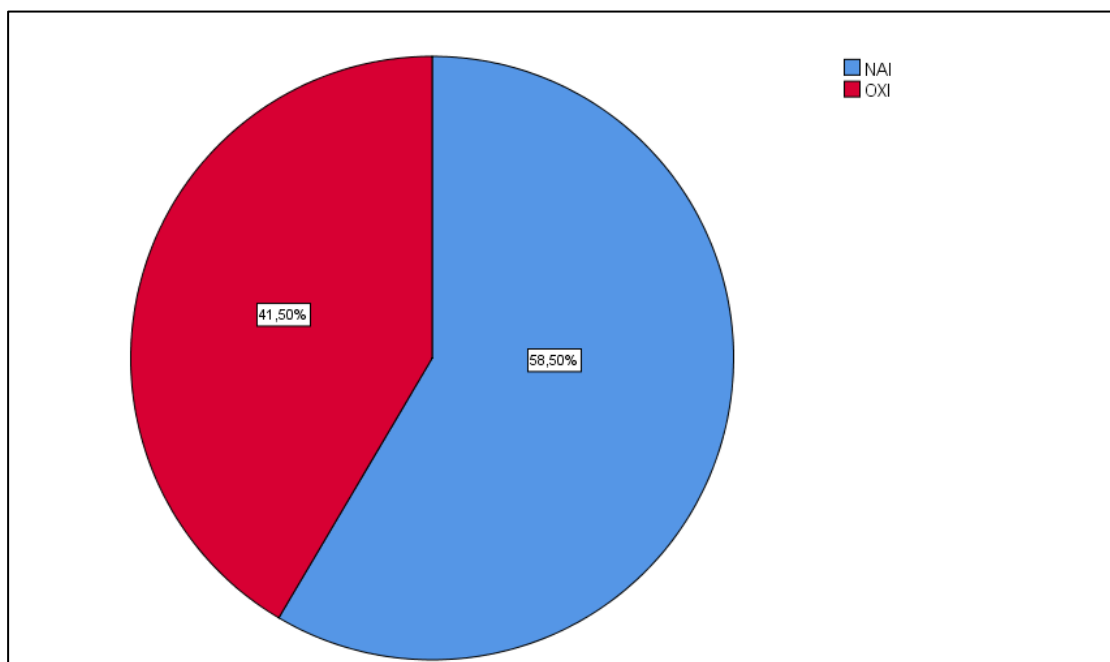

Το 65,5% δήλωσε ότι αναζητάει εργασία, ενώ το 34,5% απάντησε αρνητικά. Επίσης, το 58,5% έχει κάνει εγγραφή στον ΟΑΕΔ λόγω ΕΕΕ, κάτι που είναι υποχρεωτικό για τον αιτούντα, όπως και για όλα τα υπόλοιπα άνεργα μέλη του νοικοκυριού που δύνανται να εργαστούν.

Γράφημα 15. Εάν είστε άνεργος-η, αναζητάτε εργασία;

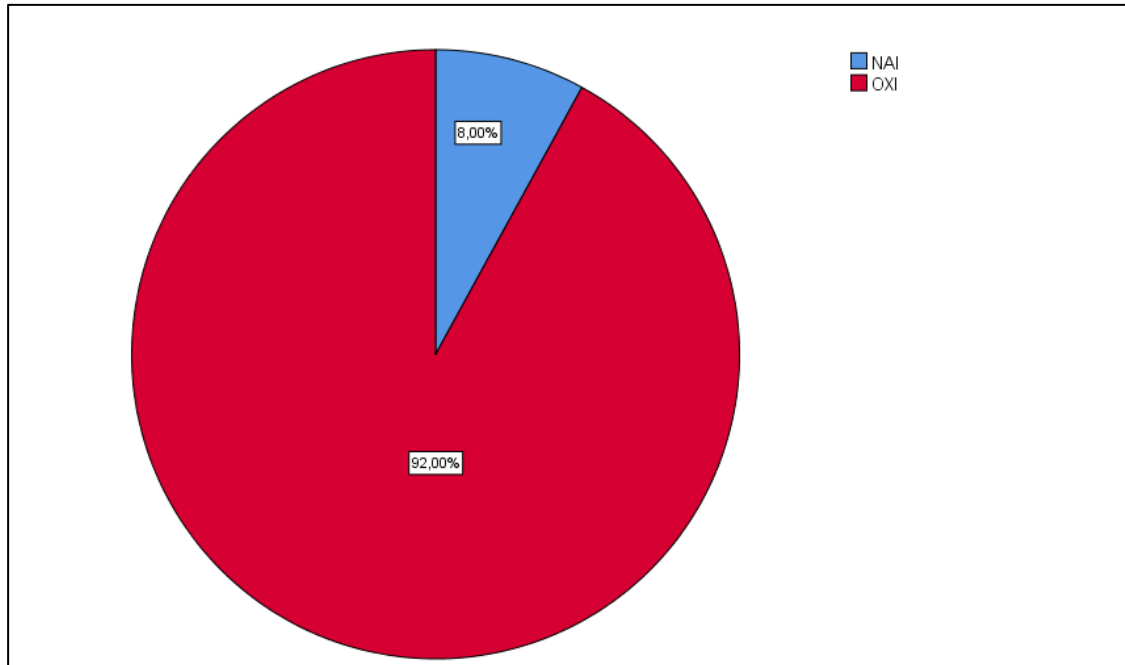

Γράφημα 16. Έχετε κάνει εγγραφή στον ΟΑΕΔ λόγω ΕΕΕ;

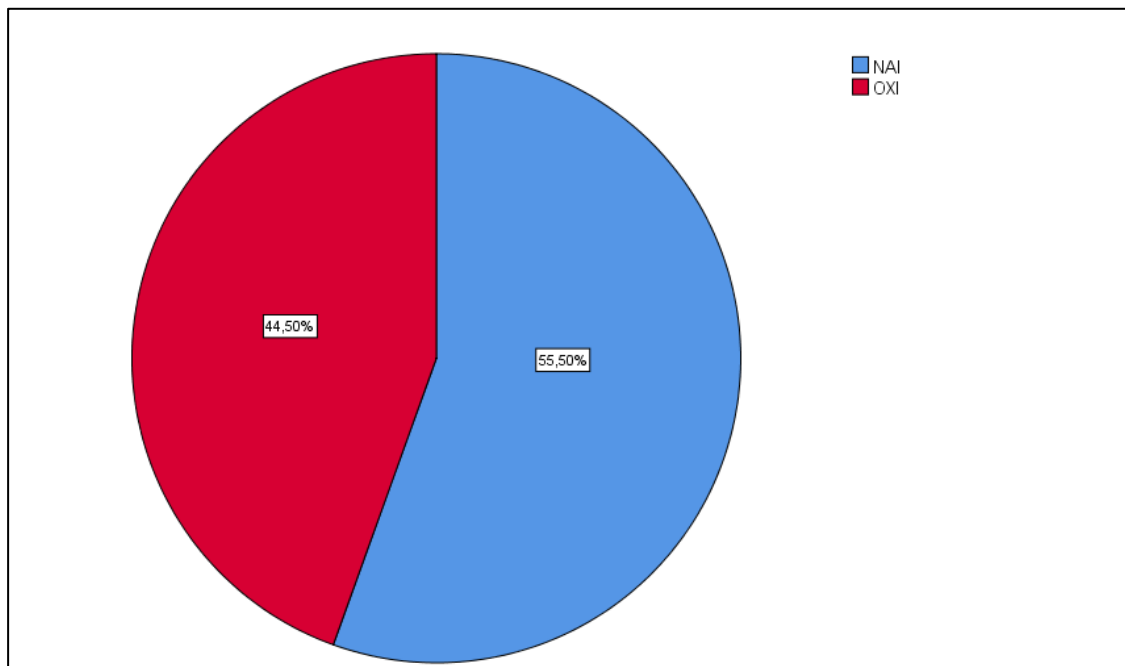

Το 92% των συμμετεχόντων δήλωσε ότι δεν βρήκε εργασία όσο λαμβάνει το ΕΕΕ. Το 44,5% απάντησε ότι εάν έβρισκε μια εργασία με τα ίδια χρήματα που παρέχει το ΕΕΕ δεν θα επέλεγε να εργαστεί σε αυτή.

Γράφημα 17. Βρήκατε εργασία όσο λαμβάνετε το ΕΕΕ;

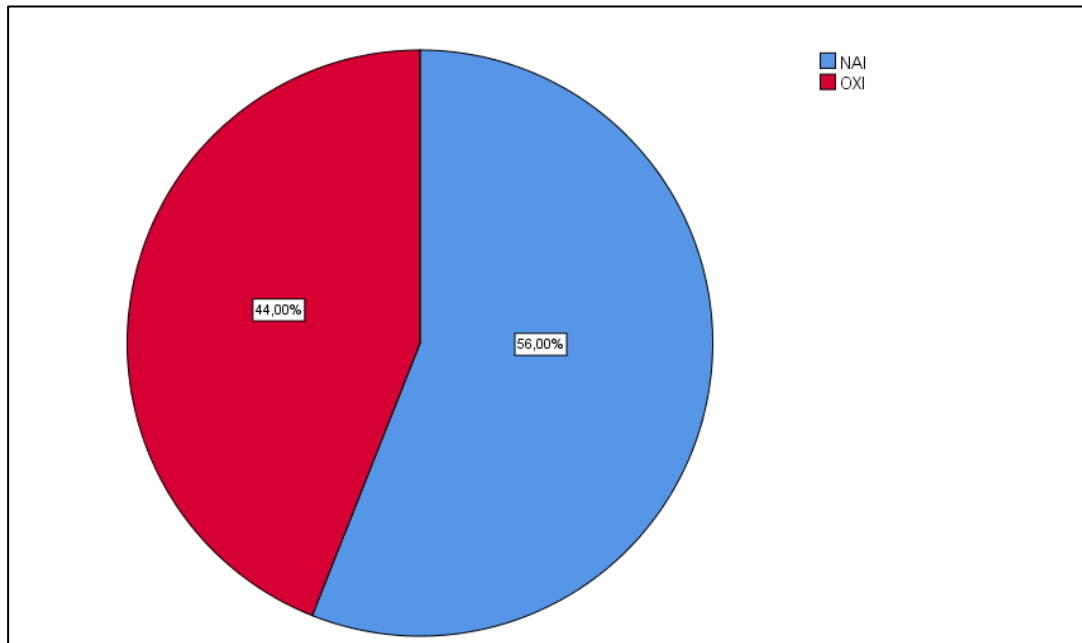

Γράφημα 18. Εάν βρίσκατε μια εργασία με τα ίδια χρήματα που σας παρέχει το ΕΕΕ, θα επιλέγατε να εργαστείτε σε αυτή;

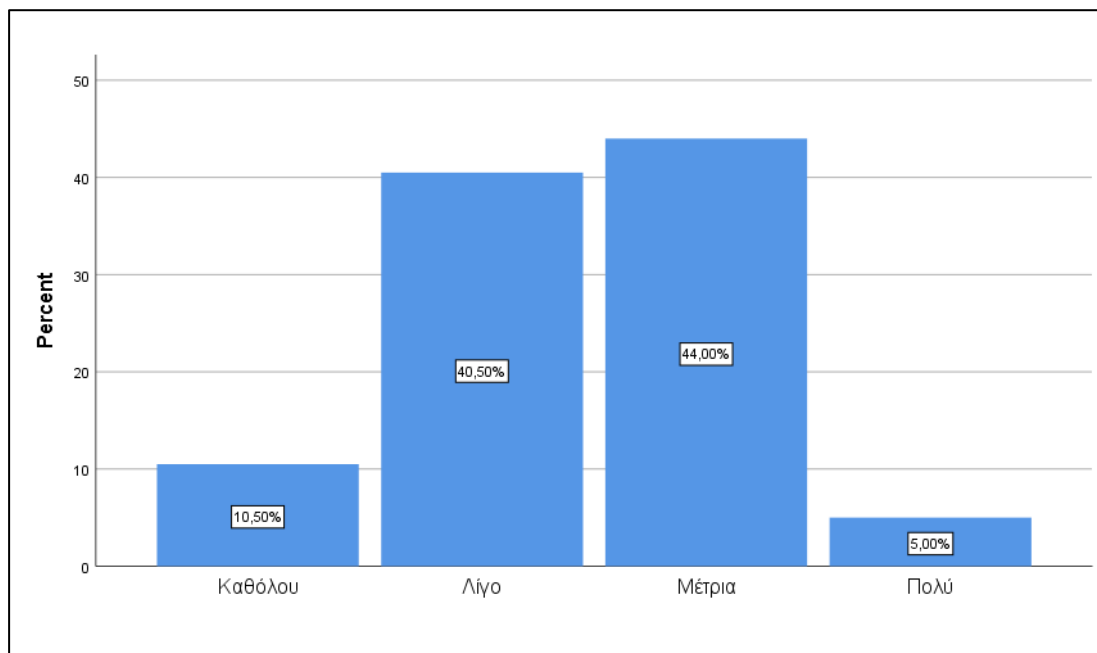
Το 56% του δείγματος απάντησε ότι θα πήγαινε σε μία εργασία χωρίς ασφάλιση, ώστε να μπορεί παράλληλα να λαμβάνει το ΕΕΕ.

Γράφημα 19. Θα πηγαίνατε σε μία εργασία χωρίς ασφάλιση, ώστε να μπορείτε παράλληλα να λαμβάνετε το ΕΕΕ;

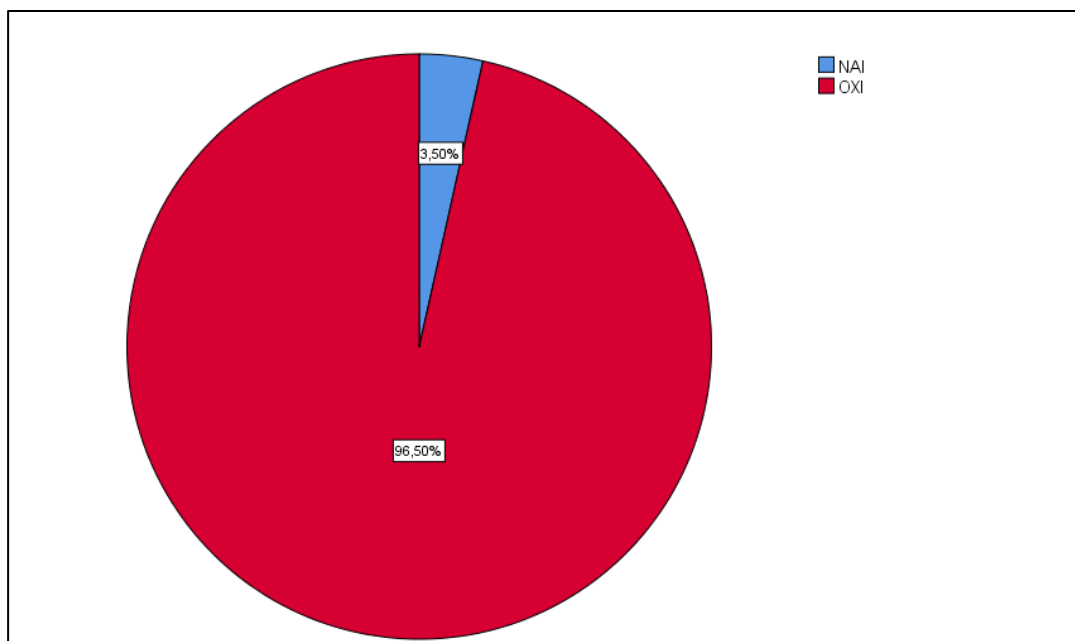
Το 44% πιστεύει ότι υπάρχει μέτρια υποστήριξη και ενημέρωση από τις αρμόδιες υπηρεσίες για επιμορφωτικά σεμινάρια και νέες θέσεις εργασίας κατά τη διάρκεια λήψης του ΕΕΕ, και το 40,5% πιστεύει ότι η σχετική υποστήριξη είναι μικρή.

Γράφημα 20. Πιστεύετε ότι υπάρχει από τις αρμόδιες υπηρεσίες υποστήριξη και ενημέρωση για επιμορφωτικά σεμινάρια και νέες θέσεις εργασίας κατά τη διάρκεια λήψης του ΕΕΕ;

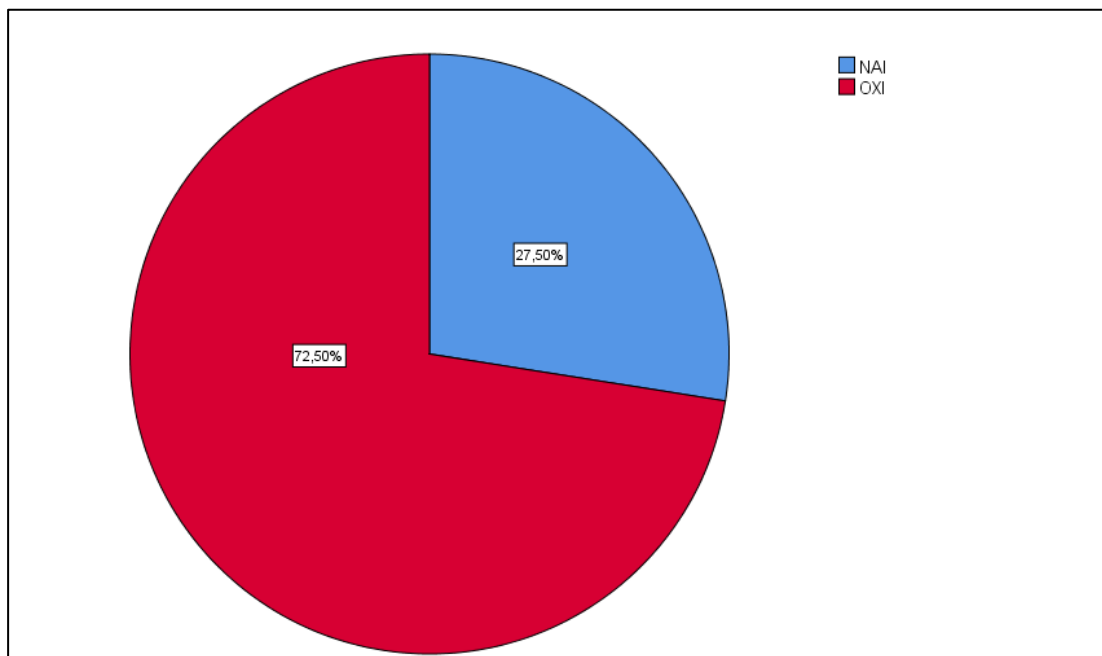

Η συντριπτική πλειοψηφία (96,50%) δήλωσε ότι δεν έχει παρακολουθήσει κάποιο επιμορφωτικό ή εκπαιδευτικό σεμινάριο προκειμένου να αποκτήσει επιπλέον γνώσεις και δεξιότητες, με στόχο την ένταξη/επανένταξη στην αγορά εργασίας. Επίσης, το 72,5% δεν έχει πάει για συνέντευξη σε δουλειά κατόπιν ειδοποίησης από τον ΟΑΕΔ ή άλλη υπηρεσία.

Γράφημα 21. Όσο λαμβάνετε το ΕΕΕ, έχετε παρακολουθήσει κάποιο επιμορφωτικό ή εκπαιδευτικό σεμινάριο προκειμένου να αποκτήσετε επιπλέον γνώσεις και δεξιότητες, με στόχο την ένταξη/επανένταξή σας στην αγορά εργασίας;

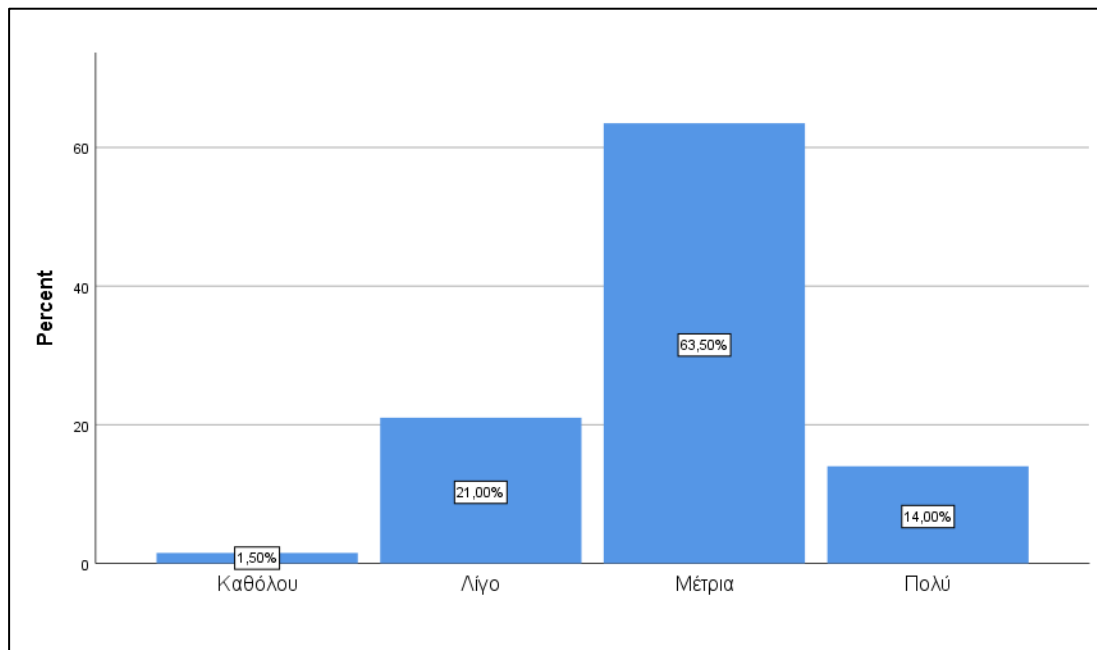

Γράφημα 22. Έχετε πάει, κατόπιν ειδοποίησης από τον ΟΑΕΔ ή άλλη υπηρεσία, σε συνέντευξη για δουλειά;

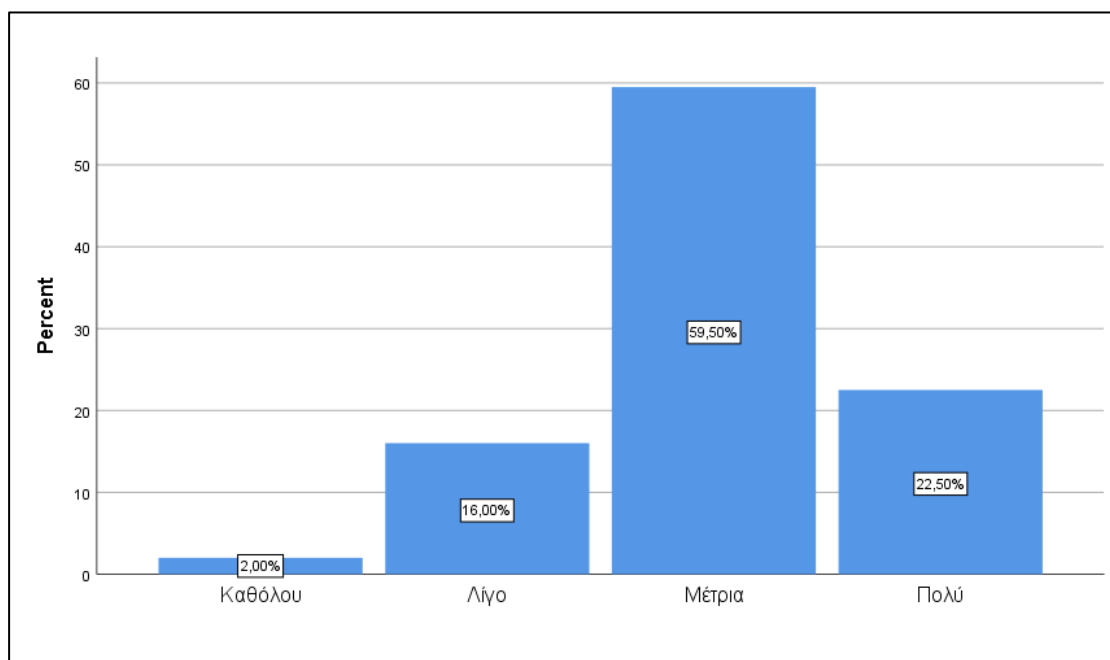

Η πλειοψηφία των ωφελούμενων πιστεύει ότι το ΕΕΕ βελτίωσε μέτρια την καθημερινότητα και την ποιότητα ζωής του. Ομοίως, το 59,5% θεωρεί ότι βοηθά μέτρια στην αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.

Γράφημα 23. Πιστεύετε πως το ΕΕΕ βελτίωσε την καθημερινότητά σας και την ποιότητα ζωής σας γενικότερα;

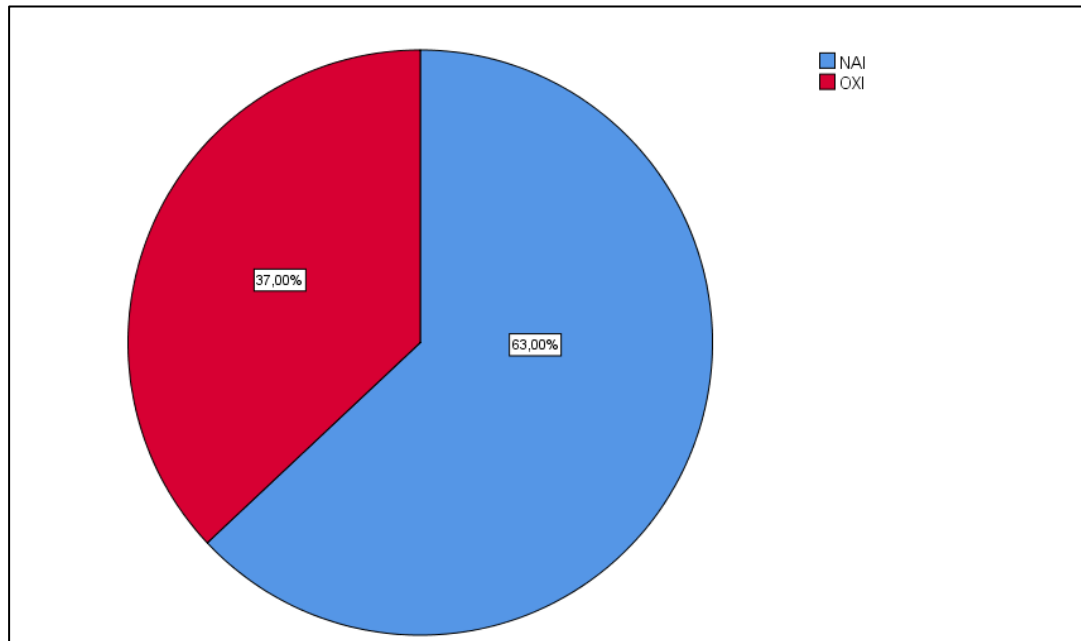

Γράφημα 24. Θεωρείτε ότι το ΕΕΕ βοηθά στην αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού;

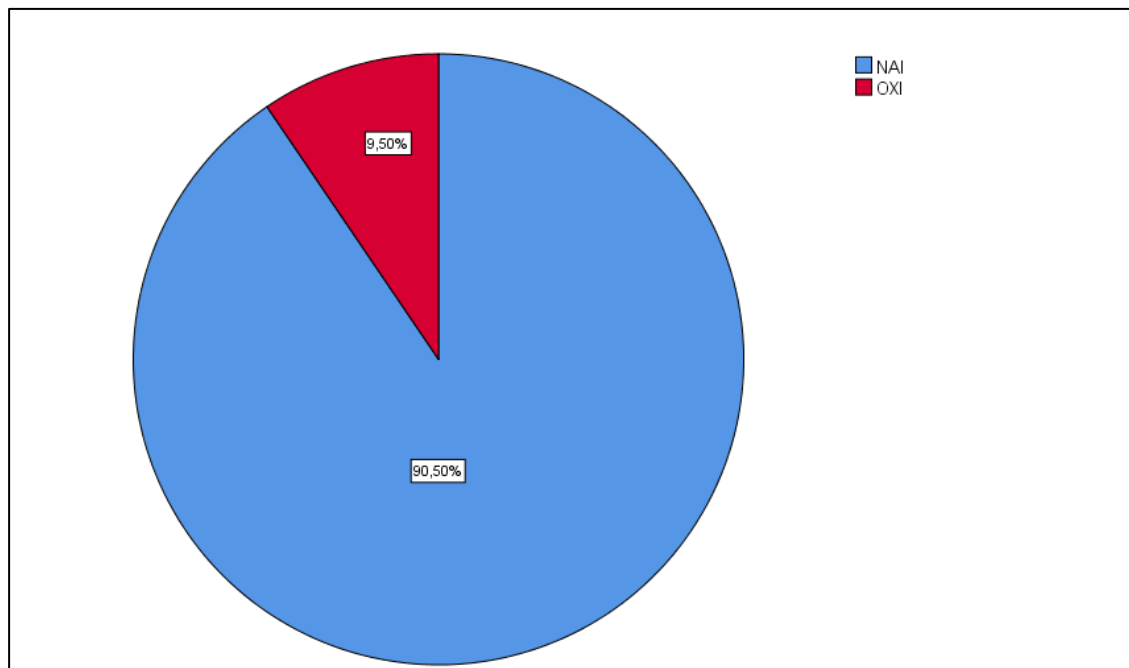

Το 63% του δείγματος πιστεύει ότι το ΕΕΕ το λαμβάνουν όσοι έχουν πραγματικά ανάγκη και το 90,5% θα το χαρακτήριζε ως ένα επιτυχημένο πρόγραμμα.

Γράφημα 25. Πιστεύετε ότι το ΕΕΕ το λαμβάνουν όσοι το έχουν πραγματικά ανάγκη;

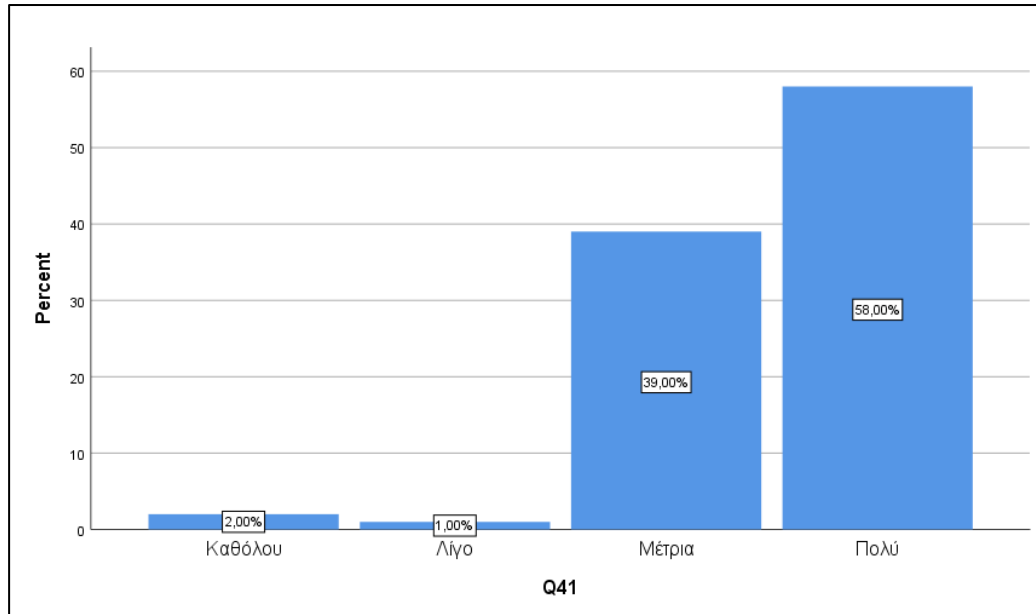

Γράφημα 26. Θα χαρακτηρίζατε το ΕΕΕ ως ένα επιτυχημένο πρόγραμμα;

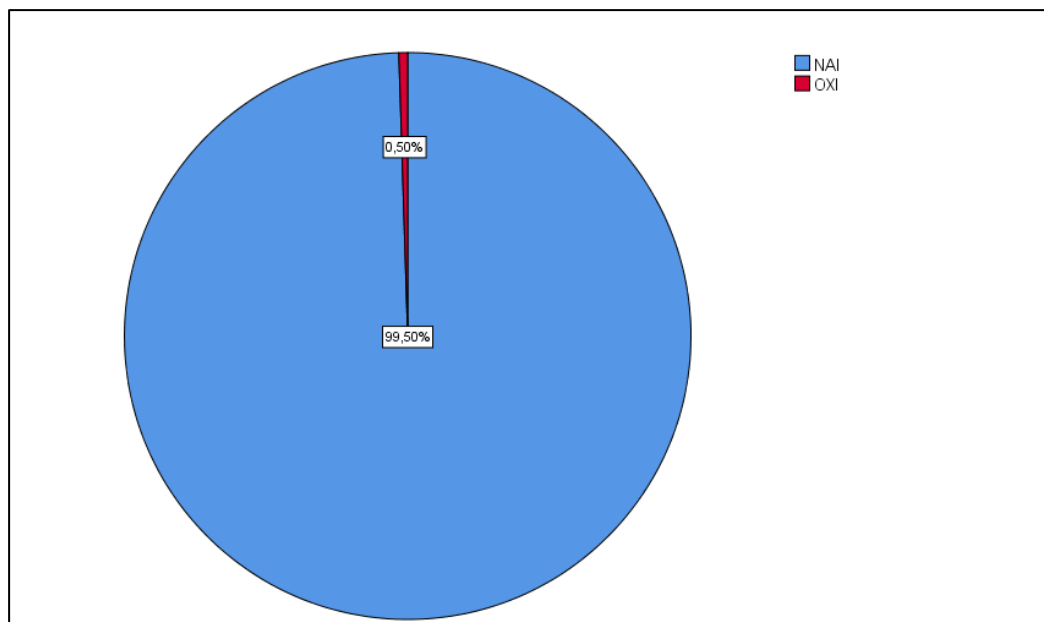

Το 58% των συμμετεχόντων πιστεύει ότι η ύπαρξη του ΕΕΕ είναι πολύ σημαντική και το 99,5% δήλωσε ότι επιθυμεί να συνεχιστεί.

Γράφημα 27. Πόσο σημαντική πιστεύετε ότι είναι η ύπαρξη του ΕΕΕ;

Γράφημα 28. Θέλετε να συνεχίσει να υπάρχει το ΕΕΕ;

Συσχετίσεις ερωτήσεων

Όσο αυξάνει το επίπεδο εκπαίδευσης, μειώνεται ο βαθμός δυσκολίας σχετικά με τη διαδικασία συγκέντρωσης των απαραίτητων δικαιολογητικών. Στατιστικά σημαντική διαφορά βρέθηκε μεταξύ της εν λόγω ερώτησης και του επιπέδου εκπαίδευσης (P value = 0.001). Αυτό σημαίνει ότι τα άτομα με υψηλότερη εκπαίδευση κατανοούν πιο εύκολα τα δικαιολογητικά που απαιτούνται σε σχέση με τα άτομα χαμηλότερης εκπαίδευσης.

Πίνακας 7. Συσχέτιση επιπέδου εκπαίδευσης με διαδικασία συγκέντρωσης των απαραίτητων δικαιολογητικών

Επίπεδο εκπαίδευσης	Πώς σας φάνηκε η διαδικασία συγκέντρωσης των απαραίτητων δικαιολογητικών;		
	Μέση τιμή	N	Τυπική απόκλιση
Χωρίς εκπαίδευση	4,08	12,00	0,67
Δημοτικό	3,25	24,00	0,85
Γυμνάσιο	2,98	58,00	0,69
Λύκειο	2,80	76,00	0,65
ΙΕΚ (Πτυχίο)	2,73	11,00	0,65
T.E.I.	2,13	8,00	0,64
A.E.I.	2,38	8,00	0,74
Μεταπτυχιακό	2,00	3,00	0,00

Τα άτομα χωρίς εκπαίδευση χρειάστηκε να επισκεφθούν τις κοινωνικές υπηρεσίες του Δήμου περισσότερες φορές για να ολοκληρώσουν την αίτηση, σε σχέση με τα άτομα με επίπεδο εκπαίδευσης δημοτικού και άνω. Στατιστικά σημαντική διαφορά βρέθηκε μεταξύ των φορών επίσκεψης και του επιπέδου εκπαίδευσης (P value = 0.001). Αυτό σημαίνει ότι το επίπεδο εκπαίδευσης αποτελεί σημαντικό παράγοντα αναφορικά με τον αριθμό των επισκέψεων στο Δήμο, προκειμένου να ολοκληρωθεί η αίτηση.

Πίνακας 8. Συσχέτιση επιπέδου εκπαίδευσης με φορές επίσκεψης στις κοινωνικές υπηρεσίες του Δήμου για ολοκλήρωση της αίτησης

	Πόσες φορές χρειάστηκε να προσέλθετε στις κοινωνικές
--	--

	υπηρεσίες του Δήμου προκειμένου να ολοκληρώσετε την αίτησή σας;		
Επίπεδο εκπαίδευσης	Μέση τιμή	N	Τυπική απόκλιση
Χωρίς εκπαίδευση	2,42	12,00	0,79
Δημοτικό	1,50	24,00	0,59
Γυμνάσιο	1,90	58,00	0,61
Λύκειο	1,57	76,00	0,66
ΙΕΚ (Πτυχίο)	1,64	11,00	0,81
T.E.I.	1,50	8,00	0,76
A.E.I.	1,50	8,00	0,53
Μεταπτυχιακό	1,67	3,00	0,58

Τα άτομα άλλης υπηκοότητας χρειάστηκε να επισκεφθούν τις κοινωνικές υπηρεσίες του Δήμου 1,84 φορές για να ολοκληρώσουν την αίτηση, σε σύγκριση με τα άτομα ελληνικής υπηκοότητας. Στατιστικά σημαντική διαφορά βρέθηκε μεταξύ των φορών επίσκεψης και της υπηκοότητας (P value = 0.037). Αυτό σημαίνει ότι οι Έλληνες χρειάζονται λιγότερες επισκέψεις, προκειμένου να ολοκληρώσουν την αίτηση τους στο Δήμο, σε σύγκριση με άτομα άλλης εθνικότητας, πιθανόν λόγω της γλώσσας και των γνώσεων των διαδικαστικών.

Πίνακας 9. Συσχέτιση υπηκοότητας με φορές επίσκεψης στις κοινωνικές υπηρεσίες του Δήμου για ολοκλήρωση της αίτησης

	Πόσες φορές χρειάστηκε να προσέλθετε στις κοινωνικές υπηρεσίες του Δήμου προκειμένου να ολοκληρώσετε την αίτησή σας;		
Υπηκοότητα	Μέση τιμή	N	Τυπική απόκλιση
Ελληνική	1,64	137,00	0,69
Άλλη	1,84	63,00	0,65

Οι συνταξιούχοι, οι ηλικιωμένοι, οι ανίκανοι για εργασία και οι φοιτητές δυσκολεύονταν περισσότερο να αντιμετωπίσουν τις βασικές ανάγκες των μελών του νοικοκυριού τους πριν, αλλά και μετά τη λήψη του ΕΕΕ. Συγκεκριμένα, τα άτομα με χαμηλό ή καθόλου εισόδημα δυσκολεύονταν να ανταπεξέλθουν οικονομικά στις ανάγκες τους, ανεξαρτήτως τελικά λήψης του ΕΕΕ.

Πίνακας 7. Συσχέτιση επαγγελματικής κατάστασης και αντιμετώπισης βασικών αναγκών ΠΡΙΝ και ΜΕΤΑ τη λήψη του ΕΕΕ

Επαγγελματική κατάσταση		Πόσο εύκολα ή πόσο δύσκολα θα λέγατε ότι αντιμετωπίζατε τις βασικές ανάγκες των μελών του νοικοκυριού σας ΠΡΙΝ τη λήψη του ΕΕΕ;	Πόσο εύκολα ή πόσο δύσκολα θα λέγατε ότι αντιμετωπίζετε τις βασικές ανάγκες των μελών του νοικοκυριού σας ΜΕΤΑ τη λήψη του ΕΕΕ;
Άνεργος/η	Μέση τιμή	3,99	3,34
	N	132,00	132,00
	Τυπική απόκλιση	0,80	0,73
Εργαζόμενος/η	Μέση τιμή	3,50	3,09
	N	46,00	46,00
	Τυπική απόκλιση	0,66	0,59
Συνταξιούχος	Μέση τιμή	3,86	3,14
	N	7,00	7,00
	Τυπική απόκλιση	0,69	0,69
Ανίκανος/η για εργασία	Μέση τιμή	4,43	3,43
	N	7,00	7,00
	Τυπική απόκλιση	0,53	0,79
Ηλικιωμένος	Μέση τιμή	4,83	4,17
	N	6,00	6,00
	Τυπική απόκλιση	0,41	0,75
Φοιτητής/τρια	Μέση τιμή	4,00	3,50
	N	2,00	2,00
	Τυπική απόκλιση	1,41	0,71
<i>P value</i>		<i>0.001</i>	<i>0.028</i>

Οι άνεργοι, οι ηλικιωμένοι, οι ανίκανοι για εργασία και οι φοιτητές δήλωσαν ότι το ΕΕΕ δίνει μέτρια προς πολύ λύση στα οικονομικά προβλήματα ενός νοικοκυριού, ενώ οι εργαζόμενοι και οι συνταξιούχοι δήλωσαν ότι λύνει μέτρια τα προβλήματα. Στατιστικά σημαντική διαφορά βρέθηκε μεταξύ της επαγγελματικής κατάστασης και της λύσης των οικονομικών προβλημάτων από το ΕΕΕ (P value = 0.008). Αυτό σημαίνει ότι τα άτομα με χαμηλό ή καθόλου εισόδημα αναγνώρισαν ότι το ΕΕΕ τους βοηθάει μέτρια/πολύ στα οικονομικά τους προβλήματα, σε σύγκριση με τα άτομα που εργάζονται ή λαμβάνουν σύνταξη, τα οποία ανέφεραν το ΕΕΕ τους βοηθάει μέτρια στα οικονομικά τους.

Πίνακας 11. Συσχέτιση επαγγελματικής κατάστασης και λύσης των οικονομικών προβλημάτων από το ΕΕΕ

Επαγγελματική κατάσταση	Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι το ΕΕΕ δίνει λύση στα οικονομικά προβλήματα ενός νοικοκυριού;		
	Μέση τιμή	N	Τυπική απόκλιση
Άνεργος/η	3,20	132,00	0,73
Εργαζόμενος/η	2,93	46,00	0,49
Συνταξιούχος	2,86	7,00	0,69
Ανίκανος/η για εργασία	3,14	7,00	0,38
Ηλικιωμένος/η	3,50	6,00	0,55
Φοιτητής/τρια	4,00	2,00	0,00

Το 83,3% των ανέργων έχουν κάνει εγγραφή στον ΟΑΕΔ λόγω ΕΕΕ, σε σύγκριση με το 16,7% που δεν έχει κάνει.

Πίνακας 12. Συσχέτιση επαγγελματικής κατάστασης και εγγραφής στον ΟΑΕΔ λόγω ΕΕΕ

Επαγγελματική κατάσταση		Έχετε κάνει εγγραφή στον ΟΑΕΔ λόγω ΕΕΕ;	
		ΝΑΙ	ΟΧΙ
Άνεργος/η	Αριθμός	110	22
	%	83,3%	16,7%

Όσο αυξάνει η δυσκολία αντιμετώπισης των βασικών αναγκών των μελών του νοικοκυριού πριν τη λήψη του ΕΕΕ, τόσο αυξάνει και η δυσκολία μετά τη λήψη ($r=0.651$, $p \text{ value} = 0.001$). Αυτό σημαίνει ότι οι ανάγκες που είχαν οι δικαιούχοι πριν και μετά το ΕΕΕ, παραμένουν σχεδόν ίδιες, άρα το ΕΕΕ καλύπτει ένα μόνο μέρος των αναγκών τους.

Πίνακας 13. Συσχέτιση δυσκολίας αντιμετώπισης των βασικών αναγκών των μελών του νοικοκυριού ΠΡΙΝ & ΜΕΤΑ τη λήψη του ΕΕΕ

	Πόσο εύκολα ή πόσο
--	--------------------

		δύσκολα θα λέγατε ότι αντιμετωπίζετε τις βασικές ανάγκες των μελών του νοικοκυριού σας (διατροφή-ένδυση-κατοικία-λογαριασμούς) <u>META</u> τη λήψη του ΕΕΕ;
Πόσο εύκολα ή πόσο δύσκολα θα λέγατε ότι αντιμετωπίζετε τις βασικές ανάγκες των μελών του νοικοκυριού σας (διατροφή-ένδυση-κατοικία-λογαριασμούς) <u>ΠΡΙΝ</u> τη λήψη του ΕΕΕ;	Correlation	,651**
	Coefficient	
	P value	,000
	N	200

***. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).*

Όσο αυξάνει η δυσκολία αντιμετώπισης των βασικών αναγκών των μελών του νοικοκυριού πριν τη λήψη του ΕΕΕ, τόσο ενισχύεται και η άποψη ότι το ΕΕΕ βελτίωσε την καθημερινότητα και την ποιότητα ζωής των ωφελούμενων ($r=0.193$, p value = 0.006). Αυτό σημαίνει ότι τα άτομα με οικονομικά προβλήματα αναγνωρίζουν τη σημαντικότητα της λήψης του ΕΕΕ, το οποίο βελτιώνει το επίπεδο ζωής τους.

Πίνακας 14. Συσχέτιση δυσκολίας αντιμετώπισης των βασικών αναγκών των μελών του νοικοκυριού ΠΡΙΝ τη λήψη του ΕΕΕ με βελτίωση καθημερινότητας και ποιότητας ζωής από το ΕΕΕ

		Πιστεύετε πως το ΕΕΕ βελτίωσε την καθημερινότητά σας και την ποιότητα ζωής σας γενικότερα;
Πόσο εύκολα ή πόσο δύσκολα θα λέγατε ότι αντιμετωπίζετε τις βασικές ανάγκες των μελών του νοικοκυριού σας (διατροφή-ένδυση-κατοικία-λογαριασμούς) <u>META</u> τη λήψη του ΕΕΕ;	Correlation	,193**
	Coefficient	
	P value	,006
	N	200

***. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).*

Όσο αυξάνει η δυσκολία αντιμετώπισης των βασικών αναγκών των μελών του νοικοκυριού μετά τη λήψη του ΕΕΕ, τόσο ενισχύεται και η άποψη ότι η το ΕΕΕ είναι σημαντικό ($r=0.261$, p value = 0.001). Αυτό σημαίνει ότι τα άτομα που δυσκολεύονται να ανταπεξέλθουν οικονομικά, θεωρούν ότι το ΕΕΕ αποτελεί ενισχυτικό μέτρο για το εισόδημα τους.

Πίνακας 15. Συσχέτιση δυσκολίας αντιμετώπισης των βασικών αναγκών των μελών του νοικοκυριού ΜΕΤΑ τη λήψη του ΕΕΕ με σημαντικότητα ύπαρξης ΕΕΕ

		Πόσο σημαντική πιστεύετε ότι είναι η ύπαρξη του ΕΕΕ;
Πόσο εύκολα ή πόσο δύσκολα θα λέγατε ότι αντιμετωπίζετε τις βασικές ανάγκες των μελών του νοικοκυριού σας (διατροφή-ένδυση-κατοικία-λογαριασμούς) ΜΕΤΑ τη λήψη του ΕΕΕ;	Correlation Coefficient	,261**
	Sig. (2-tailed)	,000
	N	200

***. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).*

Όσο αυξάνεται ο αριθμός των μελών του νοικοκυριού του ωφελούμενου, τόσο αποδυναμώνεται η άποψη ότι το ΕΕΕ δίνει λύση στα οικονομικά προβλήματα ενός νοικοκυριού ($r = - 0.171$, p value = 0.016). Αυτό σημαίνει ότι τα νοικοκυριά με αυξημένο αριθμό μελών δυσκολεύονται να ανταπεξέλθουν οικονομικά, ακόμη και με τη λήψη του ΕΕΕ.

Πίνακας 16. Συσχέτιση βαθμού που το ΕΕΕ δίνει λύση στα οικονομικά προβλήματα ενός νοικοκυριού με τον αριθμό των μελών του νοικοκυριού

		Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι το ΕΕΕ δίνει λύση στα οικονομικά προβλήματα ενός νοικοκυριού;
Από πόσα μέλη απαρτίζεται το νοικοκυριό σας	Correlation Coefficient	-,171*
	Sig. (2-tailed)	,016
	N	200

**. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).*

Τα άτομα που απάντησαν ότι δεν θα επέλεγαν μια εργασία χωρίς ασφάλιση, ώστε να μπορούν παράλληλα να παίρνουν το ΕΕΕ, λαμβάνουν κατά μέσο όρο 188,50€, σε σύγκριση με τα άτομα που δεν θα επέλεγαν μια εργασία χωρίς ασφάλιση και λαμβάνουν 224,84€. Διαφορά βρέθηκε μεταξύ της επιλογής εργασίας χωρίς ασφάλιση και του χορηγούμενου ποσού ΕΕΕ (P value= 0.001). Αυτό σημαίνει ότι τα άτομα που λαμβάνουν υψηλότερο ποσό από το ΕΕΕ θα επέλεγαν να εργαστούν σε μια εργασία χωρίς ασφάλιση, προκειμένου να μην «χάσουν» το επίδομα, πιθανόν λόγω του ότι έχουν μεγάλη οικονομική ανάγκη και χρειάζονται να αυξήσουν το εισόδημά τους.

Πίνακας 17. Συσχέτιση επιλογής εργασίας χωρίς ασφάλιση, ώστε να μπορεί ο ωφελούμενος παράλληλα να λαμβάνει το ΕΕΕ με το χορηγούμενο ποσό ΕΕΕ

Θα πηγαίνατε σε μία εργασία χωρίς ασφάλιση, ώστε να μπορείτε παράλληλα να λαμβάνετε το ΕΕΕ;	Ποιο είναι το ποσό που λαμβάνετε από το ΕΕΕ;		
	Μέση τιμή	N	Τυπική απόκλιση
ΝΑΙ	224,84	112	77,114
ΟΧΙ	188,50	88	71,077

Συνοπτικά, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της ποσοτικής έρευνας, όσον αφορά στα δημογραφικά στοιχεία, το μεγαλύτερο ποσοστό των δικαιούχων του δείγματος ήταν γυναίκες. Οι δικαιούχοι ήταν κυρίως άνεργα άτομα που διέμεναν σε ενοίκιο. Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων στην έρευνα δεν ανήκαν σε ευάλωτες ομάδες, όπως ΑμεΑ, μονογονεϊκές οικογένειες, άτομα με ανήλικα παιδιά ή άτομα με μέλη άνω των 65 ετών στο νοικοκυριό τους.

Οι επτά (7) στους δέκα (10) δικαιούχους δεν είχαν υποβάλλει ηλεκτρονικά μόνοι τους την αίτηση πριν επισκεφθούν τον Δήμο, και επισκέφθηκαν τις κοινωνικές υπηρεσίες περίπου δύο (2) φορές προκειμένου να ολοκληρώσουν την αίτησή τους. Οι δικαιούχοι δυσκολεύτηκαν μέτρια να συγκεντρώσουν τα απαραίτητα δικαιολογητικά για την αίτησή τους, ωστόσο έχουν εμπιστοσύνη στα στοιχεία που αντλούνται αυτόματα από την ηλεκτρονική πλατφόρμα του ΕΕΕ, καθώς τα θεωρούν αξιόπιστα και ακριβή. Θετικό είναι το εύρημα ότι περίπου οκτώ (8) στους δέκα (10) είναι πολύ

ικανοποιημένοι από την ενημέρωσή τους σχετικά με το ΕΕΕ και τη γενικότερη εφαρμογή του μέσω του Δήμου.

Περίπου δύο (2) έτη είναι ο μέσος χρόνος που λαμβάνουν οι συμμετέχοντες στην έρευνα το ΕΕΕ, το οποίο είναι 208 ευρώ. Η πλειοψηφία των δικαιούχων συμμετέχουν στο επισιτιστικό πρόγραμμα ΤΕΒΑ, χρησιμοποιούν τις συμπληρωματικές κοινωνικές υπηρεσίες-παροχές, ενώ λαμβάνουν εισόδημα και από άλλες κοινωνικές παροχές. Η επιδοματική ενίσχυση που περιλαμβάνεται στο ΕΕΕ φάνηκε να είναι χρήσιμη, καθώς, σύμφωνα με τις δηλώσεις των δικαιούχων, τους βοήθησε αρκετά στο να ανταπεξέλθουν στην οικονομική τους δυσχέρεια.

Οι άνεργοι δικαιούχοι δήλωσαν ότι αναζητούν εργασία και είναι εγγεγραμμένοι στον ΟΑΕΔ, ωστόσο δεν έχουν βρει ακόμη. Αξιοσημείωτο είναι το εύρημα ότι μόνο πέντε (5) στους δέκα (10) θα επέλεγαν να εργαστούν εάν έβρισκαν εργασία με τα ίδια χρήματα που παρέχει το ΕΕΕ. Ο ίδιος αριθμός απάντησε και ότι θα επέλεγε μία εργασία χωρίς ασφάλιση. Οι άνεργοι δεν είναι πολύ ικανοποιημένοι από την ενημέρωση σχετικά με επιμορφωτικά σεμινάρια και νέες θέσεις εργασίας, δεν έχουν παρακολουθήσει κάποιο από αυτά όσο λαμβάνουν το ΕΕΕ, και δεν έχουν βρεθεί σε συνέντευξη για δουλειά κατόπιν ειδοποίησης από τον ΟΑΕΔ.

Παρά το γεγονός ότι σχεδόν οι μισοί δικαιούχοι θεωρούν ότι μέτρια βελτίωσε την καθημερινότητά τους το ΕΕΕ και ότι βοηθά στην αντιμετώπιση της φτώχειας, εννιά (9) στους δέκα (10) πιστεύουν πως είναι ένα επιτυχημένο πρόγραμμα και επιθυμούν να συνεχιστεί. Το γεγονός αυτό οφείλεται πιθανότατα στο γεγονός ότι δεν έχουν κάποια άλλη πηγή εισοδήματος.

Επιπλέον, φάνηκε ότι το επίπεδο εκπαίδευσης επηρεάζει την ευκολία της συγκέντρωσης των απαραίτητων δικαιολογητικών και τις επισκέψεις στις σχετικές κοινωνικές υπηρεσίες του Δήμου. Διαφαίνεται, λοιπόν, ότι τα άτομα με υψηλότερη εκπαίδευση κατανοούν ευκολότερα τις απαιτήσεις για την ολοκλήρωση της αίτησης. Επίσης, η επαγγελματική κατάσταση των δικαιούχων επηρεάζει την αντιμετώπιση των βασικών καθημερινών αναγκών και κατ' επέκταση την άποψη λύσης των οικονομικών προβλημάτων από το ΕΕΕ. Τέλος, τα άτομα που δυσκολεύονταν να ανταπεξέλθουν οικονομικά στις ανάγκες τους πριν τη λήψη του ΕΕΕ, δυσκολεύονται και έπειτα από αυτή, ωστόσο θεωρούν ότι το ΕΕΕ είναι αρκετά βοηθητικό.

4.2 Παρουσίαση Αποτελεσμάτων Ποιοτικής Έρευνας

4.2.1 Παρουσίαση Αποτελεσμάτων Ποιοτικής Έρευνας με δικαιούχους του ΕΕΕ

Στην ποιοτική έρευνα συμμετείχαν συνολικά οκτώ δικαιούχοι του ΕΕΕ, τέσσερις άνδρες και τέσσερις γυναίκες. Ηλικιακά οι συνεντευξιαζόμενοι είναι μεταξύ 32 και 67 ετών και στην πλειονότητά τους άνεργοι. Μέσα από την ανάλυση περιεχομένου διαμορφώθηκαν έξι θεματικοί άξονες.

Αρχικά, συμπληρώθηκαν τα προσωπικά τους στοιχεία (ηλικία, φύλο, κοινωνικοοικονομική κατάσταση, κ.λπ.) που ήταν και ο πρώτος θεματικός άξονας. Στη συνέχεια, ακολούθησαν οι επόμενοι πέντε. Έπεται εκτενής παρουσίαση των απόψεων των ερωτώμενων, όπως αυτές κατηγοριοποιήθηκαν και εντάχθηκαν μέσα στους θεματικούς άξονες. Αυτή η συστηματοποίηση των πληροφοριών με την παράθεση χαρακτηριστικών αποσπασμάτων, όπου κρίνεται χρήσιμο, προλειαίνει το έδαφος για την ερμηνεία τους.

α) Προσωπικά στοιχεία (ηλικία, φύλο, κοινωνικοοικονομική και οικογενειακή κατάσταση, λόγοι ένταξης στο ΕΕΕ, τρόπος κάλυψης καθημερινών αναγκών πριν τη λήψη του ΕΕΕ, κ.λπ.)

Όσον αφορά στα προσωπικά στοιχεία των συνεντευξιαζόμενων, αυτά παρατίθενται αναλυτικά στο Παράρτημα V (Πίνακας 6). Αναφορικά με τους λόγους ένταξής τους στο ΕΕΕ, οι ερωτώμενοι ανέφεραν την ακραία φτώχεια, την έλλειψη εισοδήματος λόγω παρατεταμένης ανεργίας και την αδυναμία κάλυψης βασικών καθημερινών αναγκών. Χαρακτηριστική ήταν η αναφορά του Ε.,64 ετών:

«Είμαι άνεργος, εγγεγραμμένος στον ΟΑΕΔ από το 2011, δεν βρίσκω πουθενά δουλειά λόγω ηλικίας και δεν έχω κανένα απολύτως εισόδημα. Δεν μπορώ να αντιμετωπίσω ούτε τις βασικές καθημερινές μου ανάγκες».

Αναφορικά με τον τρόπο που κάλυπταν τις καθημερινές τους ανάγκες πριν τη λήψη του ΕΕΕ, οι περισσότεροι ερωτώμενοι αποκρίθηκαν πως δέχονταν βοήθεια από το φιλικό/οικογενειακό περιβάλλον, τον Δήμο και την Εκκλησία. Χαρακτηριστικά η Ε.,67 ετών, ανέφερε:

«Ευτυχώς που υπάρχει το φιλικό περιβάλλον. Χωρίς αυτούς δεν ξέρω τι θα έκανα. Επίσης, ότι μπορώ κάνω από περιστασιακή εργασία, αδήλωτη, συνήθως σκάλες και σίδερο».

β) Εφαρμογή του ΕΕΕ

Όσον αφορά στη διαδικασία εφαρμογής του ΕΕΕ, οι συνεντευξιαζόμενοι αρχικά ρωτήθηκαν εάν έχουν προσπαθήσει ή όχι οι ίδιοι να υποβάλλουν ηλεκτρονικά μόνοι τους την αίτηση πριν προσέλθουν στον Δήμο· και εάν έχουν, ποια δυσκολία αντιμετώπισαν και δεν τα κατάφεραν. Οι περισσότεροι, και συγκεκριμένα οι έξι (6) εξ' αυτών, αποκρίθηκαν πως δεν είχαν προσπαθήσει. Οι άλλοι δύο (2) ανέφεραν πως προσπάθησαν, αλλά δεν τα κατάφεραν λόγω ανακρίβειας εισοδηματικών στοιχείων που εμφανίζονταν στην ηλεκτρονική πλατφόρμα.

Στη συνέχεια οι συνεντευξιαζόμενοι ρωτήθηκαν πόσες φορές χρειάστηκε να προσέλθουν στον Δήμο προκειμένου να ολοκληρώσουν την αίτησή τους και πώς κρίνουν τη συνολική τους εξυπηρέτηση από τις σχετικές υπηρεσίες. Περισσότεροι από τους μισούς απάντησαν πως χρειάστηκε να προσέλθουν δύο φορές, εκτιμώντας την εξυπηρέτησή τους πολύ καλή. Χαρακτηριστικές ήταν οι ακόλουθες αναφορές:

«Η εξυπηρέτησή μου είναι πολύ καλή. Πάντα με βοηθάτε πολύ σε ότι χρειαστώ, όχι μόνο για το ΕΕΕ» (Ε.,64 ετών).

«Είμαι πολύ ευχαριστημένος. Με κατευθύνετε σωστά με τα δικαιολογητικά και με βοηθήσατε να τα συγκεντρώσω. Μόνος μου δεν θα τα καταφέρνα» (Ε.,67 ετών).

Περί ακρίβειας και αξιοπιστίας των στοιχείων που αντλούνται αυτόματα από την ηλεκτρονική πλατφόρμα του ΕΕΕ, όλοι οι ερωτώμενοι απάντησαν πως σε γενικές γραμμές τα θεωρούν ακριβή και πως δεν υπήρξαν ιδιαίτερες ανακρίβειες. Αναφορικά με το εάν το ΕΕΕ το λαμβάνουν άτομα που το έχουν πραγματικά ανάγκη ή όχι, και το εάν τα εισοδηματικά κριτήρια που θέτει το ΕΕΕ είναι αρκετά χαμηλά με αποτέλεσμα πολλές φορές να μην το δικαιούνται κάποιοι που το έχουν πραγματικά ανάγκη, η πλειοψηφία των συμμετεχόντων αποκρίθηκε ότι το λαμβάνουν όσοι το χρειάζονται

πραγματικά. Συμπλήρωσαν, επίσης, πως θεωρούν τα εισοδηματικά κριτήρια κατάλληλα. Συγκεκριμένα, ο Κ.,33 ετών, ανέφερε:

«Κατά πλειοψηφία νομίζω πως το παίρνουν άτομα που το χρειάζονται πραγματικά, όπως για παράδειγμα εγώ που την περίοδο αυτή το έχω πολύ ανάγκη. Και τα εισοδηματικά κριτήρια νομίζω ότι είναι μία χαρά. Εάν ήταν υψηλότερα δεν θα μπορούσε να βοηθηθεί αρκετός κόσμος τους δύσκολους αυτούς καιρούς».

Περισσότερο δύσπιστοι εμφανίστηκαν οι υπόλοιποι τρεις (3) συμμετέχοντες, οι οποίοι εξέφρασαν διαφορετική άποψη. Συγκεκριμένα, η Μ.,34 ετών, ανέφερε:

«Όχι, δεν πιστεύω ότι το παίρνουν όσοι το χρειάζονται πραγματικά. Ξέρω αρκετούς που δουλεύουν και δεν δηλώνουν ένσημα, ώστε να παίρνουν και το επίδομα. Όσο για τα εισοδηματικά κριτήρια είναι πολύ χαμηλά. Θα έπρεπε να είναι υψηλότερα. Για εμένα είναι 1600€ το εξάμηνο, όπου με ένα μωρό είναι λίγα».

Όσον αφορά στις δυσκολίες που μπορεί να ενέχει η εφαρμογή του ΕΕΕ, οι περισσότεροι, και ειδικότερα οι έξι (6) εξ' αυτών, ανέφεραν ότι τους δυσκόλεψαν τα πολλά δικαιολογητικά που απαιτούνται. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα στη συνέχεια να πρέπει να μεταβούν σε αρκετές υπηρεσίες. Χαρακτηριστικά, ο Ε.,64 ετών, υποστήριξε:

«Με δυσκόλεψαν τα πολλά δικαιολογητικά. Έπρεπε να πάω στον ΟΑΕΔ, στο ΙΚΑ, πέρα δώθε σε πολλές υπηρεσίες, και τώρα με την πανδημία είναι ακόμα πιο δύσκολο γιατί δεν μας εξυπηρετούν κι εμείς δεν γνωρίζουμε από ίντερνετ για να τα κάνουμε μόνοι μας».

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι απόψεις των υπόλοιπων δύο (2) συνεντευξιζόμενων, οι οποίοι ανέφεραν:

«Πιο πολύ θα το χαρακτήριζα στρεσογόνο. Για μένα αυτή είναι η μεγαλύτερη δυσκολία. Και αυτό γιατί πρέπει να είσαι σίγουρος ότι πληρείς τα κριτήρια ώστε να το δικαιούσαι» (Κ.,33 ετών).

«Εγώ προσωπικά δεν αντιμετώπισα κάποια ιδιαίτερη δυσκολία, ωστόσο θεωρώ ότι όσοι άνθρωποι δεν έχουν ασχοληθεί με ψηφιακές υπηρεσίες, σίγουρα δυσκολεύονται πολύ» (Σ.,32 ετών).

γ) Α' πυλώνας λειτουργίας του ΕΕΕ (οικονομική ενίσχυση)

Όσον αφορά στον πρώτο πυλώνα, δηλαδή, την οικονομική ενίσχυση, οι συνεντευξιζόμενοι εστίασαν κυρίως στον βαθμό ικανοποίησής τους από το ύψος αυτής, στο κατά πόσο θεωρούν ότι το εν λόγω ποσό τους βοηθά στην αντιμετώπιση των καθημερινών τους αναγκών, και το ποιες ανάγκες καλύπτουν με αυτό. Συγκεκριμένα, οι πέντε (5) εξ' αυτών ανέφεραν ότι δεν καλύπτονται όλες οι βασικές τους ανάγκες, καλύπτονται όμως αρκετές, εφόσον δεν έχουν κάποιο άλλο εισόδημα. Σημαντική ήταν η αναφορά της Ο.,45 ετών:

«Τα χρήματα είναι μία μέτρια βοήθεια, γιατί υψηλή δεν τη λες. Πληρώνω όμως τα φάρμακά μου που είναι πολλά και τις μετακινήσεις για τις θεραπείες μου στην Αθήνα».

Ο Κ.,33 ετών, ανέφερε επίσης:

«Η χρηματική ενίσχυση στην παρούσα φάση που είμαι άνεργος μας βοηθά σε ικανοποιητικό βαθμό. Περισσότερα δεν θα λέγαμε όχι, ειδικά τώρα με τη ΔΕΗ είναι πολύ δύσκολα».

Οι υπόλοιποι τρεις (3) ερωτώμενοι τοποθετήθηκαν αρνητικά όσον αφορά στο ύψος της οικονομικής ενίσχυσης, αναφέροντας ότι δεν είναι ικανοποιημένοι από αυτή και ότι τους βοηθά ελάχιστα. Συγκεκριμένα, η Μ.,34 ετών, υποστήριξε:

«Πιστεύω ότι το ποσό αυτό δεν με βοηθάει αρκετά, παρά μόνο σε κάποια από τα έξοδα του παιδιού μου, γάλατα και πάνες».

Η Σ.,32 ετών, ανέφερε επίσης:

«Θεωρώ ότι με βοηθά ελάχιστα, καθώς νοικιάζω σπίτι και τα καθημερινά μου έξοδα είναι πάρα πολλά».

Αναφορικά με τις ανάγκες που καλύπτονται μέσω του ΕΕΕ, οι περισσότεροι αποκρίθηκαν ότι καλύπτουν κυρίως τρόφιμα και φάρμακα, και ίσως κάποιο μέρος λογαριασμών ΔΕΚΟ.

δ) Β' πυλώνας λειτουργίας του ΕΕΕ (συμπληρωματικές υπηρεσίες-παροχές)

Αναφορικά με τον β' πυλώνα και τις συμπληρωματικές υπηρεσίες-παροχές, και οι οκτώ (8) συνεντευξιαζόμενοι συμμετέχουν στο επισιτιστικό πρόγραμμα του ΤΕΒΑ και κάνουν χρήση του οικιακού τιμολογίου. Όλοι οι ερωτώμενοι ήταν θετικοί απέναντι στον συγκεκριμένο πυλώνα. Εξέφρασαν, ωστόσο, τη δυσαρέσκειά τους αναφέροντας ότι τελευταία έχει αδρανήσει το ΤΕΒΑ και πως δεν τους παρέχονται τόσο συχνά πράγματα.

«Θεωρώ το ΤΕΒΑ επιτυχημένο πρόγραμμα, θα ήταν όμως ακόμα περισσότερο εάν έδιναν πιο συχνά πράγματα, διότι τώρα έχουμε πολύ καιρό να πάρουμε» (Ε.,64 ετών).

«Θεωρώ ότι μας βοηθά πολύ, θα μπορούσαν όμως να μας δίνουν πιο συχνά πράγματα, τα έχουμε μεγάλη ανάγκη» (Ο.,45 ετών).

Επίσης, όλοι ανέφεραν ότι τους βοηθά πολύ το οικιακό τιμολόγιο, ειδικά τώρα με την τεράστια αύξηση της ΔΕΗ. Συγκεκριμένα, ο Λ.,62 ετών, υποστήριξε:

«Θεωρούμε ότι είναι το καλύτερο από όλα, γιατί μας βοηθάει πολύ με το ρεύμα, ειδικά τώρα που η ΔΕΗ έχει ανέβει στα ύψη. Δε ξέρω τι θα κάναμε χωρίς αυτό».

ε) Γ' πυλώνας λειτουργίας του ΕΕΕ (υπηρεσίες ενεργοποίησης με στόχο την ένταξη/επανένταξη στην αγορά εργασίας)

Αναφερόμενοι στον γ' πυλώνα, δηλαδή, τις υπηρεσίες ενεργοποίησης με στόχο την ένταξη/επανένταξη των ατόμων στην αγορά εργασίας, όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι αποκρίθηκαν πως δεν γνώριζαν καθόλου για τον συγκεκριμένο πυλώνα. Αντίθετα, συνέδεαν όλοι το ΕΕΕ με το χρηματικό ποσό που λαμβάνουν.

Κανείς εξ' αυτών δεν εξέφρασε διαφορετική άποψη. Χαρακτηριστικά, η Ο.,45 ετών, ανέφερε:

«Πιστεύω ότι δεν υπάρχει καθόλου ενημέρωση για νέες θέσεις εργασίας που τόσο χρειαζόμαστε. Εγώ δεν μπορώ να εργαστώ, ο συζυγός μου όμως θα μπορούσε. Χρειάζεται τα ένσημα, πέρα από το μισθό. Για την ακρίβεια, αυτό που μου αναφέρετε πρώτη φορά το ακούω».

Και ο Ε.,64 ετών, συμπλήρωσε:

«Πρώτη φορά το ακούω και προσωπικά δεν το πιστεύω. Εμένα δεν με έχουν ειδοποιήσει ποτέ τόσα χρόνια που παίρνω το ΕΕΕ».

Ενημερώνοντάς τους στη συνέχεια για τον γ' πυλώνα του προγράμματος, όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι ανέφεραν πως ελπίζουν να εφαρμοστεί πολύ σύντομα, καθώς επιθυμούν εργασία και όχι επίδομα. Ιδιαίτερα οι δικαιούχοι μεγαλύτερης ηλικίας εξέφρασαν πιο έντονα την επιθυμία τους για εργασία, προκειμένου να συγκεντρώσουν τα απαραίτητα προς συνταξιοδότηση ένσημα. Εξέφρασαν, ωστόσο, και την έλλειψη εμπιστοσύνης στις υπηρεσίες του ΟΑΕΔ, την οργάνωση του κράτους και γενικότερα την πολιτική της πολιτείας όσον αφορά στον εργασιακό τομέα.

Σε ερώτηση εάν έχουν παρακολουθήσει κάποιο επιμορφωτικό σεμινάριο ή εκπαιδευτικό πρόγραμμα, προκειμένου να αποκτήσουν γνώσεις και δεξιότητες, με στόχο την ένταξη/επανένταξή τους στην αγορά εργασίας όσο λαμβάνουν το ΕΕΕ, όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι αποκρίθηκαν πως δεν έχουν. Στη συνέχεια ρωτήθηκαν εάν θα επέλεγαν να εργαστούν σε μία εργασία με τα ίδια χρήματα που τους παρέχει το ΕΕΕ, όπως και εάν θα πήγαιναν σε μία εργασία χωρίς ασφάλιση, ώστε να μπορούν παράλληλα να λαμβάνουν το ΕΕΕ. Οι περισσότεροι ερωτώμενοι, και συγκεκριμένα οι επτά (7) εξ' αυτών αποκρίθηκαν ότι δεν θα επέλεγαν να εργαστούν σε μία εργασία με τα ίδια χρήματα που παρέχει το ΕΕΕ, ενώ και οι οκτώ (8) συνεντευξιαζόμενοι απάντησαν θετικά στο ότι θα πήγαιναν σε μία εργασία χωρίς ασφάλιση, προκειμένου να λαμβάνουν παράλληλα το ΕΕΕ. Συγκεκριμένα, ο Κ.,33 ετών, ανέφερε:

«Δεν θα διέκοπτα το ΕΕΕ, δεν υπάρχει λόγος εάν τα χρήματα είναι τα ίδια. Ομοίως ναι, θα πήγαινα σε μία δουλειά χωρίς ασφάλεια, ώστε να μπορώ να λαμβάνω παράλληλα το επίδομα και να συμπληρώνω το εισόδημά μας, το οποίο αυτή τη στιγμή είναι πολύ χαμηλό».

Μία διαφορετική άποψη εξέφρασε η Σ.,32 ετών:

«Ναι, θα επέλεγα να εργαστώ σε μία εργασία με τα ίδια χρήματα που παρέχει το ΕΕΕ, διότι στόχος μου είναι η επαγγελματική αποκατάσταση και όχι τα παθητικά μέτρα ή η αποδοχή χρημάτων χωρίς να παράγω έργο».

Αναφορικά με το εάν θα διέκοπταν τη λήψη του ΕΕΕ για μία θέση εργασίας με ολιγόμηνη διάρκεια, και πάλι οι περισσότεροι ερωτώμενοι, και συγκεκριμένα οι έξι (6) εξ' αυτών αποκρίθηκαν θετικά, λόγω της ασφάλειας και των ενσήμων. Χαρακτηριστικά, ο Λ.,62 ετών, ανέφερε:

«Ναι θα πήγαινα, κυρίως για την ασφάλεια. Στην ηλικία μου έχω μεγάλη ανάγκη τα ένημα, προκειμένου να συνταξιοδοτηθώ. Και υποθέτω ότι και τα χρήματα θα ήταν περισσότερα από το ΕΕΕ».

Ενώ ο Ι.,38 ετών, υποστήριξε:

«Όχι, δεν θα διέκοπτα το επίδομα για λίγους μήνες, γιατί μετά θα ήμουν και πάλι άνεργος και θα έπρεπε να περάσουν κάποιοι μήνες, προκειμένου να μην φαίνονται οι μισθοί και να μπορώ να ξανακάνω αίτηση».

στ) Αντιλήψεις και στάσεις των δικαιούχων για την αποτελεσματικότητα του ΕΕΕ

Αναφορικά με τον τρόπο που αντιλαμβάνονται οι ωφελούμενοι το ΕΕΕ και τους πυλώνες λειτουργίας του, ρωτήθηκαν εάν θεωρούν ότι το ΕΕΕ είναι ένα πρόγραμμα που βοηθά στη βελτίωση της ποιότητας της ζωής τους, την αντιμετώπιση των καθημερινών τους αναγκών και γενικότερα την προστασία τους από την ακραία φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Οι περισσότεροι υποστήριξαν ότι βλέπουν το ΕΕΕ ως μία μεγάλη βοήθεια, ιδιαίτερα για τις πιο ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες που δεν διαθέτουν άλλο εισόδημα. Η άποψη αυτή αποτυπώνεται στον λόγο της Ο.,45 ετών:

«Είναι μεγάλο βοήθημα για εμάς που δεν έχουμε κανένα εισόδημα. Δεν ζούμε πλούσια, αλλά κάποιες ανάγκες μας τις καλύπτουμε. Μας βοηθά πολύ από την ακραία φτώχεια που ζούμε, με τόσα προβλήματα υγείας και που είμαστε άνεργοι και οι δύο».

Και η Ε.,67 ετών, συμπλήρωσε:

«Βοηθά πολύ ιδίως εμάς σε αυτή την ηλικία που δεν έχουμε κάποιο άλλο εισόδημα και δεν βρίσκουμε δουλειά».

Μία λίγο πιο αρνητική άποψη ως προς τη βελτίωση της ποιότητας ζωής τους εξέφρασαν δύο (2) από τους συνεντευξιαζόμενους, οι οποίοι ανέφεραν:

«Θεωρούμε ότι βοηθά πολύ λίγο στη βελτίωση ποιότητας της ζωής μας. Ελπίζουμε να γίνει καλύτερο και να συνεχιστεί το ΤΕΒΑ, από το οποίο είμαστε απογοητευμένοι» (Λ.,62 ετών).

«Θεωρώ ότι είναι βοήθημα, όχι όμως μεγάλο. Πιστεύω θα μπορούσε να είναι καλύτερο, ιδίως για εμάς τις μαμάδες που είμαστε μόνες μας και μεγαλώνουμε παιδιά» (Μ.,34 ετών).

Στη συνέχεια ζητήθηκε από τους ερωτώμενους να περιγράψουν τα συναισθήματα που τους γεννά η ύπαρξη του προγράμματος. Τα συναισθήματα που εκφράστηκαν κατά γενική ομολογία ήταν η ασφάλεια και η ανακούφιση· για κάποιους σε μεγαλύτερο βαθμό και γι' άλλους σε μικρότερο. Αναφέρθηκαν, ωστόσο, και η ανασφάλεια, το άγχος και η απογοήτευση. Χαρακτηριστικά, η Ε.,67 ετών, ανέφερε:

«Αισθάνομαι ασφάλεια και ανακούφιση, καθώς περιμένω κάθε μήνα να το πάρω, ώστε να πληρώσω κάποια πάγια έξοδα».

Το ίδιο επεσήμανε και η Μ.,34 ετών:

«Αισθάνομαι ασφάλεια και ανακούφιση, γιατί ξέρω πως κάθε μήνα καλύπτω κάποια έξοδα του παιδιού. Αισθάνομαι όμως και μία απογοήτευση, γιατί θα ήθελα να ήταν παραπάνω τα χρήματα, ώστε να καλύπτονται περισσότερες ανάγκες μας».

Σε μεγαλύτερο βαθμό διαφάνηκε η απογοήτευση και η ανασφάλεια στον λόγο του Λ.,62 ετών:

«Αισθάνομαι απογοήτευση, γιατί δεν μπορείς να διορθώσεις την καθημερινότητα με αυτό. Είναι απλά μία σταγόνα για να αισθανθείς λίγο

καλύτερα για το αύριο. Και ανασφάλεια, διότι θα έπρεπε να είναι λίγο καλύτερα, όχι μόνο το επίδομα, γενικά η κατάσταση στην Ελλάδα».

Στη συνέχεια συζητήθηκαν τα δυνατά και τα πιο αδύναμα σημεία του ΕΕΕ, δηλαδή από ποια είναι περισσότερο και από ποια λιγότερο ικανοποιημένοι οι ερωτώμενοι. Ως δυνατά σημεία του προγράμματος, όλοι οι ωφελούμενοι ανέφεραν την οικονομική ενίσχυση και το αίσθημα της ασφάλειας που τους παρέχει. Ανέφεραν, επίσης, την ύπαρξη του ΤΕΒΑ και του οικιακού τιμολογίου. Ως πιο αδύναμα σημεία, επισημάνθηκαν η μη εφαρμογή του γ' πυλώνα και το μικρό ποσό της οικονομικής ενίσχυσης. Όπως είπε η Σ.,32 ετών:

«Δυνατά σημεία θεωρώ την οικονομική ενίσχυση και τα είδη πρώτης ανάγκης. Επίσης, το πρόγραμμα βοηθά τα παιδιά που ενδεχομένως δεν πήγαιναν σχολείο και τώρα πρέπει να πάνε προκειμένου οι γονείς να πάρουν το επίδομα. Ως αδύναμα σημεία θεωρώ σίγουρα τη μη εφαρμογή του γ' πυλώνα. Δεν υπάρχει πλήρης ενημέρωση και διάδοση αυτού δυστυχώς».

Κλείνοντας τον κύκλο των συνεντεύξεων, συζητήθηκε το τι προτείνουν οι ίδιοι όσον αφορά στη βελτίωση λειτουργικότητας του ΕΕΕ, ποιες είναι οι προσδοκίες τους για το μέλλον, τόσο από το ΕΕΕ όσο και από την πολιτεία, καθώς και το εάν επιθυμούν ή όχι τη συνέχιση του ΕΕΕ. Αναφορικά με τις βελτιωτικές προτάσεις, σε απόλυτη συμφωνία βρέθηκαν όλοι οι συνεντευξιζόμενοι σε σχέση με την αύξηση της επιδοματικής ενίσχυσης. Χαρακτηριστικά ο Κ.,33 ετών, ανέφερε:

«Θα πρότεινα να είναι υψηλότερο το χρηματικό ποσό. Όμως δεν το απαιτώ, διότι δεν είμαι υπέρ των παθητικών μέτρων».

Οι ερωτώμενοι αναφέρθηκαν, επίσης, στα εισοδηματικά κριτήρια. Υποστήριξαν ότι θα πρέπει να είναι πιο χαμηλά, ώστε να μπορεί να ενταχθεί κάποιος στο ΕΕΕ, να απλουστευθεί η συγκέντρωση των δικαιολογητικών και να ενισχυθεί το ΤΕΒΑ. Όπως είπε ο Ι.,38 ετών:

«Να ανέβουν τα εισοδηματικά κριτήρια, ώστε να το παίρνουν άνθρωποι που το χρειάζονται πραγματικά και για κάποιους λόγους δεν μπορούν να το πάρουν. Επίσης, να μην χρειάζονται τόσα δικαιολογητικά. Να είναι πιο πολλά τα χρήματα και να μας δίνουν πιο συχνά ΤΕΒΑ».

Στη συνέχεια, αναφορικά με τις προσδοκίες τους, και οι οκτώ (8) ωφελούμενοι αποκρίθηκαν ότι επιθυμούν και ελπίζουν σε εργασία, μείωση της ανεργίας και γενικότερα σε μία πιο εύρυθμη και δίκαιη αγορά εργασίας, με περισσότερες θέσεις εργασίας και καλύτερα μισθολόγια από πλευρά της πολιτείας. Περισσότερο επέμειναν σε αυτά, παρά στην αύξηση της οικονομικής ενίσχυσης μέσω του ΕΕΕ. Ανέφεραν, επίσης, ειδικότερα τα άτομα νεότερης ηλικίας, ότι ευελπιστούν στην άμεση εφαρμογή του γ' πυλώνα.

«Προσωπικά με ενδιαφέρει πολύ ο πυλώνας αυτός και ελπίζω πολύ σύντομα να εφαρμοστεί. Θεωρώ ότι οι άνθρωποι που έχουν ελεύθερο χρόνο, δεν έχουν σταθερή εργασία ή μπορεί να είναι μεγαλύτεροι σε ηλικία, πρέπει να διευρύνουν τους ορίζοντές τους, να επιμορφώνονται και να βοηθιούνται, ώστε να επανενταχθούν στον εργασιακό χώρο» (Σ.,32 ετών).

Τέλος, αναφορικά με τη συνέχιση του προγράμματος, όλοι οι ωφελούμενοι ήταν θετικοί, ιδίως εάν δεν υπάρξει στο άμεσο μέλλον η προοπτική για εύρεση εργασίας και για αλλαγή της επικρατούσας κατάστασης στη χώρα μας. Χαρακτηριστικές ήταν οι ακόλουθες αναφορές:

«Εννοείται θα ήθελα να συνεχιστεί, όχι τόσο για εμένα που θα τη βρω την άκρη μου, όσο ώστε να βοηθιούνται οι πιο ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες. Θέλω να πιστεύω ότι κάποια στιγμή θα αλλάξει η κατάσταση στην Ελλάδα.» (Σ.,32 ετών).

«Ιδανικά δεν θα ήθελα να συνεχιστεί. Στην προκειμένη βέβαια το χρειάζομαι να συνεχιστεί. Θα ήθελα να φτιάξει η κατάσταση, να μην υπάρχει ανεργία, να πάρουν τα παθητικά μέτρα και η επιδοματική πολιτική, και να ανοίξουν θέσεις εργασίας» (Κ.,33 ετών).

4.2.2 Παρουσίαση Αποτελεσμάτων Ποιοτικής Έρευνας με διαπιστευμένους για την εφαρμογή του ΕΕΕ υπαλλήλους του Δήμου Σπάρτης

Πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις με πέντε (5) διαπιστευμένους, από το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων για την εφαρμογή του ΕΕΕ, υπαλλήλους του Δήμου Σπάρτης. Όπως προαναφέρθηκε, οι τρεις (3) εργαζόμενοι

ήταν από την Κοινωνική Υπηρεσία και οι δύο (2) από το Κέντρο Κοινότητας του Δήμου. Οι υπάλληλοι της Κοινωνικής Υπηρεσίας υλοποιούν το ΕΕΕ από το 2017, όταν άρχισε να εφαρμόζεται το πρόγραμμα στον Δήμο, ενώ οι υπάλληλοι του Κέντρου Κοινότητας από το 2018, όταν συστάθηκε το Κέντρο Κοινότητας. Ηλικιακά οι συνεντευξιαζόμενοι είναι μεταξύ 37 και 55 ετών και γυναίκες.

Μέσα από την ανάλυση περιεχομένου διαμορφώθηκαν τρεις θεματικοί άξονες. Ακολουθεί εκτενής παρουσίαση των απόψεων των συνεντευξιαζόμενων, όπως αυτές κατηγοριοποιήθηκαν και εντάχθηκαν μέσα στους θεματικούς άξονες.

α) Προσωπικά στοιχεία των ωφελούμενων του ΕΕΕ

Όσον αφορά στα προσωπικά στοιχεία των ωφελούμενων, οι εργαζόμενοι ανέφεραν πως συνήθως πρόκειται για γυναίκες, ηλικίας 25-55 ετών, ελληνικής καταγωγής, έγγαμες, αλλά και για αρκετές μονογονεϊκές οικογένειες. Επιπρόσθετα, λόγω μεγάλου πληθυσμού Ρομά στον Δήμο Σπάρτης, ένα σημαντικό μέρος των ωφελούμενων είναι άγαμες μητέρες.

Οι περισσότεροι δικαιούχοι είναι χαμηλού εκπαιδευτικού επιπέδου, συνήθως απόφοιτοι Γυμνασίου, άνεργοι, με χαμηλό έως μηδαμινό εισόδημα. Αναφορικά με το ιδιοκτησιακό καθεστώς της οικίας τους, οι περισσότεροι διαμένουν σε ενοικιαζόμενη κατοικία, και αμέσως μετά σε ιδιόκτητη και δωρεάν παραχωρημένη (συνήθως από συγγενικό πρόσωπο). Παρατηρούνται λίγες περιπτώσεις αστέγων. Στη συνέχεια, συζητήθηκαν τα κυριότερα αίτια εμφάνισης της ακραίας φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού στον Δήμο, όπου και οι πέντε (5) συνεντευξιαζόμενοι ανέφεραν την αυξημένη ανεργία, την ημιαπασχόληση και την περικοπή μισθών. Χαρακτηριστικός ήταν ο λόγος της Ε:

«Ανεργία, η οποία έχει ενταθεί με την πανδημία. Επίσης, η μερική απασχόληση, με αποτέλεσμα το χαμηλό εισόδημα, και οι περικοπές μισθών. Επιπλέον, η έλλειψη εξειδίκευσης στο ανθρώπινο δυναμικό. Θεωρώ ότι η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός αλληλεπιδρούν μεταξύ τους. Μία παρατεταμένη κατάσταση φτώχειας μπορεί να οδηγήσει κάποιον στον κοινωνικό αποκλεισμό. Τέλος, υπάρχει κίνδυνος τα παθητικά μέτρα και η επιδοματική πολιτική να δημιουργούν ένα φαύλο κύκλο φτώχειας».

Αναφορικά με το πώς επηρεάζει το ΕΕΕ την καθημερινότητα και την ποιότητα ζωής των ωφελούμενων, όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι υποστήριξαν πως διευκολύνει αρκετά την καθημερινότητά τους και τους βοηθά στην κάλυψη των βασικών τους αναγκών. Ωστόσο, ανέφεραν ότι μπορεί να τους επηρεάζει και αρνητικά, καθόσον ενέχεται ο κίνδυνος «αδρανοποίησής» τους και μη αναζήτησης εργασίας ή τρόπων εξεύρεσης αυτής. Όπως είπε η Μ.:

«Αρχικά, θεωρώ ότι διευκολύνει αρκετά την καθημερινότητά τους και την κάλυψη των βασικών τους αναγκών, καθόσον πέρα από την οικονομική ενίσχυση, τους παρέχεται και κάρτα για τρόφιμα, και συμμετέχουν στο ΤΕΒΑ. Επίσης, μέσω του 2^{ου} πυλώνα, βοηθιούνται αρκετά με το οικιακό τιμολόγιο της ΔΕΗ. Από την άλλη πλευρά, ωστόσο, θεωρώ ότι μπορεί να τους επηρεάζει και αρνητικά, καθόσον υπάρχουν πολλές περιπτώσεις που “αδρανοποιούνται”, “επαναπαύονται”, ιδίως με την οικονομική ενίσχυση, και δεν αναζητούν εργασία ή τρόπους εξεύρεσης αυτής».

Ενώ η Π. συμπλήρωσε:

«Η εισοδηματική ενίσχυση ενέχει τον κίνδυνο αύξησης της αδήλωτης εργασίας».

β) Εφαρμογή του ΕΕΕ

Ο δεύτερος θεματικός άξονας της συνέντευξης αφορά στη διαδικασία εφαρμογής του ΕΕΕ. Αρχικά συζητήθηκε ο ρόλος του κάθε υπαλλήλου στην υλοποίηση του προγράμματος και το εάν υπήρξε και υπάρχει ενημέρωση-επιμόρφωση από τους αρμόδιους φορείς σχετικά με τη λειτουργία του ΕΕΕ. Οι τρεις (3) υπάλληλοι της Κοινωνικής Υπηρεσίας ανέφεραν ότι στην αρχή της εφαρμογής του δεν υπήρξε καμία ενημέρωση από την κεντρική διοίκηση. Στην πορεία η ενημέρωση γινόταν μέσω ηλεκτρονικών μηνυμάτων από τον αρμόδιο φορέα, ενώ τους τελευταίους μήνες μέχρι σήμερα η ενημέρωση παρέχεται μέσω αναρτήσεων στην ηλεκτρονική πλατφόρμα εφαρμογής του ΕΕΕ. Χαρακτηριστικά, η Β. ανέφερε:

«Στην αρχή δεν υπήρξε καμία ενημέρωση ή εκπαίδευση ή σεμινάρια ειδικά για τους υπαλλήλους πριν το άνοιγμα της πλατφόρμας. Ούτε αυτήν δεν γνωρίζαμε

στην αρχή. Στη συνέχεια είχαμε ενημέρωση και ανταπόκριση στις ερωτήσεις που θέταμε ως Δήμος, κυρίως μέσω τηλεφωνικών επικοινωνιών ή μέσω μείλ, όπως και εξακολουθούμε να έχουμε. Εγώ προσωπικά δεν έχω παρακολουθήσει κανένα σεμινάριο. Η ενημέρωσή μου αρχικά έγινε μέσω του γραπτού οδηγού που μας δόθηκε σε έντυπη μορφή, τον οποίο διάβασα μόνη μου, και τώρα γίνεται μέσω μείλ που έρχονται από το Υπουργείο και από ενημερώσεις που υπάρχουν στην αρχική σελίδα του ΕΕΕ».

Η Π. συμπλήρωσε:

«Στην αρχή υπήρχε τηλεφωνική επικοινωνία με το ΗΔΙΚΑ για την καθοδήγησή μας, η οποία όμως τις περισσότερες φορές ήταν δυσχερής λόγω φόρτου τηλεφωνικών γραμμών, με αποτέλεσμα πολλές φορές να μην ολοκληρώνονται οι αιτήσεις και να μην εξυπηρετούνται οι πολίτες. Αυτό με τη σειρά του είχε ως απόρροια να δημιουργούνται προστριβές και εντάσεις τόσο μεταξύ των υπαλλήλων, όσο και μεταξύ των υπαλλήλων με τους πολίτες».

Ενώ η Ε. ανέφερε:

«Όταν ξεκινήσαμε στα Κέντρα Κοινότητας, δεν υπήρξε καμία ενημέρωση. Η ενημέρωσή μας έγινε από τους υπαλλήλους του τμήματος Πρόνοιας του Δήμου, οι οποίοι δούλευαν το πρόγραμμα ήδη ένα χρόνο. Εγώ έχω παρακολουθήσει ένα σεμινάριο, το οποίο δεν παρείχε καμία εξειδικευμένη οδηγία για την συμπλήρωση της αίτησης. Δεν υπάρχει κάποιο σεμινάριο που να αφορά στην πρακτική εφαρμογή του προγράμματος. Η ενημέρωση για τις διαρκείς αλλαγές που γίνονται μέχρι πρότινος πραγματοποιούνταν μέσω μείλ από την κεντρική διοίκηση, ενώ προσφάτως αυτό άλλαξε και η ενημέρωση γίνεται αυτόματα στην αρχική σελίδα του ΕΕΕ».

Σε ερώτηση για το πώς είναι η συνεργασία με τους αιτούντες, όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι τοποθετήθηκαν θετικά, αναφέροντας ότι η συνεργασία είναι αρκετά καλή. Αναφέρθηκε, ωστόσο, ότι υπάρχουν και στιγμές έντασης, ιδίως όταν ενημερώνονται κάποιοι ότι δεν πληρούν τα κριτήρια ένταξης. Επίσης, μπορεί να δυσανασχετήσουν με τα πολλά δικαιολογητικά που ζητώνται ή και λόγω μη κατανόησης της ελληνικής γλώσσας, κυρίως από άτομα αλλοδαπής προέλευσης ή Ρομά.

Αναφορικά με τα στοιχεία που αντλούνται αυτόματα από την ηλεκτρονική πλατφόρμα του ΕΕΕ και το εάν οι εργαζόμενοι τα θεωρούν ακριβή ή όχι, όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι ανέφεραν ότι παρατηρείται μεγάλη ανακρίβεια, κυρίως στα εισοδηματικά στοιχεία. Όπως είπε η Π:

«Όχι, δεν είναι ακριβή, καθώς δεν υπάρχει διασταύρωση των στοιχείων μεταξύ των ηλεκτρονικών πλατφορμών. Και η ανακρίβεια παρατηρείται κυρίως στα εισοδηματικά στοιχεία, ιδιαίτερα στους μισθούς».

Ενώ η Α. συμπλήρωσε:

«Δεν παρατηρώ μεγάλη ανακρίβεια στα επιδόματα ανεργίας και παιδιών, στους μισθούς όμως ναι, και αυτό γιατί αφορούν σε προηγούμενο εξάμηνο».

Σε ερώτηση σχετικά με το εάν επαρκεί το υπάρχον ανθρώπινο δυναμικό στον Δήμο για την εφαρμογή του ΕΕΕ, όλοι οι εργαζόμενοι τοποθετήθηκαν αρνητικά. Χαρακτηριστικά η Π. ανέφερε:

«Όχι, καθώς όλοι είμαστε επιφορτισμένοι με πολλαπλές αρμοδιότητες και οι αλλαγές που γίνονται στα κριτήρια του επιδόματος είναι διαρκείς».

Και η Β. είπε:

«Δεν αρκεί, αλλά και πάλι καλά. Τώρα είμαστε καλύτερα με τη σύσταση του Κέντρου Κοινότητας. Στην αρχή της εφαρμογής του προγράμματος ήταν παντελώς ελλιπές, καθώς ήμασταν τέσσερα άτομα, για να εξυπηρετήσουμε ολόκληρο τον Δήμο».

Επιπλέον, συζητήθηκε το εάν παρέχει ο Δήμος στα πλαίσια του ΕΕΕ εξατομικευμένη προσέγγιση (συμβουλευτική υποστήριξη, κ.λπ.) στους δικαιούχους. Και πάλι όλοι οι εργαζόμενοι τοποθετήθηκαν θετικά. Όπως είπε η Μ:

«Παρέχει όπου κρίνεται αναγκαίο, κυρίως η κοινωνική μας υπηρεσία, αλλά και το Κέντρο Κοινότητας, ακόμα και την ώρα υλοποίησης της αίτησης».

Στη συνέχεια αναλύθηκαν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι εργαζόμενοι κατά την εφαρμογή του ΕΕΕ. Ενδιαφέρον παρουσίασαν οι ακόλουθες αναφορές:

«Μεγάλο πρόβλημα αποτελεί η συνειδητή απόκρυψη εισοδηματικών στοιχείων από την πλευρά των ωφελομένων. Για την αντιμετώπιση του γεγονότος αυτού χρειάζεται ηλεκτρονική διασταύρωση από την ίδια την πλατφόρμα των εισοδημάτων σε πραγματικό χρόνο. Επίσης, το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο καθιστά πολλές φορές δυσχερή την κατανόηση των απαιτούμενων δικαιολογητικών και ως εκ τούτου τη συγκέντρωσή τους» (Ε).

«Κυριότερο πρόβλημα είναι οι ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες, και κυρίως οι Ρομά, που δεν έχουν τίτλους ιδιοκτησίας. Δύσκολη, επίσης, είναι και η συνεννόηση μαζί τους. Άλλο πρόβλημα προκύπτει από την πλατφόρμα, η οποία αρκετές φορές, λόγω υπερφόρτωσης, δεν ανταποκρίνεται. Και με το έντυπο συναίνεσης, όταν κάποια μέλη ενός νοικοκυριού δεν δύνανται να υπογράψουν (π.χ. ΑμεΑ, ηλικιωμένοι) και τους ενημερώνουμε ότι πρέπει να φωνάζουν αστυνομία ή να μεταβούν σε Κέντρα Εξυπηρέτησης Πολιτών (ΚΕΠ) αντιδρούν. Τέλος, παρατηρείται δυσκολία με τους άστεγους και την αποδοχή της αστεγίας, καθόσον ο Δήμος μας δεν διαθέτει υπνωτήριο και κατ' επέκταση δεν μπορεί να δοθεί βεβαίωση αστεγίας, οπότε πρέπει να διενεργηθεί κοινωνική έρευνα» (Α).

Όσον αφορά στα κριτήρια επιλογής των ωφελομένων και το εάν αυτά θεωρούνται χαμηλά ή το εάν θα έπρεπε να είναι πιο αυστηρά, οι τέσσερις (4) εκ των πέντε (5) εργαζόμενων ανέφεραν πως σε γενικές γραμμές τα θεωρούν κατάλληλα. Χαρακτηριστικά η Μ. ανέφερε:

«Θεωρώ ότι σε γενικές γραμμές είναι κατάλληλα. Δεν είναι αρκετά χαμηλά και σίγουρα δεν θα έπρεπε να είναι πιο αυστηρά, ώστε να το λαμβάνουν άτομα που το χρειάζονται πραγματικά».

Παρόλες τις θετικές απόψεις των συνεντευξιζόμενων, μία (1) εξ' αυτών εμφανίστηκε να έχει διαφορετική άποψη, όπως αποτυπώνεται παρακάτω:

«Θεωρώ ότι τα κριτήρια επιλογής, ιδιαίτερα τα εισοδηματικά, δεν είναι κατάλληλα, και αυτό διότι αποκλείονται πληθυσμιακές ομάδες, όπως οι χαμηλοσυνταξιούχοι, οι οποίοι δεν δύνανται πλέον να εργαστούν ώστε να αυξήσουν το εισόδημά τους. Πιστεύω ότι τα κριτήρια πρέπει να είναι διαφορετικά. Υψίστης σημασίας για μένα είναι η θέσπιση ενός ανώτατου χρονικού ορίου, όπου θα μπορεί ένα νοικοκυριό να λαμβάνει συνεχόμενα το

επίδομα. Δεν θεωρώ ότι τα κριτήρια πρέπει να είναι πιο αυστηρά. Επιμένω, ωστόσο, στη σωστή διασταύρωση των στοιχείων που αντλεί η ηλεκτρονική πλατφόρμα» (Ε).

Η τελευταία ερώτηση του θεματικού αυτού άξονα αφορούσε στο πώς χαρακτηρίζουν οι υπάλληλοι τη διασύνδεση της εισοδηματικής ενίσχυσης με τον δεύτερο και τον τρίτο πυλώνα. Και οι πέντε (5) εργαζόμενοι κατέληξαν στο ότι ο δεύτερος πυλώνας είναι πολύ χρήσιμος, καθώς τους βοηθά πολύ στην καθημερινότητά τους, ιδιαίτερα το οικιακό τιμολόγιο της ΔΕΗ. Όσον αφορά στον τρίτο πυλώνα, ανέφεραν ότι είναι ίσως ο χρησιμότερος από τους τρεις, αν και δεν έχει εφαρμοστεί. Και αυτό διότι, μέσω αυτού του πυλώνα οι εξυπηρετούμενοι έρχονται σε επαφή με τον ΟΑΕΔ και με άλλες υπηρεσίες και αυτό θα μπορούσε να τους ενεργοποιήσει, ώστε να ενταχθούν/επανενταχθούν στην αγορά εργασίας και να μην επαναπαύονται σε παθητικά μέτρα.

γ) Αξιολόγηση του ΕΕΕ

Αρχικά συζητήθηκε το εάν οι εργαζόμενοι πιστεύουν ότι το ΕΕΕ βοηθά στην ενίσχυση της απασχόλησης και κατ' επέκταση στη μείωση της ανεργίας. Μέσα από τον λόγο όλων των συνεντευξιαζόμενων διαπιστώθηκε, όχι μόνο ότι δεν βοηθάει στην ενίσχυση της απασχόλησης, αντίθετα ενισχύει την αύξηση της ανεργίας και της αδήλωτης εργασίας, καθόσον δεν εφαρμόζεται ο τρίτος πυλώνας. Η εκτίμηση για το συγκεκριμένο σημείο αδυναμίας του προγράμματος αποτυπώνεται ως εξής στον λόγο της Ε.:

«Το ΕΕΕ μέχρι τώρα δεν θεωρώ ότι βοηθά στην ενίσχυση της απασχόλησης. Αντίθετα, πιστεύω ότι ωθεί το άτομο να επαναπαύεται, θεωρώντας ότι δεν θα διακοπεί η εισοδηματική ενίσχυση. Κατ' επέκταση ενισχύεται η ανεργία και η αδήλωτη εργασία».

Στη συνέχεια αναλύθηκε το εάν το ΕΕΕ θεωρείται επιτυχημένο και βοηθά στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των δικαιούχων και την προστασία από την ακραία φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι εκτίμησαν ότι τους βοηθά, καθώς καλύπτονται βασικές καθημερινές τους ανάγκες, ιδίως των νοικοκυριών που δεν έχουν κανένα εισόδημα. Αναφέρθηκε, ωστόσο, ότι ίσως δεν

βοηθά στην εξάλειψη του κοινωνικού αποκλεισμού. Την άποψή της τεκμηρίωσε η Π.ως εξής:

«Πιστεύω ότι βοηθά στη βελτίωση ποιότητας ζωής των ωφελούμενων, καθώς καλύπτονται βασικές καθημερινές τους ανάγκες και έτσι προστατεύονται από την ακραία φτώχεια. Όμως, δεν θεωρώ ότι βοηθά στην εξάλειψη του κοινωνικού αποκλεισμού, καθώς δημιουργείται ένας φαύλος κύκλος, όπου το άτομο “επαναπαύεται” σε παθητικά μέτρα και δεν επιθυμεί την ένταξη/επανάταξη του στην αγορά εργασίας και το κοινωνικό σύνολο».

Αναφορικά με το εάν το ΕΕΕ το λαμβάνουν όσοι το έχουν πραγματικά ανάγκη, οι εργαζόμενοι ανέφεραν ότι σε γενικές γραμμές το λαμβάνουν άνθρωποι που το χρειάζονται πραγματικά. Επεσήμαναν, ωστόσο, ότι υπάρχουν και περιπτώσεις που δημιουργούν τις προϋποθέσεις, ώστε να εντάσσονται στο πρόγραμμα, ενώ στην ουσία δεν αντιμετωπίζουν ανάγκη. Συγκεκριμένα, η Μ. ανέφερε:

«Κυρίως το λαμβάνουν άτομα που το έχουν όντως ανάγκη και δεν έχουν καμία οικονομική υποστήριξη. Δυστυχώς, όμως, υπάρχουν και περιπτώσεις που αποκρύπτουν ή δηλώνουν ψευδή στοιχεία προκειμένου να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις ένταξής τους στο πρόγραμμα».

Η Β. πρόσθεσε:

«Αυτό παρατηρείται πολλές φορές με τις δωρεάν παραχωρήσεις. Για παράδειγμα, έρχεται ένα παιδί που του έχει κάνει παραχώρηση ο γονέας του. Το παιδί αυτό δύναται να εργαστεί, όμως επαναπαύεται, δεν έχει κίνητρο για εύρεση εργασίας και αρκείται σε ελάχιστα χρήματα προς επιβίωση».

Έπειτα, συζητήθηκαν τα μεγαλύτερα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα του προγράμματος. Ως πλεονεκτήματα αναφέρθηκαν η αντιμετώπιση της ακραίας φτώχειας, η επαφή των δικαιούχων με τις κοινωνικές υπηρεσίες του Δήμου, η υποχρεωτική φοίτηση ανηλίκων που δεν πηγαίνουν στο σχολείο, ιδίως των παιδιών Ρομά και των παιδιών αλλοδαπής προέλευσης, και γενικότερα η δημιουργία καλύτερων συνθηκών ζωής για τους ωφελούμενους. Χαρακτηριστικά η Α. ανέφερε:

«Θεωρώ ότι το ΕΕΕ ενισχύει οικονομικά ευάλωτες ομάδες και εξυπηρετεί πολλά άτομα που δεν δύνανται να εργαστούν. Για παράδειγμα, έχουμε ΑμεΑ και

άτομα που είναι ανήμπορα για εργασία. Επίσης, εξυπηρετεί πολλές μονογονεϊκές οικογένειες. Για μία μητέρα μόνη της με παιδιά που βιοπορίζεται πολύ δύσκολα, είναι μεγάλη βοήθεια. Επιπλέον, για κάποια άτομα το ΕΕΕ αποτελεί μέσο κοινωνικοποίησης, καθώς έρχονται σε επαφή με διάφορες υπηρεσίες του Δήμου. Ένα ακόμη μεγάλο πλεονέκτημα πιστεύω ότι είναι το γεγονός ότι οι Ρομά για να είναι δικαιούχοι, πρέπει να στείλουν τα παιδιά τους στο σχολείο, οπότε τα παιδιά αυτά φοιτούν και λαμβάνουν μία εκπαίδευση».

Η Π. συμπλήρωσε:

«Η εξάλειψη της ακραίας φτώχειας είναι σίγουρα το μεγαλύτερο πλεονέκτημα. Η εισοδηματική ενίσχυση τους βοηθά στην κάλυψη των καθημερινών τους αναγκών. Επίσης, με το ΤΕΒΑ, όπως και με το οικιακό τιμολόγιο της ΔΕΗ βοηθούνται αρκετά, ίσως και το μεγαλύτερο πλεονέκτημα αυτή τη στιγμή».

Ως κυριότερο μειονέκτημα αναφέρθηκε η μη εφαρμογή του τρίτου πυλώνα που έχει ως απόρροια τη μη ενεργοποίηση του ατόμου, την μη ένταξη/επανένταξή του στην αγορά εργασίας και την παραμονή του στην «παγίδα» της φτώχειας. Επιπλέον, τονίστηκε η ενίσχυση της αδήλωτης εργασίας. Όπως είπε η Μ.:

«Θεωρώ ότι λειτουργεί ως παθητικό μέτρο για κάποια άτομα. Για παράδειγμα, αρκετοί δικαιούχοι έχουν δηλώσει πως, εάν έβρισκαν μία εργασία με τα ίδια χρήματα που τους παρέχει το ΕΕΕ, δεν θα πήγαιναν. Επίσης, ένα μεγάλο πρόβλημα που αντιμετωπίζει η κοινωνία μας τα τελευταία χρόνια και το ΕΕΕ κατά τη γνώμη μου το εντείνει, είναι η αδήλωτη εργασία. Έχουμε αρκετές περιπτώσεις που εργάζονται χωρίς ασφάλιση και χωρίς ένσημα, ενώ παράλληλα λαμβάνουν και το ΕΕΕ».

Η Β. πρόσθεσε:

«Το κυριότερο μειονέκτημα είναι ότι δεν εφαρμόζεται ο τρίτος πυλώνας και μένουμε στην εισοδηματική ενίσχυση. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα οι δικαιούχοι να επαναπαύονται και να μην αναζητούν εργασία. Εμείς εδώ έχουμε περιπτώσεις που λαμβάνουν το επίδομα πολλά χρόνια συνεχόμενα».

Αναφορικά με το πως οι εργαζόμενοι κρίνουν τον σχεδιασμό, την εφαρμογή και γενικότερα το ΕΕΕ, ο σχεδιασμός εκτιμήθηκε ως πρόχειρος, ενώ η ενημέρωση

και επιμόρφωσή τους ως ελλιπής, ιδίως στην αρχή εφαρμογής του ΕΕΕ, αν και στην πορεία υπήρξαν βελτιώσεις. Οι εργαζόμενοι ανέφεραν ότι η συνέχιση του ΕΕΕ είναι ορθή, και αυτό διότι, διευκολύνει μεγάλη ομάδα πολιτών που ανήκουν στις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες. Επεσήμαναν όμως, ότι αυτό θα πρέπει να γίνει με διαρκή εξέλιξη της εν λόγω πολιτικής και βελτιώσεις. Ενδιαφέρονσα ήταν η αναφορά της Ε.:

«Στις περισσότερες περιπτώσεις το ΕΕΕ καλύπτει ένα μικρό μέρος των πραγματικών αναγκών ενός νοικοκυριού. Ο σχεδιασμός αποκλείει κάποιες πληθυσμιακές ομάδες από το να είναι δικαιούχοι και το έχουν πραγματικά ανάγκη (π.χ. χαμηλοσυνταξιούχοι). Επίσης, αποκλείονται οι φιλοξενούμενοι, οι οποίοι δεν έχουν δικαίωμα υποβολής αίτησης».

Οι συνεντεύξεις έκλεισαν με προτάσεις των εργαζόμενων σχετικά με τη βελτίωση του ΕΕΕ. Αρκετά ενδιαφέρουσες ήταν οι απόψεις των συνεντευξιζόμενων οι οποίες διατυπώνονται ακολούθως:

«Να εφαρμοστεί επαρκώς ο τρίτος πυλώνας του προγράμματος, ώστε να αποφευχθεί η παραμονή του ατόμου στην κατάσταση της ακραίας φτώχειας. Επίσης, η πλατφόρμα να συνδεθεί με περισσότερες βάσεις δεδομένων του κράτους, ώστε να υπολογίζεται με εγκυρότητα το εισόδημα του αιτούντα τους τελευταίους έξι μήνες πριν την αίτηση. Τέλος, να θεσπιστεί ένα ανώτατο χρονικό όριο, όπου θα μπορεί ένα νοικοκυριό να λαμβάνει συνεχόμενα το επίδομα» (Ε).

«Διαρκής και πιο επαρκής ενημέρωση για τις αλλαγές του προγράμματος, ενδεχομένως με περισσότερα σεμινάρια για εμάς τους εργαζόμενους. Επιπλέον, όσον αφορά στα εισοδηματικά κριτήρια, ενδεχομένως να μην είναι τόσο αυστηρά και να αυξηθεί το ποσό της εισοδηματικής ενίσχυσης προκειμένου να μην ωφελούνται μόνο άτομα που διαβιούν σε ακραία φτώχεια, αλλά και άτομα που βρίσκονται πάνω από το όριο φτώχειας. Και φυσικά να εφαρμοστεί επαρκώς ο τρίτος πυλώνας» (Μ).

«Θα βελτιώνε τη λειτουργικότητα του προγράμματος, εάν υπήρχε μία πλατφόρμα για όλα τα επιδόματα ΟΠΕΚΑ (συμπεριλαμβανομένου και το ΕΕΕ), ώστε οι υπάλληλοι να έχουμε μία σαφή εικόνα των επιδομάτων που ήδη λαμβάνει και που μπορεί να δικαιούται ο πολίτης. Για παράδειγμα, ένα άτομο

μπορεί να λαμβάνει το ΕΕΕ, επίδομα ενοικίου και επίδομα αναπηρίας. Όλα αυτά θα μπορούσαν να είναι σε μία καρτέλα. Αυτό θα ήταν και εξοικονόμηση χρόνου για εμάς, αλλά και διευκόλυνση για τους ίδιους τους πολίτες» (Α).

«Να ενισχυθεί το εργαλείο της κοινωνικής έρευνας, ώστε να προσπερνώνται εμπόδια που πολλές φορές υπάρχουν. Επίσης, να ενισχυθεί το ΤΕΒΑ και να δίνεται με μεγαλύτερη συχνότητα» (Β).

Ακολούθως συζητούνται τα συμπεράσματα της παρούσας έρευνας σε σχέση με τα ευρήματα της βιβλιογραφικής ανασκόπησης και παρατίθενται προτάσεις που αφορούν στη βελτίωση του ΕΕΕ.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τα τελευταία χρόνια η φτώχεια έχει επιδεινωθεί τόσο στην Ελλάδα, όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. Σύμφωνα με τη Eurostat (2021), το 2020 υπήρχαν 96,5 εκατομμύρια άνθρωποι (αντιπροσωπεύει το 21,9% του γενικού πληθυσμού) στην ΕΕ που κινδύνευαν από φτώχεια ή κοινωνικό αποκλεισμό. Το 2020, 75,3 εκατομμύρια άνθρωποι στην ΕΕ αντιμετώπιζαν κίνδυνο φτώχειας και, 27,6 εκατομμύρια άνθρωποι σοβαρές υλικές και κοινωνικές στερήσεις, ενώ 27,1 εκατομμύρια άνθρωποι ζούσαν σε νοικοκυριά με χαμηλής έντασης εργασία (νοικοκυριά όπου τα άτομα σε ηλικία εργασίας πρόσφεραν λιγότερο από το 20% των συνολικών δυνατοτήτων τους για εργασία κατά τους προηγούμενους δώδεκα μήνες). Από το σύνολο των 96,5 εκατομμυρίων ανθρώπων, περίπου 5,9 εκατομμύρια ζούσαν σε νοικοκυριά που αντιμετώπιζαν ταυτόχρονα και τους τρεις προαναφερόμενους κινδύνους φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού.

Το ΕΕΕ είναι μία σημαντική πολιτική που υιοθέτησαν τα περισσότερα ευρωπαϊκά κράτη, με σκοπό την αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, ανάμεσα σε αυτά και η Ελλάδα. Όπως αναφέρει και η Λαλιώτη (2017:68), το ΕΕΕ έθεσε τις βάσεις για τον εντοπισμό των εξαιρετικά φτωχών νοικοκυριών. Αλλά, και σύμφωνα με τον Βενιέρη στους Δημουλά και Κουζή (2018:81), το ΕΕΕ προστατεύει «ακάλυπτες» κοινωνικές ομάδες, όπως οι νέοι που δεν έχουν ποτέ εργαστεί, παρέχοντάς τους ένα ύστατο δίχτυ σωτηρίας από την ανέχεια. Επίσης, η Παγκόσμια Τράπεζα (2015), σύμφωνα με αξιολόγησή της,

συμπληρώνει ότι με την εφαρμογή του ΕΕΕ δόθηκε η ευκαιρία στους περισσότερους Δήμους να προσεγγίσουν για πρώτη φορά ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες που δεν είχαν έως τότε πρόσβαση σε κοινωνικές υπηρεσίες.

Στη βάση των ερευνητικών αποτελεσμάτων, τόσο της ποσοτικής, όσο και της ποιοτικής έρευνας που διεξήχθη, συνάγεται ότι το κοινωνικο-δημογραφικό προφίλ (εργασιακή κατάσταση, εκπαιδευτικό επίπεδο, κ.λπ.) των συμμετεχόντων στην έρευνα ήταν χαμηλό. Το συμπέρασμα αυτό συνάδει και με τα αποτελέσματα της πιλοτικής εφαρμογής του ΕΕΕ, τα οποία, σύμφωνα με την Λαλιώτη (2017:77), αποκάλυψαν ότι οι περισσότεροι δικαιούχοι ήταν άνθρωποι που βρίσκονταν στα περιθώρια του κοινωνικού συστήματος-οι περισσότεροι ήταν άνεργοι, με πολύ χαμηλό εισόδημα και χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, δηλαδή άτομα που δεν μπορούσαν να αντισταθούν στην κρίση και τις συνέπειές της.

Όσον αφορά στην αποτελεσματικότητα του ΕΕΕ, θα μπορούσε να διατυπωθεί η εκτίμηση πως παρεκκλίνει του σκοπού του· και αυτό διότι δεν αποτελεί ένα τόσο αποτελεσματικό μέτρο αντιμετώπισης της φτώχειας. Όπως αναφέρει και ο Βενιέρης στους Δημουλά και Κουζή (2018:81), η εν λόγω πολιτική δεν προστατεύει ουσιαστικά το δικαίωμα κατά της φτώχειας. Περισσότερο θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως «ανακουφιστικό» μέτρο για νοικοκυριά που πλήττονται από την ακραία φτώχεια. Το ίδιο έχει διαπιστωθεί αντίστοιχα σε έρευνα που έχει γίνει στην Κύπρο, όπου, αν και το ΕΕΕ της χαρακτηρίζεται από σύγχρονο και σχετικά ολοκληρωμένο σχεδιασμό, παρουσιάζει, ωστόσο, περιορισμένη κάλυψη για ομάδες που ενδεχομένως κινδυνεύουν από ακραία φτώχεια (Lalioiti and Koutsampelas, 2021).

Όπως αναφέρουν οι ίδιοι οι δικαιούχοι, τόσο στην ποσοτική όσο και στην ποιοτική έρευνα που διενεργήθηκε στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης, η εισοδηματική ενίσχυση δεν επαρκεί για την κάλυψη των αναγκών τους, μέρος των οποίων ικανοποιούνται από το οικογενειακό/φιλικό περιβάλλον, την Εκκλησία, την κοινότητα και από άλλα επιδόματα. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνει άλλωστε και παλαιότερη έρευνα του Ινστιτούτου Εργασίας-ΓΣΕΕ, η οποία αναφέρει ότι η επίδραση των προγραμμάτων ΕΕΕ στη μείωση της φτώχειας έρχεται ως αποτέλεσμα συμψηφισμού του εν λόγω προγράμματος με άλλα επιδόματα (π.χ. στέγασης) και όχι ως αποτέλεσμα καθεαυτού του προγράμματος (Μαραγκός και Αστρουλάκης, 2010·Φερώνας, 2018).

Επίσης, επιβεβαιώνεται η άποψη ότι σε περίοδο κρίσης, και με ένα κοινωνικό κράτος με ανεπαρκείς παροχές, τα οικογενειακά, συγγενικά και λοιπά δίκτυα επωμίζονται το κυριότερο βάρος των οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων (Μπαλούρδος και Σπυροπούλου, 2012). Αλλά και σύμφωνα με τους Sakellariou et al. (2019), επιβεβαιώνεται, το γεγονός, ότι αν και η εισοδηματική ενίσχυση βοηθά τους ωφελούμενους να αντεπεξέλθουν στις βασικές τους ανάγκες, μεγάλο ποσοστό εξακολουθεί να βασίζεται στις στρατηγικές επιβίωσης που χρησιμοποιούσε και πριν το ΕΕΕ, με κυριότερη την οικογενειακή υποστήριξη.

Οι δικαιούχοι, σε σχετικά μεγάλο ποσοστό, δήλωσαν ότι μετά τη λήψη του ΕΕΕ αντιμετωπίζουν ούτε εύκολα ούτε δύσκολα τις βασικές καθημερινές τους ανάγκες. Ενώ μεγάλο, επίσης, ποσοστό πιστεύει ότι το ΕΕΕ αντιμετωπίζει μέτρια τα οικονομικά προβλήματα ενός νοικοκυριού. Διαπιστώνεται, λοιπόν, ότι το ΕΕΕ δεν είναι σε θέση να βελτιώσει επαρκώς το βιοτικό επίπεδο των νοικοκυριών που πλήττονται από τη φτώχεια. Το αποτέλεσμα αυτό συμφωνεί και με έρευνα που διεξήχθη στο Κάιρο της Αιγύπτου (Sabry, 2005), όπου οι ερωτώμενοι ανέφεραν πολλούς περιορισμούς σε σχέση με το αντίστοιχο δικό τους πρόγραμμα. Ειδικότερα, επεσήμαναν πολύ λίγα χρήματα σε σχέση με τις καθημερινές τους δαπάνες και την μη βελτίωση του βιοτικού τους επιπέδου.

Η οικονομική ενίσχυση που παρέχει το ΕΕΕ φαίνεται επιπρόσθετα να σχετίζεται με την αναζήτηση ή μη εργασίας, αλλά και με την αδήλωτη εργασία. Σχεδόν οι μισοί ερωτώμενοι δήλωσαν πως, εάν έβρισκαν μια εργασία με τα ίδια χρήματα που τους παρέχει το ΕΕΕ, δεν θα επέλεγαν να εργαστούν σε αυτή. Σημαντικό, όμως, είναι το εύρημα ότι παραπάνω από το 50% του δείγματος θα επέλεγε να εργαστεί σε μία εργασία με τα ίδια χρήματα της επιδοματικής ενίσχυσης του ΕΕΕ. Και αυτό διότι, οι δικαιούχοι θεωρούν ότι το εγκεκριμένο ποσό αφενός δεν είναι επαρκές για να καλύψει τις καθημερινές τους ανάγκες, αφετέρου επιθυμούν ασφάλιση και θέσεις εργασίας με αξιοπρεπείς οικονομικές απολαβές. Διαφαίνεται, λοιπόν, ότι οι δικαιούχοι, παρά τη λήψη της οικονομικής ενίσχυσης, αναζητούν και επιθυμούν εργασία.

Ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό του δείγματος μελέτης απάντησε ότι θα πήγαινε σε μία εργασία χωρίς ασφάλιση, ώστε να μπορεί παράλληλα να λαμβάνει το ΕΕΕ. Το γεγονός αυτό φανερώνει ότι το ποσό που λαμβάνουν οι δικαιούχοι δεν είναι αρκετό,

ώστε να καλύψει τις βασικές τους ανάγκες και να βελτιώσει επαρκώς το βιοτικό τους επίπεδο. Γι' αυτό καταφεύγουν στην αναζήτηση εργασίας, κυρίως αδήλωτης, ώστε να μπορούν παράλληλα να λαμβάνουν το επίδομα. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνει τη διαπίστωση του Ελεγκτικού Συνεδρίου (2021) που, σε έκθεσή του, αναφέρει ότι το ΕΕΕ λειτουργεί κατά τρόπο συμπληρωματικό προς το ανεπαρκές εισόδημα των ωφελούμενων.

Όσον αφορά στην κοινωνική και εργασιακή ένταξη/επανένταξη των ανέργων μέσω του τρίτου πυλώνα λειτουργίας του ΕΕΕ, διαπιστώνεται ότι οι δικαιούχοι δεν έχουν ενεργοποιηθεί στην αγορά εργασίας, λόγω της ανεπαρκούς εφαρμογής του εν λόγω πυλώνα. Η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτώμενων δήλωσε ότι δεν βρήκε εργασία όσο λαμβάνει το ΕΕΕ, δεν έχει παρακολουθήσει κάποιο επιμορφωτικό ή εκπαιδευτικό σεμινάριο, προκειμένου να αποκτήσει επιπλέον γνώσεις και δεξιότητες, και δεν έχει πάει για συνέντευξη σε δουλειά, κατόπιν ειδοποίησης από τον ΟΑΕΔ ή άλλη υπηρεσία. Όπως αναφέρεται και σε έκθεση ελέγχου του Ελεγκτικού Συνεδρίου (2021), η πλήρης ενεργοποίηση του τρίτου πυλώνα ξεκίνησε καθολικά τον Ιούνιο του 2021. Επομένως, δεν έχει ακόμα δώσει σημαντικά αποτελέσματα. Η πλήρης εφαρμογή του, ωστόσο, θα συντελέσει στην ουσιαστική στήριξη των δικαιούχων, την αυτονομία τους και την έξοδό τους από τον κύκλο της φτώχειας.

Αναφορικά με την εφαρμογή και διαχείριση του ΕΕΕ, κυρίως μέσα από τα ευρήματα της ποιοτικής έρευνας, αναδεικνύεται η ύπαρξη αρκετών προβλημάτων. Όσον αφορά στην εφαρμογή, από την πλευρά των εργαζόμενων, διαπιστώθηκε ότι οι Δήμοι, ιδίως στην αρχή εφαρμογής του ΕΕΕ, αντιμετώπισαν αρκετά προβλήματα. Ένα από αυτά ήταν ο υπερβολικός φόρτος εργασίας, καθώς και το ότι οι υπηρεσίες δεν στελεχώθηκαν με επιπλέον προσωπικό. Επίσης, η καθοδήγηση και η υποστήριξη των υπαλλήλων από την κεντρική διοίκηση ήταν πλημμελής έως ανύπαρκτη, με αποτέλεσμα πολλές φορές οι υπάλληλοι να αυτοσχεδιάζουν.

Το εν λόγω αποτέλεσμα φαίνεται να συμφωνεί με τα ποιοτικά αποτελέσματα της αξιολόγησης της πιλοτικής φάσης του ΕΕΕ που πραγματοποιήθηκε το 2015 από το Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού (ΕΙΕΑΔ) και την Παγκόσμια Τράπεζα, όπως αυτά αναφέρονται στη Λαλιώτη (2017). Ειδικότερα, επισημαίνεται ότι οι υπηρεσίες ήταν αδύναμες να φέρουν εις πέρας τα καθήκοντά τους, λόγω υπερβολικού φόρτου εργασίας και υποστελέχωσης, ενώ δεν υπήρξε

συστηματική ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ του τοπικού και του κεντρικού επιπέδου της διοίκησης του ΕΕΕ.

Ένα ακόμη πρόβλημα που διαπιστώθηκε έγκειται στο ότι, αν και το ΕΕΕ είναι ένα καθολικό, μη ανταποδοτικό πρόγραμμα, η καθολικότητά του στην πράξη φαίνεται να παραβιάζεται. Ο λόγος είναι πως εξαιρούνται αρκετά μεγάλες ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού (φιλοξενούμενοι, χαμηλοσυνταξιούχοι και νέοι άνεργοι). Επίσης, διαπιστώθηκε ότι ένα σημαντικό ποσοστό των ακραία φτωχών νοικοκυριών, ενώ θα μπορούσαν να είναι δικαιούχοι του ΕΕΕ δεν προχώρησαν στην υποβολή αίτησης ή για κάποιους λόγους δεν πληρούσαν τις απαραίτητες προϋποθέσεις ένταξης. Το φαινόμενο αυτό φαίνεται να συμφωνεί και με έρευνα που διεξήχθη στην Κύπρο, βάσει της οποίας το ΕΕΕ απέκλειε αρκετές πληθυσμιακές ομάδες, όπως οι φτωχοί εργαζόμενοι (Lalioti and Koutsampelas, 2021).

Σημαντικό ρόλο στο σημείο αυτό παίζει και η αδήλωτη εργασία, όπως ήδη προαναφέρθηκε, και ευρύτερα της φοροδιαφυγής· θέματα τα οποία συνιστούν δομικά χαρακτηριστικά της ελληνικής κοινωνίας, και με μικρή αποτελεσματικότητα στην αντιμετώπισή τους. Λόγω του υψηλού ποσοστού φοροδιαφυγής, φαίνεται π.χ. πως ευνοούνται οι αγρότες και αυτοαπασχολούμενοι εις βάρος των μισθωτών και των ανέργων (Λαλιώτη, 2017:65). Δυστυχώς, αυτό έχει ως απόρροια πολλές φορές να εντάσσονται στο ΕΕΕ άτομα που δεν είναι πραγματικοί δικαιούχοι.

Το εύρημα αυτό επιβεβαιώνει και ο Ματσαγγάνης (2013), σύμφωνα με τον οποίο συχνά οι προϋποθέσεις επιλεξιμότητας απαιτούν οι δικαιούχοι να ανήκουν σε μια συγκεκριμένη κατηγορία, παρά το γεγονός ότι κάποιοι από αυτούς μπορεί να μην είναι φτωχοί, ενώ κάποιοι άλλοι συναφών κατηγοριών μπορεί να είναι. Σύμφωνα, μάλιστα, με τον Δημουλά (2017), το κράτος δεν γνωρίζει ποιοι είναι πραγματικά φτωχοί και ποιοι όχι, με αποτέλεσμα τη λάθος στόχευση των κοινωνικών δαπανών, την ένταξη ατόμων που δεν πληρούν τις προϋποθέσεις, και τον άδικο αποκλεισμό ατόμων που έχουν πραγματικά ανάγκη.

Ιδιαίτερα σημαντικό είναι, τέλος, ότι αντί το ΕΕΕ να αντιμετωπίσει τον κοινωνικό αποκλεισμό, σε πολλές περιπτώσεις προκαλεί μακροχρόνια εξάρτηση από την παροχή προνοιακών επιδομάτων. Αυτό επιβεβαιώνεται και στην έκθεση του Ελεγκτικού Συνεδρίου (2021), η οποία αναφέρει ότι μακροχρόνια εξάρτηση από τέτοια προγράμματα παρατηρείται ιδιαίτερα σε άτομα με χαμηλό εκπαιδευτικό

επίπεδο, άτομα με προβλήματα υγείας ή γονείς με μικρά παιδιά, οι οποίοι στη συνέχεια δεν επιθυμούν να εξασφαλίσουν την ενεργό ένταξη/επανένταξή τους στην αγορά εργασίας μέσω απασχόλησης. Αυτό μπορεί να συμβαίνει, για παράδειγμα, επειδή το εισόδημα που λαμβάνουν ως εισοδηματική ενίσχυση ενδέχεται να μην έχει σημαντική διαφορά από αυτό που θα εξασφαλίσουν από την εργασία τους. Οπότε και ο στόχος αντιμετώπισης του κοινωνικού αποκλεισμού φαίνεται να έχει πενιχρά αποτελέσματα.

Συμπερασματικά, διαπιστώνεται ότι το ΕΕΕ είναι ένα πρόγραμμα πρωτοποριακό για την κοινωνική προστασία στην Ελλάδα, καθώς στοχεύει στις ευάλωτες ομάδες που, σε μεγάλο βαθμό μέχρι τώρα, στερούνταν αυτής, ενώ αποτελεί το σημαντικότερο βήμα ενίσχυσης και εκσυγχρονισμού του κοινωνικού δικτύου ασφάλειας. Πρόκειται για μία χρήσιμη πολιτική για τους ωφελούμενους, καθώς η επιδοματική ενίσχυση αποτελεί μια βασική πηγή εισοδήματος γι' αυτούς και τους βοηθά αρκετά στο να ανταπεξέλθουν στην οικονομική τους δυσχέρεια.

Ωστόσο, η αποτελεσματικότητά του είναι πολύ περιορισμένη, και αυτό διότι έχει μικρή επίπτωση στη μείωση της φτώχειας και περιορισμένη επίδραση στην εργασιακή και κοινωνική ένταξη. Η καλύτερη επίδοσή του παρατηρείται στη μείωση του χάσματος της φτώχειας, φέρνοντας τους ανθρώπους πιο κοντά στο όριο της φτώχειας, χωρίς όμως να τους βοηθά εν τέλει να ξεφύγουν και να υπερπηδήσουν το όριο αυτό. Γενικότερα, οι χαμηλές χρηματικές παροχές, η ανεπαρκής εφαρμογή του τρίτου πυλώνα και η αποτυχία του δεδηλωμένου στόχου της ενσωμάτωσης των κοινωνικά αποκλεισμένων, δεν ενδυναμώνουν τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες.

Όσο βοηθητική και να είναι η εισοδηματική ενίσχυση, δεν αρκεί για τη ριζική αντιμετώπιση του προβλήματος της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Ως αποτέλεσμα, κρίνονται απαραίτητα ο περαιτέρω σχεδιασμός και η υπό προϋποθέσεις εφαρμογή του ΕΕΕ. Το κυριότερο ζητούμενο είναι η κοινωνική κι εργασιακή ένταξη/επανένταξη των ωφελούμενων, γι' αυτό και είναι αναγκαία η άμεση καθολική εφαρμογή του τρίτου πυλώνα. Επιπλέον, τα προγράμματα ενεργοποίησης στην αγορά εργασίας επιβάλλεται να διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο. Θα πρέπει, επίσης, να πραγματοποιούνται εξατομικευμένες και ποιοτικές προσεγγίσεις και προγράμματα δράσης για τους δικαιούχους ανάλογα με την ατομική τους κατάσταση, τόσο από τις κοινωνικές υπηρεσίες του Δήμου, όσο και από τις υπηρεσίες του ΟΑΕΔ.

Προτείνεται, επιπρόσθετα, να ενισχυθεί το εργαλείο της κοινωνικής έρευνας, το οποίο χρησιμοποιείται σε πολύ περιορισμένο βαθμό. Αυτό θα βοηθήσει, ώστε να εξακριβώνεται εάν τηρούνται οι προϋποθέσεις, όχι μόνο της αστεγίας, αλλά και λοιπών κριτηρίων (διαμονής, σύνθεσης και συνθηκών διαβίωσης νοικοκυριού, κ.λπ.) και έτσι να προσπερνώνται εμπόδια που πιθανώς προκύπτουν. Είναι απαραίτητο να υπάρχει επίκαιρη πληροφόρηση στις ηλεκτρονικές διασταυρώσεις, καθώς και το αρμόδιο Υπουργείο (Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων), σε συνεργασία με την Η.ΔΙ.Κ.Α. Α.Ε., να επεκτείνει τις διασυνδέσεις του πληροφοριακού συστήματος του προγράμματος με άλλα πληροφοριακά συστήματα και να ενισχυθούν οι υφιστάμενες πλατφόρμες.

Τέλος, όπως προκύπτει και από τα ευρήματα της ποιοτικής έρευνας, προτείνεται η ύπαρξη, ενδεχομένως, ενός ενιαίου ηλεκτρονικού αρχείου ανά νοικοκυριό, το οποίο να προσφέρει α) αναλυτική εικόνα για κάθε ωφελούμενο, με αναλυτική παρουσίαση των εισοδημάτων του (ενδεχομένως και των αδήλων), β) στοιχεία από την πρώτη του επαφή με την κοινωνική υπηρεσία μέχρι και την τελευταία, γ) αναλυτική εικόνα των υπηρεσιών και παροχών που έχει λάβει, του χρόνου λήψης, καθώς και των αποτελεσμάτων της ατομικής του προσπάθειας (επαν)ένταξης.

Κλείνοντας, αναδεικνύεται, επομένως, η αναγκαιότητα για μετάβαση από τις παθητικές πολιτικές προστασίας στις ενεργητικές πολιτικές, για επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο, καθώς και για την εξατομίκευση, στόχευση και επιλεκτικότητα των παροχών (Φερόνας, 2018). Άλλωστε, η βελτίωση των συνθηκών και η κοινωνική προστασία αποτελούν ζητήματα που σχετίζονται με την ιδιότητα του πολίτη, η οποία ενσωματώνει όλες τις όψεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Βενιέρης, 2015).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση

Barrientos, A. (2010). «Social Protection and Poverty». In: *Poverty Reduction and Policy Regimes Thematic Paper*. Social Policy and Development, Programme Paper No. 42. United Nations: Research Institute for Social Development. Διαθέσιμο στο:

[https://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/httpNetITFramePDF?ReadForm&parentunid=973B0F57CA78D834C12576DB003BE255&parentdoctype=paper&netitpath=80256B3C005BCCF9/\(httpAuxPages\)/973B0F57CA78D834C12576DB003BE255/\\$file/Barrientos-pp.pdf](https://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/httpNetITFramePDF?ReadForm&parentunid=973B0F57CA78D834C12576DB003BE255&parentdoctype=paper&netitpath=80256B3C005BCCF9/(httpAuxPages)/973B0F57CA78D834C12576DB003BE255/$file/Barrientos-pp.pdf) (τελευταία προσπέλαση στις 15/10/2021).

Bryman, A. (2006). *Integrating quantitative and qualitative research: How is it done?*, *Qualitative research*, 6 (1), pp. 97-113. Διαθέσιμο στο: <https://razak.utm.my/uzairiah/wp-content/uploads/sites/195/2016/11/Qualitative-Research-2006-Bryman-97-113.pdf> (τελευταία προσπέλαση στις 07/04/2022).

Burchardt, T., Le Grand, J. & Piachaud, D. (1999). *Social exclusion in Britain 1991- 1995*. *Social Policy and Administration*, 33 (3), pp. 227-244.

Burchardt, T., Le Grand, J. & Piachaud, D. (2002). «Degrees of exclusion: Developing a dynamic, multidimensional measure». In Hills, J., Le Grand, J. and Piachaud, D. (eds), *Understanding Social Exclusion*. Oxford: Oxford University Press.

Cohen, L. & Manion, L. (1994). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*. (Χ. Μητσοπούλου και Μ. Φιλοπούλου, Μεταφρ.) Αθήνα: Μεταίχμιο.

Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. (2011). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*. (Σ. Κυρανάκης, Μ. Μαυράκη και Χ. Μητρόπουλος, Μεταφρ.) Αθήνα: Μεταίχμιο.

Creswell, J. (2016). *Η Έρευνα στην Εκπαίδευση. Σχεδιασμός, Διεξαγωγή και Αξιολόγηση Ποσοτικής και Ποιοτικής Έρευνας*. 2^η ελληνική έκδοση (Χ. Τσορμπατζούδης, Επιστημ. επιμέλεια) Αθήνα: Ίων.

Economic and Social Committee (1989). *Opinion on Poverty, EU C 221/28-8-1989*. Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:51989IE0834&from=EN> (τελευταία προσπέλαση στις 28/10/2021).

European Commission (2002). *Joint report on social inclusion*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

European Commission (2004). *Joint report on social inclusion 2004*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

European Commission (2005). *Joint report on social protection and social inclusion*. Brussels.

European Commission (2013). *Αξιολόγηση της εφαρμογής της σύστασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ενεργό ένταξη*. Μελέτη των εθνικών πολιτικών.

European Commission (2017). *European Pillar of Social Rights – booklet*. Gothenburg: European Commission.

European Parliament (2014). *The Open Method of Coordination*. Διαθέσιμο στο: <https://www.europarl.europa.eu/EPRS/EPRS-AaG-542142-Open-Method-of-Coordination-FINAL.pdf> (τελευταία προσπέλαση στις 28/10/2021).

Eurostat (2021). *One in five people in the EU at risk of poverty or social exclusion*. Διαθέσιμο στο: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/edn-20211015-1> (τελευταία προσπέλαση στις 26/10/2021).

Ferrera, M. (2005). *Welfare State Reform in Southern Europe: Fighting Poverty and Social Exclusion in Italy, Spain, Portugal and Greece*. Oxon: Routledge.

Frazier, H. & Marlier, E. (2009). *EU Network of National Independent Experts on Social Inclusion, Minimum Income Schemes Across EU Member States, Synthesis Report*. Διαθέσιμο στο: <https://liser.elsevierpure.com/ws/portalfiles/portal/19700580/Working+Paper+n%C2%B02009-01> (τελευταία προσπέλαση στις 22/10/2021).

Hills, J., Le Grand, J., Julian & Piachaud, D. (2002). *Understanding social exclusion*. CASEbriefs (23). London, UK: Centre for Analysis of Social Exclusion.

International Monetary Fund (2012). *Greece: Request for Extended Arrangement Under the Extended Fund Facility-Staff Report; Staff Supplement; Press Release on the Executive Board Discussion; and Statement by the Executive Director for Greece*. Διαθέσιμο στο: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2012/cr1257.pdf> (τελευταία προσπέλαση στις 01/12/2021).

Lalioti, B. (2015). *The Curious Case of the Guaranteed Minimum Income (GMI): Highlighting Greek 'Exceptionalism' in a Southern European Context*. Journal of European Social Policy, Vol 26, Issue 1.

Lalioti, B. (2016). *Guaranteed Minimum Income "à la Grecque": The Chronicle of a Long-Awaited Scheme*. Social Cohesion and Development, 11 (2), pp. 123-138.

Lalioti, B. & Koutsampelas, C. (2021). *The Greek vs. the Cypriot guaranteed minimum income schemes: an exploratory comparative analysis*. Cambridge University Press. Διαθέσιμο στο: <https://www.cambridge.org/core/journals/journal-of-international-and-comparative-social-policy/article/greek-vs-the-cypriot-guaranteed-minimum-income-schemes-an-exploratory-comparative-analysis/9469F3035337DA353BA4E35B09ED5838> (τελευταία προσπέλαση στις 28/04/2022).

Matsagganis, M. (2018). *The contorted politics of guaranteed minimum income in Greece*. DASTU Working Papers, 02/2018 (LPS.02). Διαθέσιμο στο: <http://www.lps.polimi.it/wp-content/uploads/2018/12/WP-LPS.02.pdf> (τελευταία προσπέλαση στις 26/11/2021).

Mishler, E. (1996). *Συνέντευξη Έρευνας: Νοηματικό Πλαίσιο και Αφήγημα*. (Ντ. Ρώντα, Μεταφρ.) Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

MISSOC Analysis (2011). *Guaranteed Minimum Income Resources, For the European Commission DG Employment, Social Affairs & Inclusion*. Διαθέσιμο στο: https://www.missoc.org/documents/archive/analysis/2011_analysis_EN.PDF (τελευταία προσπέλαση στις 23/10/2021).

Publications Office of the European Union (2019). *Minimum Income Policies in EU Member States*. Διαθέσιμο στο: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/80a6e94e-c7ae-11e9-9d01-01aa75ed71a1> (τελευταία προσπέλαση στις 26/10/2021).

Robson, C. (2010). *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου. Ένα μέσο για κοινωνικούς επιστήμονες και επαγγελματίες ερευνητές*. Δεύτερη Έκδοση (Συμπληρωμένη). Αθήνα: Gutenberg.

Sabry, S. (2005). *The Social Aid and Assistance programme of the government of Egypt - a critical review*. Vol. 17, Issue 2. Διαθέσιμο στο:

https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/095624780501700203?fbclid=IwAR1MCsoaEcJioTjseCG_IOnyDgswzdvimvmtnwtUC8LfkUlvp89B0YpENIg (τελευταία προσπέλαση στις 29/04/2022).

Sakellaropoulos, Th., Lalioti, V. & Kourachanis, N. (2019). *The social impact of the 'Social solidarity income' in Greece: A qualitative interpretation*. Social Cohesion and Development 2019 14 (1), pp. 5-20. Διαθέσιμο στο: <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/SCAD/article/view/25763/21137> (τελευταία προσπέλαση στις 09/05/2022).

The World Bank (2000). *World Development Report 2000/2001: Attacking poverty*. New York: Oxford University Press.

The World Bank (2015). *Process Evaluation Paper. Greece: Guaranteed Minimum Income Program Pilot, Reimbursable Advisory Services Agreement of 31 October 2013, Final Output 4*, 15 December.

Ελληνόγλωσση

Βενιέρης, Δ. (2011). «Κρίση οικονομίας, απορρύθμιση κοινωνικής πολιτικής: Η νέα “μικροελληνική” καταστροφή 2010-2011». *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 134-135, σσ. 101-131. Διαθέσιμο στο: <http://docplayer.gr/835639-Dimitris-venieris-krisi-oikonomias-aporrythmisi.html> (τελευταία προσπέλαση στις 20/11/2021).

Βενιέρης, Δ. (2013). *Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική και Κοινωνικά Δικαιώματα. Το Τέλος των Ύμνων*. Αθήνα: Τόπος.

Βενιέρης, Δ. (2015). *Κοινωνική Πολιτική. Έννοιες και Σχέσεις*. Αθήνα: Τόπος.

Βενιέρης, Δ. (2018). «Κοινωνική Πολιτική σε χώρα χωρίς πατρίδα». Σε: Δημουλάς, Κ. και Κουζής, Γ. (επιμ.). *Κρίση και Κοινωνική Πολιτική: Αδιέξοδα και Λύσεις*. Αθήνα: Τόπος, σσ. 67-85.

Γκαβάγια, Γ. (2020). *Η εφαρμογή του Κοινωνικού Εισοδήματος Αλληλεγγύης (ΚΕΑ): Η περίπτωση του Δήμου Σικωνιών*, ΠΜΣ «Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική». Κόρινθος: Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Επιβλέπων καθηγητής: Βενιέρης Δ.

Δημουλάς, Κ. (2017). «Η Εφαρμογή του Κοινωνικού Εισοδήματος Αλληλεγγύης στην Ελλάδα». *Κοινωνική Πολιτική* 7, σσ. 7-24. Διαθέσιμο στο: <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/eekp/article/view/14166/12833> (τελευταία προσπέλαση στις 19/11/2021).

Δημουλάς, Κ. (2018). «Κρίση και Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης». Σε: Δημουλάς, Κ. και Κουζής, Γ. (επιμ.). *Κρίση και Κοινωνική Πολιτική: Αδιέξοδα και Λύσεις*. Αθήνα: Τόπος, σσ. 173-192.

Ελεγκτικό Συνέδριο (2021). *Ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα: Διασφαλίζεται ότι όλοι όσοι έχουν ανάγκη συμμετέχουν στο πρόγραμμα, αλλά και ότι πληρούνται τα κριτήρια ένταξης σε αυτό*; ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ 3/2021. Ετήσιο Πρόγραμμα Ελέγχων 2021. Διαθέσιμο στο: https://www.elsyn.gr/sites/default/files/book_files/%CE%95%CE%9A%CE%98%CE%95%CE%A3%CE%97%20%CE%95%CE%9B%CE%95%CE%93%CE%A7%CE%9F%CE%A5%203%20%CE%95%CE%BB%CE%AC%CF%87%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%20%CE%95%CE%B3%CE%B3%CF%85%CE%B7%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%BF%20%CE%95%CE%B9%CF%83%CF%8C%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%B1.pdf (τελευταία προσπέλαση στις 28/04/2022).

Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (1992a). *ΣΥΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 24ης Ιουνίου 1992 σχετικά με τα κοινά κριτήρια που αφορούν την επάρκεια πόρων και παροχών στα συστήματα κοινωνικής προστασίας (92/441/ΕΟΚ)*. Λουξεμβούργο. Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:31992H0441&from=EN> (τελευταία προσπέλαση στις 22/10/2021).

Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (1992b). *ΣΥΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 27ης Ιουλίου 1992 σχετικά με τη σύγκλιση των στόχων και των πολιτικών κοινωνικής προστασίας (92/442/ΕΟΚ)*. Λουξεμβούργο. Διαθέσιμο στο: <https://op.europa.eu/el/publication-detail/-/publication/d0a04e5b-8167-414a-a9ad-f598298136ef/language-el/format-PDFA1B> (τελευταία προσπέλαση στις 22/10/2021).

Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2008). *Σύσταση της Επιτροπής της 3^{ης} Οκτωβρίου 2008 σχετικά με την ενεργητική ένταξη των ατόμων που είναι αποκλεισμένα από τη αγορά εργασίας [κοινοποιηθείσα υπό τον αριθμό E(2008) 5737] (2008/867/ΕΚ)*. Βρυξέλλες. Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008H0867&from=EN> (τελευταία προσπέλαση στις 22/10/2021).

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (1990). *Κοινοτικός Χάρτης Θεμελιωδών Κοινωνικών Δικαιωμάτων των Εργαζομένων*. Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Διαθέσιμο στο: <https://op.europa.eu/el/publication-detail/-/publication/51be16f6-e91d-439d-b4d9-6be041c28122> (τελευταία προσπέλαση στις 22/10/2021).

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2017). *Έκθεση σχετικά με τις πολιτικές περί ελάχιστου εισοδήματος ως εργαλείο για την αντιμετώπιση της φτώχειας*. Διαθέσιμο στο: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2017-0292_EL.html?fbclid=IwAR0p7jsTLyvyf1TmRHbcHzKojcRoXkOfgWBhoZFeDY06q1kkodhd5PdCe3s#title2 (τελευταία προσπέλαση στις 26/10/2021).

Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (2021). *Αποφάσεις. Τροποποίηση των όρων και των προϋποθέσεων εφαρμογής του προγράμματος Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα*. Τεύχος Δεύτερο. Αρ. Φύλλου 3359/28.07.2021. Διαθέσιμο στο: <https://keaprogram.gr/pubnr/images/Docs/%CE%A6%CE%95%CE%9A%20>

[%CE%9A.%CE%A5.%CE%91.%20%CE%95%CE%95%CE%95%202021%20%CE%92%CE%843359.pdf](#) (τελευταία προσπέλαση στις 03/12/2021).

ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ (2008). *Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση. Ετήσια Έκθεση 2008*. Διαθέσιμο στο: https://www.inegsee.gr/sitefiles/files/EKTHESI_10.pdf (τελευταία προσπέλαση στις 18/10/2021).

Κυριαζή, Ν. (1999). *Η Κοινωνιολογική Έρευνα: Κριτική Επισκόπηση των Μεθόδων και των Τεχνικών*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Λαλιώτη, Β. (2017). *Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα. Το χρονικό ενός «πολυαναμενόμενου» αναγγελθέντος μέτρου*. Αθήνα: Gutenberg.

Λαλιώτη, Β. (2018a). *Όψεις Συγκριτικής Κοινωνικής Πολιτικής*. Αθήνα: Τόπος.

Λαλιώτη, Β. (2018b). «Πολιτικές Ελάχιστου Εισοδήματος». Σε: Σακελλαρόπουλος, Θ., Οικονόμου, Χ., Σκαμνάκης, Χρ., Αγγελάκη Μ. (επιμ.), *Κοινωνική Πολιτική*. Αθήνα: Διόνικος.

Λαλιώτη, Β. και Φερόνας, Α. (2021). «Κοινωνική Πρόνοια: Μια επισκόπηση του πεδίου». *Κοινωνική Πολιτική 15*, σσ. 7-28. Διαθέσιμο στο: <http://eekp.gr/wp-content/uploads/2021/12/EEKP-PERIODIKO-T15.pdf?fbclid=IwAR0D8jTU9u-RFKvextQSpzVUJ7MKOfon4-Mpy0ahIFuoNPsUaQGk4LSqk58> (τελευταία προσπέλαση στις 11/01/2022).

Μαραγκός, Γ. και Αστρουλάκης, Ν. (2010). *Το Βασικό Εγγυημένο Εισόδημα και οι πολιτικές του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος στην ΕΕ-15*. Αθήνα: ΙΝΕ, Μελέτες/9.

Ματσαγγάνης, Μ. (2004). *Η κοινωνική αλληλεγγύη και οι αντιφάσεις της. Ο Ρόλος του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος σε μια Σύγχρονη Κοινωνική Πολιτική*. Αθήνα: Κριτική.

Ματσαγγάνης, Μ. (2012). «Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα». Σε: Μπαλούρδος, Δ. και Πετράκη, Μ. (επιμ.), *Νέα Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός. Πολιτικές Καταπολέμησης και Καθιέρωσης Ενός Ελαχίστου Εγγυημένου Εισοδήματος*. Βουλή των Ελλήνων, σσ. 111-119.

Ματσαγγάνης, Μ. (2013). «Το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα και ο ρόλος του στην αντιμετώπιση του νέου κοινωνικού ζητήματος». Σε: Καμινιώτη, Ο. (επιμ.) *Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα: Προσεγγίσεις και προτάσεις ενόψει της πιλοτικής εφαρμογής του μέτρου*. Αθήνα: Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού, Άρθρα και Μελέτες 8/2013, σσ. 10-27.

Ματσαγγάνης, Μ., Λεβέντη, Χ., Καναβιτσά, Ε., και Φλεβοτόμου, Μ. (2017). *Μια Αποδοτικότερη Πολιτική Για την Καταπολέμηση της Ακραίας Φτώχειας*. ΔΙΑΝΕΟΣΙΣ Οργανισμός Έρευνας & Ανάλυσης. Διαθέσιμο στο: https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2016/06/ftwxeia_version_070616_3.pdf (τελευταία προσπέλαση στις 12/12/2021).

Μητράκος, Θ. και Τσακόγλου, Π. (2012). «Ανισότητα, Φτώχεια και Υλική Ευημερία: Από τη Μεταπολίτευση ως την Τρέχουσα Κρίση». Σε: *Κοινωνική Πολιτική και Κοινωνική Συνοχή στην Ελλάδα σε Συνθήκες Οικονομικής Κρίσης*. Αθήνα: Ίδρυμα Εκτύπωσης Τραπεζογραμματίων και Αξιών της Τράπεζας της Ελλάδος, σσ. 23-63. Διαθέσιμο στο: https://www.bankofgreece.gr/Publications/%ce%9a%ce%bf%ce%b9%ce%bd%ce%89%ce%bd%ce%b9%ce%ba%ce%ae_%ce%a0%ce%bf%ce%bb%ce%b9%ce%84%ce%b9%ce%ba%ce%ae_%ce%ba%ce%b1%ce%b9_%ce%9a%ce%bf%ce%b9%ce%bd%ce%89%ce%bd%ce%b9%ce%ba%ce%ae_%ce%a3%cf%85%ce%bd%ce%bf%cf%87%ce%ae.pdf (τελευταία προσπέλαση στις 20/10/2021).

Μπαλούρδος, Δ. και Σπυροπούλου, Ν. (2012). «Πορτραίτα της φτώχειας στην Ελλάδα της κρίσης». Σε: Μουρίκη, Α., Μπαλούρδος, Δ., Παπαλιού, Ο., Σπυροπούλου, Ν., Φαγαδάκη, Ε., και Φρονίμου, Ε. (επιμ.), *Το κοινωνικό*

πορτραίτο της Ελλάδας 2012: Όψεις της κρίσης, Αθήνα: ΕΚΚΕ – Ινστιτούτο Κοινωνικής Πολιτικής.

Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή της Ελλάδος (ΟΚΕ) (2014). *Το Κοινωνικό Δίκτυο Ασφαλείας για τη Διατήρηση της Κοινωνικής Συνοχής. Προτάσεις και Μέτρα Πολιτικής*. Διαθέσιμο στο: http://www.oke.gr/sites/default/files/op_301.pdf?fbclid=IwAROLICVAFTP_2MURY00MnXFpVt59_PtLdu188aj2fWLNBOi2mL715VCpdWg (τελευταία προσπέλαση στις 18/10/2021).

Οικονόμου, Χ. και Φερόνας, Α. (2006). *Οι Εκτός Των Τειχών. Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός στις σύγχρονες κοινωνίες*. Αθήνα: Παπαζήση.

Οργανισμός Προνοιακών Επιδομάτων και Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΟΠΕΚΑ) (2021). *Ελάχιστο Εγγυμένο Εισόδημα. Πληροφορίες*. Αθήνα: Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων. Διαθέσιμο στο: <https://opeka.gr/elachisto-engyimeno-eisodima-kea/plirofories/> (τελευταία προσπέλαση στις 30/11/2021).

Παπαδοπούλου, Δ. (2004). «Η φύση του Κοινωνικού Αποκλεισμού στην Ελληνική Κοινωνία». Σε: Πετμετζίδου, Μ. και Παπαθεοδώρου, Χ. (επιμ.) *Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός*. Αθήνα: Εξάντας, σσ. 366-398.

Σαλούρου, Ρ. (2016). *Οι 30 Δήμοι που θα δώσουν το Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης*. Η Καθημερινή. Διαθέσιμο στο: <https://www.kathimerini.gr/economy/local/861830/oi-30-dimoi-poy-tha-dosoyn-to-koioniko-eisodima-allileggyis> τελευταία προσπέλαση στις 25/11/2021 (τελευταία προσπέλαση στις 22/10/2021).

Τσιώλης, Γ. (2011). «Δευτερογενής Ανάλυση Ποιοτικών Δεδομένων: Μια ερευνητική στρατηγική συμβατή με την ποιοτική προσέγγιση». Σε: Τσιώλης, Γ., Σερντεδάκης, Ν., και Κάλλας, Γ. (επιμ.) *Ερευνητικές υποδομές και δεδομένα στην εμπειρική κοινωνική έρευνα: Ζητήματα καταγραφής, τεκμηρίωσης και ανάλυσης κοινωνικών δεδομένων*. Αθήνα: Νήσος.

Τσιώλης, Γ. (2013). «Η σχέση ποιοτικής και ποσοτικής προσέγγισης στην κοινωνική έρευνα: από τη θέση περί “ριζικής ασυμβατότητας” στο συνδυασμό ή τη συμπληρωματικότητα των προσεγγίσεων». Σε: Πουρκός, Μ. (επιμ.) *Δυνατότητες και όρια της μείξης των μεθοδολογιών στην κοινωνική και εκπαιδευτική έρευνα*. Αθήνα: Ίων, σσ. 271-292.

Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, Γενική Γραμματεία Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Καταπολέμησης της Φτώχειας, Γενική Διεύθυνση Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Διεύθυνση Καταπολέμησης της Φτώχειας (2021). *Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα. Διασύνδεση Ωφελομένων με υπηρεσίες 2^ο και 3^ο πυλώνα*. Οδηγός Εφαρμογής. Αθήνα. Διαθέσιμο στο: <https://keaprogram.gr/govnr/images/Docs/gov/%CE%9F%CE%B4%CE%B7%CE%B3%CF%8C%CF%82%20%CE%95%CF%86%CE%B1%CF%81%CE%BC%CE%BF%CE%B3%CE%AE%CF%82%20%CE%9A%CE%B1%CE%B8%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82%20%CE%A5%CE%BB%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE%AF%CE%B7%CF%83%CE%B7%CF%82%20%CE%A0%CF%85%CE%BB%CF%8E%CE%BD%CF%89%CE%BD%20%CE%95%CE%95%CE%95.pdf> (τελευταία προσπέλαση στις 30/11/2021).

Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Γενική Γραμματεία Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Διεύθυνση Καταπολέμησης της Φτώχειας (2018). *ΚΕΑ: Έκθεση Παρακολούθησης. Σεπτέμβριος 2018*. Αθήνα: Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ενημερωτικό e-mail του Υπουργείου προς τους Δήμους).

Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, Γενική Γραμματεία Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Διεύθυνση Καταπολέμησης της Φτώχειας (2019). *ΚΕΑ: Έκθεση Παρακολούθησης. Σεπτέμβριος 2019*. Αθήνα: Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων (ενημερωτικό e-mail του Υπουργείου προς τους Δήμους).

Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, Γενική Γραμματεία Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Καταπολέμησης της Φτώχειας, Διεύθυνση Καταπολέμησης της Φτώχειας (2020). *ΕΕΕ: Έκθεση Παρακολούθησης. Σεπτέμβριος 2020*. Αθήνα: Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων (ενημερωτικό e-mail του Υπουργείου προς τους Δήμους).

Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, Γενική Γραμματεία Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Καταπολέμησης της Φτώχειας, Διεύθυνση Καταπολέμησης της Φτώχειας (2021). *ΕΕΕ: Έκθεση Παρακολούθησης. Σεπτέμβριος 2021*. Αθήνα: Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων (ενημερωτικό e-mail του Υπουργείου προς τους Δήμους).

Φερόνας, Α. (2007). «Η επίδραση της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Απασχόλησης στην ελληνική πολιτική απασχόλησης: Μια περίπτωση “γνωσιακού” Εξευρωπαϊσμού;» *Κοινωνική Συνοχή και Ανάπτυξη 2007* 2(2), σσ. 109-127. Διαθέσιμο στο: <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/SCAD/article/view/9045/9271> (τελευταία προσπέλαση στις 03/12/2021).

Φερόνας, Α. (2018). «Η κοινωνική πρόνοια στην Ελλάδα της κρίσης: Ο “φτωχός συγγενής” στη δίνη της νεοφιλελεύθερης λιτότητας». Σε: Δημουλάς, Κ. και Κουζής, Γ. (επιμ.). *Κρίση και Κοινωνική Πολιτική: Αδιέξοδα και Λύσεις*. Αθήνα: Τόπος, σσ. 193-213.

Φερόνας, Α. (2019). *Κοινωνικός Αποκλεισμός και Κοινωνική Αλληλεγγύη στην Ελλάδα της Κρίσης*. Αθήνα: Διόνικος.

Ελληνική Νομοθεσία

Ν. 4093/2012 (ΦΕΚ 222/Α/12-11-2012) Έγκριση Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016 – Επείγοντα Μέτρα Εφαρμογής του Ν. 4046/2012 και του Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016 – Κώδικας Φορολογικής Απεικόνισης Συναλλαγών.

Ν. 4445/2016 (ΦΕΚ 236/Α/19-12-2016) Εθνικός Μηχανισμός Συντονισμού, Παρακολούθησης και Αξιολόγησης των Πολιτικών Κοινωνικής Ένταξης και Κοινωνικής Συνοχής, ρυθμίσεις για την κοινωνική αλληλεγγύη και εφαρμοστικές διατάξεις του ν. 4387/2016 (Α΄ 85) και άλλες διατάξεις.

ΚΥΑ Αριθμ. 39892/ΓΔ1.2/7-11-2014 (ΦΕΚ 3018/Β/7.11.2014) Καθορισμός των όρων και των προϋποθέσεων εφαρμογής του πιλοτικού προγράμματος Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα-Εγγυημένο Κοινωνικό Εισόδημα.

ΚΥΑ Αριθμ. Δ23/οικ. 58874/4228/16.12.2015 (ΦΕΚ Β΄ 2751/17-12-2015) Τροποποίηση της αριθμ. 39892/ΓΔ1.2/7.11.2014 «Καθορισμός των όρων και των προϋποθέσεων εφαρμογής του πιλοτικού προγράμματος Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα» (ΦΕΚ 3018/7.11.2014 τ. Β)

ΚΥΑ Αριθμ. Δ23/οικ.30299/2377/2016 (ΦΕΚ 2089/Β/7-7-2016) Καθορισμός των όρων και των προϋποθέσεων εφαρμογής της πρώτης φάσης του προγράμματος Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης.

ΚΥΑ Αριθμ. Γ.Δ.5/οικ.2961-10/2017 (ΦΕΚ 128/Β/24-1-2017) Καθορισμός των όρων και των προϋποθέσεων εφαρμογής του προγράμματος Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης.

ΚΥΑ Αριθμ. Δ23/οικ.17108/875/2017 (ΦΕΚ 1474/Β/28-4-2017) Καθορισμός όρων και προϋποθέσεων ένταξης ωφελούμενων Επιχειρησιακού Προγράμματος «Επισιτιστικής και Βασικής Υλικής Συνδρομής για το Ταμείο Ευρωπαϊκής Βοήθειας προς τους Απόρους (TEBA/FEAD).

ΚΥΑ Αριθμ. Δ13/οικ./33475/1935/15-6-2018 - ΦΕΚ Β΄/2281 Καθορισμός των όρων και των προϋποθέσεων εφαρμογής του προγράμματος Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης.

ΚΥΑ Αριθμ. Δ13/οικ./54653/2701/18-10-2018 (Β΄/4837) Τροποποίηση της υπ΄ αριθμ. Δ13/οικ./33475/ 1935/15.6.2018 (ΦΕΚ Β΄ 2281) Καθορισμός των

όρων και των προϋποθέσεων εφαρμογής του προγράμματος Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης.

ΚΥΑ Αριθμ. ΥΠΠΟΑ/ΓΔΑΠΚ/ΔΑΜΕΕΠ/ΤΑΜΣ/346553/247338/5874/3323/2019 - ΦΕΚ 2666/Β/1-7-2019 Καθορισμός αντιτίμου επίσκεψης οργανωμένων αρχαιολογικών χώρων, ιστορικών τόπων, μνημείων και μουσείων - Απαλλαγή από την υποχρέωση καταβολής αντιτίμου.

ΚΥΑ Αριθμ. Δ13/οικ./25150/557/2019 (ΦΕΚ 2194/Β/07-06-2019) Τροποποίηση της υπ'αριθμ. Δ13/οικ./33475/ 1935/15-6-2018 (ΦΕΚ Β'2281) κοινής υπουργικής απόφασης. Καθορισμός των όρων και των προϋποθέσεων εφαρμογής του προγράμματος Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης, όπως τροποποιήθηκε με την υπ'αριθμ. Δ13/ οικ./54653/2701/18-10-2018 (ΦΕΚ Β' 4837)".

ΚΥΑ Αριθμ. Δ13/οικ./16250/321/2020 (ΦΕΚ Β' 1655/04-05-2020 Τροποποίηση της Δ13/οικ./33475/1935/15-6-2018 (ΦΕΚ Β'/2281) κοινής υπουργικής απόφασης "Καθορισμός των όρων και των προϋποθέσεων εφαρμογής του προγράμματος Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης, όπως τροποποιήθηκε με την Δ13/ οικ./54653/2701/18-10-2018 (Β'/4837)"και την Δ13/ οικ.25150/557/3-6-2019 (Β'/2194) κοινή υπουργική απόφαση και ισχύει.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι - Θεσμικό πλαίσιο στην Ελλάδα για το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα (ΕΕΕ)

- ✓ Ο Ν.4093/2012 (ΦΕΚ Α' 222/12-11-2012), υποπαράγραφος ΙΑ.3., εισήγαγε για πρώτη φορά στην Ελλάδα πιλοτικό πρόγραμμα Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος.
- ✓ Η ΚΥΑ 39892/ΓΔ 1.2, (ΦΕΚ Β' 3018/7.11.2014), με την οποία ξεκίνησε η πιλοτική εφαρμογή του προγράμματος φέροντας τον τίτλο «Εγγυημένο Κοινωνικό Εισόδημα» και όριζε τους δεκατρείς (13) Δήμους της πιλοτικής εφαρμογής.
- ✓ Η ΚΥΑ Δ23/οικ. 58874/4228/2015 (ΦΕΚ Β' 275/17.12.2015), η οποία ήταν τροποποιητική της ΚΥΑ 39892/ΓΔ 1.2, (ΦΕΚ Β' 3018/7.11.2014) και καθόριζε τους όρους και τις προϋποθέσεις εφαρμογής του προγράμματος.
- ✓ Η ΚΥΑ Δ23/οικ.30299/2377/2016 (ΦΕΚ Β 2089/7.7.2016) εισήγαγε σε εθνική εφαρμογή το πρόγραμμα ως πρώτη φάση το 2016 σε τριάντα (30) Δήμους, και το πρόγραμμα μετονομάστηκε από «Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα» σε «Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης» (ΚΕΑ). Το πρόγραμμα αποτελούνταν από τρεις πυλώνες: α) εισοδηματική ενίσχυση, β) συμπληρωματικές κοινωνικές υπηρεσίες-παροχές, γ) υπηρεσίες ενεργοποίησης και προώθησης σε δράσεις ένταξης και επανένταξης στην αγορά εργασίας και το εκπαιδευτικό σύστημα.
- ✓ Ο Ν.4445/2016 (ΦΕΚ Α' 236/19.12.2016) όρισε ότι από 1-1-2017 το ΚΕΑ επεκτάθηκε σε όλους τους Δήμους της χώρας. Επίσης ορίστηκαν εκ νέου οι ωφελούμενες μονάδες, το εγγυημένου ποσό, οι αρμόδιες για την εφαρμογή του προγράμματος υπηρεσίες, καθώς και οι κυρώσεις για την περίπτωση δήλωσης ψευδών στοιχείων ή απόκρυψης στοιχείων.
- ✓ Η ΚΥΑ Γ.Δ.5.οικ. 2961-10/2017 (ΦΕΚ 128/Β/24.1.2017) εκδόθηκε κατ' εξουσιοδότηση για την εφαρμογή του νόμου, με λεπτομερείς όρους και προϋποθέσεις εφαρμογής του προγράμματος ΚΕΑ.
- ✓ Η ΚΥΑ Δ23/οικ. 17108/875/2017 (ΦΕΚ 1474/Β/28.4.2017) καθόρισε όρους και προϋποθέσεις ένταξης ωφελούμενων επιχειρησιακού προγράμματος "Επισιτιστικής και βασικής υλικής συνδρομής για το Ταμείο Ευρωπαϊκής

Βοήθειας προς τους Απόρους (TEBA / FEAD). Από 1-6-2017 καθίστανται αυτοδίκαια οι εκάστοτε δικαιούχοι του ΚΕΑ και ως δικαιούχοι του ΤΕΒΑ.

- ✓ Ο Ν.4549/2018 (ΦΕΚ Α' 105/14.6.2018) άρθρο 22, επαναπροσδιορίζει τα έσοδα, το καθεστώς αστεγών με την καταγραφή τους και τις αρμόδιες υπηρεσίες.
- ✓ Η ΚΥΑ Δ13/οικ./33475/1935/15.6.2018 (ΦΕΚ Β'/ 2281) καθόρισε τους όρους και τις προϋποθέσεις εφαρμογής του προγράμματος ΚΕΑ.
- ✓ Η ΚΥΑ Δ13/οικ./54653/2701/18.10.2018 (ΦΕΚ Β'/4837) η οποία ήταν τροποποιητική της ΚΥΑ Δ13/οικ./33475/1935/15.6.2018 (ΦΕΚ Β'/ 2281) και όρισε τους νέους όρους και προϋποθέσεις εφαρμογής του ΚΕΑ.
- ✓ Η ΚΥΑ ΥΠΠΟΑ/ΓΛΑΠΚ/ΔΑΜΕΕΠ/ΤΑΜΣ/ 346553/247338/5874/3323 /2019-ΦΕΚ 2666/Β/1-7-2019 αποφάσισε την ελεύθερη είσοδο των δικαιούχων του προγράμματος, χωρίς την καταβολή αντιτίμου, στους οργανωμένους αρχαιολογικούς χώρους, τους ιστορικούς τόπους, τα μνημεία και τα μουσεία που ανήκουν στο Δημόσιο και διαχειρίζεται το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού.
- ✓ Η ΚΥΑ Αριθμ. Δ13/οικ./25150/557/2019 (ΦΕΚ 2194/Β/07-06-2019) ήταν τροποποιητική της Δ13/οικ./33475/1935/15-6-2018 (ΦΕΚ Β'2281) και καθόρισε τους όρους και τις προϋποθέσεις εφαρμογής του προγράμματος ΚΕΑ, όπως τροποποιήθηκε με την υπ'αριθμ. Δ13/ οικ./54653/2701/18-10-2018 (ΦΕΚ Β' 4837).
- ✓ Η ΚΥΑ Δ13/οικ./16250/321/2020 (ΦΕΚ Β' 1655/04-05-2020), η οποία ήταν τροποποιητική της Δ13/οικ./33475/1935/15.6.2018 (ΦΕΚ Β'/2281), όπως τροποποιήθηκε με την Δ13/ οικ./54653/2701/18.10.2018 (Β'/4837) και την Δ13/ οικ.25150/557/3.6.2019 (Β'/2194) και ισχύει, μετονόμασε το ΚΕΑ σε «Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα» (ΕΕΕ), όρος ο οποίος ισχύει μέχρι σήμερα.
- ✓ Η ΚΥΑ Δ13 οικ.3107/68/21.1.2021 (ΦΕΚ 238 Β'), στο πλαίσιο των μέτρων προστασίας από τη διάδοση του COVID-19, παρέτεινε για τρεις (3) μήνες την ισχύ των εγκριτικών αποφάσεων του προγράμματος, οι οποίες είχαν ως μήνα έγκρισης τον Αύγουστο του 2020, χωρίς να απαιτείται φυσική παρουσία των δικαιούχων στους Δήμους ή στα Κέντρα Κοινότητας.
- ✓ Η ΚΥΑ 62415/2021 (ΦΕΚ 4027/Β/2-9-2021) παρέτεινε για δύο (2) μήνες την ισχύ του προγράμματος για τις περιπτώσεις που λόγω λήξης της ισχύος τους,

απαιτείται η υποβολή νέας αίτησης των δικαιούχων που επλήγησαν από φωτιές το διάστημα 27 Ιουλίου-19 Αυγούστου 2021, τους μήνες Αύγουστο και Σεπτέμβριο του 2021, για την επανένταξή τους στο πρόγραμμα.

- ✓ Η ΚΥΑ 7266/2022 (ΦΕΚ Β' 417/03.02.2022), στο πλαίσιο των μέτρων προστασίας από τη διάδοση του COVID-19, παρέτεινε για ένα μήνα την ισχύ των εγκριτικών αποφάσεων για το ΕΕΕ, και η οποία έληξε τον Φεβρουάριο 2020 σε περίπτωση που δεν έχουν υποβληθεί, έως την έναρξη ισχύος της παρούσας, νέες αιτήσεις για τη χορήγηση του επιδόματος.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ – Οι δεκατρείς (13) Δήμοι όπου υλοποιήθηκε η πιλοτική εφαρμογή του προγράμματος «Εγγυημένο Κοινωνικό Εισόδημα» (ΕΚΕ)

- 1) Δήμος Δράμας (Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης)
- 2) Δήμος Έδεσσας (Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας)
- 3) Δήμος Γρεβενών (Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας)
- 4) Δήμος Ιωαννίνων (Περιφέρεια Ηπείρου)
- 5) Δήμος Καρδίτσας (Περιφέρεια Θεσσαλίας)
- 6) Δήμος Λευκάδας (Περιφέρεια Ιονίων Νήσων)
- 7) Δήμος Χαλκίδας (Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας)
- 8) Δήμος Μεσολογγίου (Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος)
- 9) Δήμος Καλλιθέας (Περιφέρεια Αττικής)
- 10) Δήμος Τρίπολης (Περιφέρεια Πελοποννήσου)
- 11) Δήμος Σάμου (Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου)
- 12) Δήμος Σύρου (Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου)
- 13) Δήμος Μαλεβιζίου (Περιφέρεια Κρήτης)

(Λαλιώτη, 2017 · Δημουλάς, 2017 · Δημουλάς, 2018 · Matsagganis, 2018).

**ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ – Οι τριάντα (30) Δήμοι όπου εφαρμόστηκε το πρόγραμμα
«Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης» (ΚΕΑ)**

- 1) Δήμος Νέας Ιωνίας (Περιφέρεια Αττικής)
- 2) Δήμος Ασπροπύργου (Περιφέρεια Αττικής)
- 3) Δήμος Ελευσίνας (Περιφέρεια Αττικής)
- 4) Δήμος Φυλής (Περιφέρεια Αττικής)
- 5) Δήμος Αγίων Αναργύρων (Καματερό) (Περιφέρεια Αττικής)
- 6) Δήμος Αιγάλεω (Περιφέρεια Αττικής) (Περιφέρεια Αττικής)
- 7) Δήμος Κερατσινίου-Δραπετσώνας (Περιφέρεια Αττικής)
- 8) Δήμος Νίκαιας-Αγίου Ιωάννη Ρέντη (Περιφέρεια Αττικής)
- 9) Δήμος Περάματος (Περιφέρεια Αττικής)
- 10) Δήμος Λαμίας (Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας)
- 11) Δήμος Βέροιας (Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας)
- 12) Δήμος Παύλου Μελά (Θεσσαλονίκη) (Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας)
- 13) Δήμος Κιλκίς (Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας)
- 14) Δήμος Κατερίνης (Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας)
- 15) Δήμος Ρεθύμνου (Περιφέρεια Κρήτης)
- 16) Δήμος Γόρτυνος (Περιφέρεια Κρήτης)
- 17) Δήμος Ορεστιάδας (Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης)
- 18) Δήμος Καβάλας (Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης)
- 19) Δήμος Άρτας (Περιφέρεια Ηπείρου)
- 20) Δήμος Ζακύνθου (Περιφέρεια Ιονίων Νήσων)
- 21) Δήμος Λέσβου (Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου)
- 22) Δήμος Καλαμάτας (Περιφέρεια Πελοποννήσου)
- 23) Δήμος Σικυώνας (Περιφέρεια Πελοποννήσου)
- 24) Δήμος Καλύμνου (Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου)
- 25) Δήμος Λέρου (Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου)
- 26) Δήμος Τρικάλων (Περιφέρεια Θεσσαλίας)
- 27) Δήμος Ελασσόνας (Περιφέρεια Θεσσαλίας)
- 28) Δήμος Πύργου (Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας)
- 29) Δήμος Αιγιαλείας (Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας)
- 30) Δήμος Καστοριάς (Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας)

(Σαλούρου, 2016·Λαλιώτη, 2017)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ IV - Αρμόδιες υπηρεσίες για την εφαρμογή του ΕΕΕ

- ✓ Η Διεύθυνση Καταπολέμησης της Φτώχειας της Γενικής Διεύθυνσης Κοινωνικής Αλληλεγγύης του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων
- ✓ Η Διεύθυνση Οικονομικής Διαχείρισης του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων
- ✓ Ο Οργανισμός Προνοιακών Επιδομάτων και Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Ο.Π.Ε.Κ.Α.)
- ✓ Η Γενική Γραμματεία Πληροφοριακών Συστημάτων Δημόσιας Διοίκησης (Γ.Γ.Π.Σ.Δ.Δ.) του Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης
- ✓ Η Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Εσόδων (Α.Α.Δ.Ε.),
- ✓ Η Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση Κοινωνικής Ασφάλισης (Η.ΔΙ.Κ.Α. Α.Ε.)
- ✓ Οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης Α' Βαθμού (Δήμοι)
- ✓ Τα Κέντρα Κοινότητας
- ✓ Το Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού (Ε.Ι.Ε.Α.Δ.) του άρθρου 88 του ν. 3996/2011 (Α' 170)
- ✓ Ο Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ.)
- ✓ Το Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (Ε.Κ.Δ.Δ.Α.)

Επιπλέον, στον σχεδιασμό και την εφαρμογή του ΕΕΕ εμπλέκονται και άλλοι φορείς, όπως τα Κέντρα Εξυπηρέτησης Πολιτών (ΚΕΠ), τα σχολεία (Υπουργείο Παιδείας), το Myschool, ο Ηλεκτρονικός Εθνικός Φορέας Κοινωνικής Ασφάλισης (ΕΦΚΑ), οι Τράπεζες, η Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού (ΔΕΗ), το Taxisnet κ.ά. (ΦΕΚ 2281/Β' τεύχ./2018), (ΦΕΚ 3359/Β' τεύχ./2021, άρθρο 14).

(Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, 2021)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ V – Παράρτημα Πινάκων

Πίνακας 1. Περιγραφή του «ανεπαρκούς επιπέδου διαβίωσης» από τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (πλην της Ελλάδας)

ΚΡΑΤΟΣ ΜΕΛΟΣ ΕΕ-27	Περιγραφή του «ανεπαρκούς επιπέδου διαβίωσης»
ΑΥΣΤΡΙΑ	Άτομα που αδυνατούν να καλύψουν το κόστος διαβίωσης
ΒΕΛΓΙΟ	Άτομα χωρίς επαρκείς πόρους και ανίκανα να τους αποκτήσουν μέσω προσωπικής προσπάθειας ή με άλλον τρόπο/Άτομα που χρειάζονται βοήθεια (σε ανάγκη)
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	Άτομα που αδυνατούν να έχουν ένα βασικό επίπεδο διαβίωσης
ΓΑΛΛΙΑ	Το σύστημα στοχεύει σε ένα αξιοπρεπές εισόδημα, καθώς και στην προώθηση επαγγελματικής δραστηριότητας και στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	Άτομα που χρειάζονται βοήθεια, έχοντας ή μη εργασιακή ικανότητα, και τα οποία δεν κερδίζουν το απαραίτητο εισόδημα ώστε να αντιμετωπίσουν τις ανάγκες του νοικοκυριού τους
ΔΑΝΙΑ	Άτομα τα οποία, λόγω συγκεκριμένων συνθηκών, δεν διαθέτουν επαρκή μέσα για να αντιμετωπίσουν τις ανάγκες τους
ΕΛΛΑΔΑ	Δεν υπάρχει σχετική περιγραφή
ΕΣΘΟΝΙΑ	Η διασφάλιση πόρων για την επίτευξη ενός ελάχιστου επιπέδου διαβίωσης
ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ	Άτομα των οποίων το εισόδημα είναι κάτω από ένα ελάχιστο επίπεδο/ελάχιστο εισόδημα
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	Άτομα με ανεπαρκείς πόρους
ΙΣΠΑΝΙΑ	Άτομα σε καθορισμένες καταστάσεις ανάγκης
ΙΤΑΛΙΑ	Μεμονωμένα άτομα ή οικογένειες που χρειάζονται κοινωνικοοικονομική στήριξη
ΚΥΠΡΟΣ	«Ανεπαρκές» ή «Αναξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης»

ΛΕΤΟΝΙΑ	Άπορα νοικοκυριά
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	«Ανεπαρκείς πόροι διαβίωσης»
ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	Κοινωνικός αποκλεισμός - το σύστημα στοχεύει στην παροχή επαρκών μέσων για ένα αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης και στη λήψη μέτρων για εργασιακή και κοινωνική ενσωμάτωση
ΜΑΛΤΑ	Άτομα ανάκατα να συντηρήσουν τους εαυτούς τους εξαιτίας ασθένειας ή ανεργίας
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	Άτομα που δεν μπορούν να παρέχουν στους εαυτούς τους ή στις οικογένειες τους τα απαραίτητα, ή δεν μπορούν να το κάνουν επαρκώς ή ακόμη απειλούνται από μια τέτοια κατάσταση
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	Άτομα χωρίς επαρκείς πόρους διαβίωσης
ΠΟΛΛΩΝΙΑ	Προβλήματα τα οποία τα άτομα ή οι οικογένειες δεν μπορούν να ξεπεράσουν
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	Κατάσταση κοινωνικοοικονομικής ανεπάρκειας
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	Βασικές ανάγκες
ΣΛΟΒΑΚΙΑ	Άτομα που δεν διαθέτουν την ικανότητα να διατηρήσουν τις βασικές τους συνθήκες διαβίωσης
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	Άτομα ή οικογένειες που είναι προσωρινά ανάκατα να εξασφαλίσουν επαρκείς πόρους για τη βασική τους διαβίωση
ΣΟΥΗΔΙΑ	Ένα άτομο ή μια οικογένεια που είναι προσωρινά χωρίς τους επαρκείς πόρους για να αντιμετωπίσει τα απαραίτητα έξοδα διαβίωσης (με άλλα λόγια: όποιος βρίσκεται σε ανάγκη στήριξης)
ΤΣΕΧΙΑ	Χαμηλό εισόδημα και αδυναμία βελτίωσης αυτού με προσωπική προσπάθεια
ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ	Άτομα που δεν διαθέτουν τους απαραίτητους πόρους ώστε να αντιμετωπίσουν τα αναγκαία κόστη διαβίωσης
Mutual Information System on Social Protection/Social Security (MISSOC) Analysis (2011:7-8) (μορφοποιημένο από την ερευνήτρια)	

Πίνακας 2. Εισοδηματικά και περιουσιακά κριτήρια ένταξης στο ΕΕΕ

Σύνθεση Νοικοκυριού	Εξαμηνιαίο Εισόδημα	Μηνιαίο Εγγυημένο Ποσό	Όριο Αξίας Ακινήτων	Αντικειμενική δαπάνη κινητών (π.χ. αυτοκίνητα Ι.Χ.)	Όριο Χρηματοοικ/ών Περιουσιακών Στοιχείων (κατά έτος)
Μονοπρόσωπο νοικοκυριό	1.200 ευρώ	200 ευρώ	90.000 ευρώ	6.000 ευρώ	7.200 ευρώ
Νοικοκυριό αποτελούμενο από δύο ενήλικα μέλη ή μονογονεϊκή οικογένεια με ένα ανήλικο μέλος	1.800 ευρώ	300 ευρώ	105.000 ευρώ	6.000 ευρώ	10.800 ευρώ
Νοικοκυριό αποτελούμενο από δύο ενήλικα και ένα ανήλικο μέλος ή μονογονεϊκή οικογένεια με δύο ανήλικα μέλη	2.100 ευρώ	350 ευρώ	120.000 ευρώ	6.000 ευρώ	12.600 ευρώ
Νοικοκυριό αποτελούμενο από τρία ενήλικα μέλη ή δύο ενήλικα και δύο ανήλικα μέλη ή μονογονεϊκή οικογένεια με τρία ανήλικα μέλη	2.400 ευρώ	400 ευρώ	135.000 ευρώ	6.000 ευρώ	14.600 ευρώ
Νοικοκυριό αποτελούμενο από τρία ενήλικα και ένα ανήλικο μέλος ή	2.700 ευρώ	450 ευρώ	150.000 ευρώ	6.000 ευρώ	16.200 ευρώ

δύο ενήλικα και τρία ανήλικα μέλη ή μονογονεϊκή οικογένεια με τέσσερα ανήλικα μέλη					
Νοικοκυριό αποτελούμενο από τέσσερα ενήλικα μέλη ή δύο ενήλικα και τέσσερα ανήλικα μέλη ή μονογονεϊκή οικογένεια με πέντε ανήλικα μέλη	3.000 ευρώ	500 ευρώ	150.000 ευρώ	6.000 ευρώ	18.000 ευρώ
Πηγή: Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, 2021					

Πίνακας 3. Στατιστικά αιτήσεων ετών 2018, 2019, 2020, 2021

Αιτήσεις	2018	2019	2020	2021
	Αριθμός	Αριθμός	Αριθμός	Αριθμός
Καταχωρηθείσες (ανεξάρτητα αν έχουν υποβληθεί)	460.541	423.854	408.622	406.682
Υποβληθείσες (όσες έχουν εγκριθεί ή απορριφθεί)	396.532	377.480	363.247	361.988
Εγκριθείσες (ως ποσοστό των αιτήσεων που έχουν υποβληθεί)	319.468	268.262	241.964	231.395
Απορριφθείσες (ως ποσοστό των αιτήσεων που έχουν υποβληθεί)	77.064	109.218	121.283	130.593
Συνολικός αριθμός ατόμων που περιλαμβάνονται στις εγκριθείσες αιτήσεις	663.879	507.391	457.269	426.637
Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, 2021				

Πίνακας 4. Δημογραφικά χαρακτηριστικά των ωφελούμενων νοικοκυριών

Νοικοκυριά	2018		2019		2020		2021	
	Αριθμός	Ποσοστό	Αριθμός	Ποσοστό	Αριθμός	Ποσοστό	Αριθμός	Ποσοστό
Συνολικός αριθμός νοικοκυριών που έχουν ενταχθεί στο ΕΕΕ	319.468	-	268.262	-	241.964	-	231.395	-
Νοικοκυριά με ανήλικα μέλη (ως ποσοστό επί των εγκεκριμένων αιτήσεων)	94.244	29,50%	65.267	24,33%	58.060	24%	52.426	22,66%
Νοικοκυριά με μέλη άνω των 65 ετών	31.639	9,90%	32.512	12,12%	35.143	14,52%	36.902	15,95%
Νοικοκυριά με κύρια αιτούσα του νοικοκυριού γυναίκα	131.690	41,22%	116.546	43,44%	110.733	45,76%	108.216	46,77%
Νοικοκυριά με κύριο αιτούντα του νοικοκυριού άντρα	187.778	58,78%	151.716	56,56%	131.231	54,24%	123.179	53,23%
Μονογονεϊκές οικογένειες	20.633	6,46%	22.923	8,55%	20.234	8,36%	17.974	7,77%
Μονοπρόσωπο νοικοκυριό	160.274	50,17%	145.554	54,26%	128.794	53,23%	126.879	54,83%
Νοικοκυριά με ένα τουλάχιστον ΑμεΑ	11.774	3,69%	9.390	3,50%	9.611	3,97%	9.857	4,26%
Νοικοκυριών που συμμετέχουν στο πρόγραμμα «ΤΕΒΑ»	245.543	76,86%	211.699	78,92%	202.219	83,57%	194.158	83,91%
Στοιχεία Διαμονής:								
Μίσθωση	104.423	32,69%	86.373	32,20%	85.146	3,19%	84.287	36,43%
Ιδιοκτησία	140.963	44,12%	120.552	44,94%	109.128	45,10%	117.645	44,43%
Δωρεάν Παραχώρηση	68.595	21,47%	55.989	20,87%	40.533	16,75%	36.114	15,61%

Αστεγία	5.487	1,72%	5.348	1,99%	7.157	2,96%	8.176	3,53%
Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, 2018 · Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, 2019, 2020, 2021								

Πίνακας 5. Στοιχεία για το εισόδημα και το εργασιακό καθεστώς των ωφελούμενων νοικοκυριών

Νοικοκυριά	2018		2019		2020		2021	
	Αριθμός	Ποσοστό	Αριθμός	Ποσοστό	Αριθμός	Ποσοστό	Αριθμός	Ποσοστό
Νοικοκυριά με εισόδημα από μισθωτές υπηρεσίες, από πηγές κατάρτισης ή από προγράμματα εργασίας	95.009	29,74%	70.065	26,12%	52.640	21,76%	43.073	18,61%
Νοικοκυριά που δηλώνουν εισόδημα μόνο από κοινωνικές παροχές	73.495	23,01%	75.392	28,10%	66.079	27,31%	59.676	25,79%
Άνεργοι ωφελούμενοι	346.993	52,27%	256.753	50,60%	243.317	53,21%	228.109	53,47%
Εργαζόμενοι ωφελούμενοι	102.187	15,39%	101.663	20,04%	79.955	17,49%	74.905	17,56%
Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, 2018 · Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, 2019, 2020, 2021								

Πίνακας 6. Χαρακτηριστικά των συνεντευξιαζόμενων δικαιούχων του ΕΕΕ

Αρχικά Ονόματος	Φύλο	Ηλικία	Υπηκοότητα	Εκπαίδευση	Οικογεν. κατάσταση	Κατοικία	Ανεργία/Εργασία	Επιδόματα
I	Άνδρας	38	Ελληνική	Γυμνάσιο	Άγαμος	Ιδιόκτητη	Ανίκανος για εργασία	Αναπηρίας 67% και άνω (πάσχει από ελαφριά νοητική υστέρηση)
Σ	Γυναίκα	32	Ελληνική	Απόφοιτος Παν/μίου και Μεταπτυχιακό	Άγαμη	Ενοίκιο	Εργαζόμενη (με μερική απασχόληση)	Ενοικίου
Λ	Άνδρας	62	Άλλη	Γυμνάσιο	Έγγαμος (2 ενήλικα τέκνα)	Ενοίκιο	Άνεργος	Ενοικίου
E	Γυναίκα	67	Ελληνική	Γυμνάσιο	Διαζευγμένη Μονογονεϊκή οικογένεια (έχει με δικαστική απόφαση την επιμέλεια της ανήλικης εγγονής της)	Ενοίκιο	Άνεργη	Ενοικίου, και Α21
E	Άνδρας	64	Ελληνική	Δημοτικό	Χήρος	Ιδιόκτητη	Άνεργος	-
K	Άνδρας	33	Ελληνική	Απόφοιτος ΤΕΙ	Έγγαμος (1 ανήλικο τέκνο)	Ενοίκιο	Άνεργος	Ενοικίου, και Α21
O	Γυναίκα	45	Άλλη	Λύκειο	Έγγαμη (2 ενήλικα κι 1 ανήλικο)	Ιδιόκτητη	Ανίκανη για εργασία	Επίδομα αναπηρίας 67% και άνω

					τέκνο)			(πάσχει από Ca), και A21
M	Γυναίκα	34	Άλλη	Γυμνάσιο	Άγαμη (1 ανήλικο τέκνα) Μονογονεϊκή οικογένεια	Ενοίκιο	Άνεργη	Ενοικίου, και A21

**ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ VI – Ερωτηματολόγιο για τους δικαιούχους ΕΕΕ του Δήμου
Σπάρτης**

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΠΜΣ «ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ»

«ΕΛΑΧΙΣΤΟ ΕΓΓΥΗΜΕΝΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ»

Αγαπητοί-ές κύριοι-ίες,

Το παρόν ερωτηματολόγιο διανέμεται στο πλαίσιο εκπόνησης της διπλωματικής διατριβής με τίτλο: «Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα (ΕΕΕ): Η εφαρμογή και η αξιολόγησή του στον Δήμο Σπάρτης».

Σκοπός της εν λόγω εργασίας είναι η συγκέντρωση πληροφοριών σχετικά με το ΕΕΕ και την εφαρμογή του στον Δήμο μας. Γι' αυτό η συνεργασία σας κρίνεται καθοριστικής σημασίας για την εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με το συγκεκριμένο πρόγραμμα και εν τέλει για την επιτυχία της έρευνας.

Η συμμετοχή σας είναι εθελοντική, ανώνυμη και η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου είναι ολιγόλεπτη. Όλα τα στοιχεία που θα σας ζητηθούν θα περιέλθουν σε γνώση μόνο της ερευνήτριας. Τα στατιστικά δεδομένα που θα προκύψουν προορίζονται αποκλειστικά και μόνο για ακαδημαϊκή χρήση και συγκεκριμένα για την ερευνητική τεκμηρίωση της εργασίας μου. Σας ευχαριστώ πολύ για τη συμμετοχή σας, τον πολύτιμο χρόνο σας και τις ειλικρινείς απαντήσεις σας.

**Έχω ενημερωθεί και συμφωνώ με τη συμμετοχή μου στην εν λόγω μελέτη,
Υπογραφή**

.....

1. Φύλο: Άνδρας Γυναίκα
2. Ηλικία: 18-25 26-35 36-45 46-55 56-65 65 και άνω
3. Οικογενειακή κατάσταση: Άγαμος/η Έγγαμος/η Σύμφωνο Συμβίωσης
Διαζευγμένος/η Σε διάσταση Χήρος/α
4. Υπηκοότητα: Ελληνική Άλλη
5. Ποια είναι η εργασιακή σας κατάσταση; Άνεργος/η Εργαζόμενος/η
Συνταξιούχος Ανίκανος/η για εργασία Ηλικιωμένος/η
Φοιτητής/τρια Φαντάρος
6. Ποιο είναι το επίπεδο εκπαίδευσής σας;
Χωρίς εκπαίδευση Δημοτικό Γυμνάσιο Λύκειο
ΙΕΚ (Πτυχίο) Τ.Ε.Ι. Α.Ε.Ι. Μεταπτυχιακό Διδακτορικό
7. Ποιο είναι το ιδιοκτησιακό καθεστώς της κατοικίας σας;
Ιδιοκτησία Ενοίκιο Δωρεάν Παραχώρηση
Φιλοξενία Άστεγος/η
8. Υπάρχει κάποιο μέλος του νοικοκυριού το οποίο είναι ΑΜΕΑ; ΝΑΙ ΟΧΙ
9. Είστε μονογονεϊκή οικογένεια; ΝΑΙ ΟΧΙ
10. Από πόσα μέλη απαρτίζεται το νοικοκυριό σας; (αριθμός)
11. Υπάρχουν ανήλικα μέλη στο νοικοκυριό σας; ΝΑΙ ΟΧΙ
- 11^α. Εάν ναι πόσα; (αριθμός)
12. Υπάρχουν μέλη στο νοικοκυριό σας άνω των 65 ετών; ΝΑΙ ΟΧΙ
- 12^α. Εάν ναι πόσα; (αριθμός)
13. Έχετε προσπαθήσει να υποβάλλετε ηλεκτρονικά μόνος/η σας την αίτηση για το ΕΕΕ πριν προσέλθετε στον Δήμο; ΝΑΙ ΟΧΙ
14. Εάν ναι, γιατί δεν τα καταφέρατε; Ποιά δυσκολία αντιμετωπίσατε; (π.χ. δυσκολία πρόσβασης στην ηλεκτρονική πλατφόρμα του προγράμματος, ανακρίβεια στοιχείων που εμφανίζονται αυτόματα στην ηλεκτρονική πλατφόρμα, κ.λπ).
-

.....
.....
15. Πόσες φορές χρειάστηκε να προσέλθετε στις κοινωνικές υπηρεσίες του Δήμου προκειμένου να ολοκληρώσετε την αίτησή σας;

..... (αριθμός)

16. Πώς σας φάνηκε η διαδικασία συγκέντρωσης των απαραίτητων δικαιολογητικών;

Πολύ εύκολη Εύκολη Ούτε εύκολη ούτε δύσκολη Δύσκολη
Πολύ δύσκολη

17. Θεωρείτε αξιόπιστα και ακριβή τα στοιχεία που αντλούνται αυτόματα από την ηλεκτρονική πλατφόρμα του ΕΕΕ; ΝΑΙ ΟΧΙ

18. Είστε ικανοποιημένος/η από την ενημέρωσή σας σχετικά με το ΕΕΕ και τη γενικότερη υλοποίησή του μέσω του Δήμου;

Καθόλου Λίγο Μέτρια Πολύ

19. Αντιμετωπίσατε κάποια άσχημη συμπεριφορά (π.χ. στάση προκατάληψης ή ρατσισμού) σε κάποια από τις υπηρεσίες που επισκεφθήκατε για την υλοποίηση του ΕΕΕ; ΝΑΙ ΟΧΙ

20. Για πόσο συνεχόμενο διάστημα λαμβάνετε το ΕΕΕ;

..... (αριθμός)

21. Ποιο είναι το ποσό που λαμβάνετε από το ΕΕΕ;

..... (αριθμός)

22. Συμμετέχετε στο πρόγραμμα ΤΕΒΑ; ΝΑΙ ΟΧΙ

23. Χρησιμοποιείτε τις συμπληρωματικές κοινωνικές υπηρεσίες-παροχές του προγράμματος (π.χ. κοινωνικό τιμολόγιο ΔΕΗ, δωρεάν πρόσβαση σε αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία, μοριοδότηση σε διαγωνισμούς πρόσληψης κ.λπ); ΝΑΙ ΟΧΙ

24. Πόσο εύκολα ή πόσο δύσκολα θα λέγατε ότι αντιμετωπίζατε τις βασικές ανάγκες των μελών του νοικοκυριού σας (διατροφή-ένδυση-κατοικία-λογαριασμούς) ΠΡΙΝ τη λήψη του ΕΕΕ;

Πολύ εύκολα Εύκολα Ούτε εύκολα ούτε δύσκολα Δύσκολα
Πολύ δύσκολα

25. Πόσο εύκολα ή πόσο δύσκολα θα λέγατε ότι αντιμετωπίζετε τις βασικές ανάγκες των μελών του νοικοκυριού σας (διατροφή-ένδυση-κατοικία-λογαριασμούς) ΜΕΤΑ τη λήψη του ΕΕΕ;

Πολύ εύκολα Εύκολα Ούτε εύκολα ούτε δύσκολα Δύσκολα
Πολύ δύσκολα

26. Λαμβάνετε εισόδημα από άλλες κοινωνικές παροχές εκτός του ΕΕΕ (π.χ. επίδομα τέκνων, επίδομα ενοικίου, επίδομα αναπηρίας, επίδομα ανεργίας, κ.λπ.), ώστε να καλύπτετε οικονομικά τις καθημερινές σας ανάγκες; ΝΑΙ ΟΧΙ

27. Ποιο είναι το εισόδημά σας το τελευταίο εξάμηνο, εκτός από το ΕΕΕ και τα παραπάνω επιδόματα;

0€ 1€ - 1000€ 1001€ - 3000€ 3001€ - 5000€ >5000€

28. Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι το ΕΕΕ δίνει λύση στα οικονομικά προβλήματα ενός νοικοκυριού;

Καθόλου Λίγο Μέτρια Πολύ

29. Εάν είστε άνεργος-η, αναζητάτε εργασία; ΝΑΙ ΟΧΙ

30. Έχετε κάνει εγγραφή στον ΟΑΕΔ λόγω ΕΕΕ; ΝΑΙ ΟΧΙ

31. Βρήκατε εργασία όσο λαμβάνετε το ΕΕΕ; ΝΑΙ ΟΧΙ

32. Εάν βρίσκατε μια εργασία με τα ίδια χρήματα που σας παρέχει το ΕΕΕ, θα επιλέγατε να εργαστείτε σε αυτή; ΝΑΙ ΟΧΙ

33. Θα πηγαίνατε σε μία εργασία χωρίς ασφάλιση, ώστε να μπορείτε παράλληλα να λαμβάνετε το ΕΕΕ; ΝΑΙ ΟΧΙ

34. Πιστεύετε ότι υπάρχει από τις αρμόδιες υπηρεσίες υποστήριξη και ενημέρωση για επιμορφωτικά σεμινάρια και νέες θέσεις εργασίας κατά τη διάρκεια λήψης του ΕΕΕ;

Καθόλου Λίγο Μέτρια Πολύ

35. Όσο λαμβάνετε το ΕΕΕ, έχετε παρακολουθήσει κάποιο επιμορφωτικό ή εκπαιδευτικό σεμινάριο προκειμένου να αποκτήσετε επιπλέον γνώσεις και δεξιότητες, με στόχο την ένταξη/επανένταξή σας στην αγορά εργασίας;

ΝΑΙ ΟΧΙ

36. Έχετε πάει, κατόπιν ειδοποίησης από τον ΟΑΕΔ ή άλλη υπηρεσία, σε συνέντευξη για δουλειά; ΝΑΙ ΟΧΙ

37. Πιστεύετε πως το ΕΕΕ βελτίωσε την καθημερινότητά σας και την ποιότητα ζωής σας γενικότερα;

Καθόλου Λίγο Μέτρια Πολύ

38. Θεωρείτε ότι το ΕΕΕ βοηθά στην αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού;

Καθόλου Λίγο Μέτρια Πολύ

39. Πιστεύετε ότι το ΕΕΕ το λαμβάνουν όσοι το έχουν πραγματικά ανάγκη;

ΝΑΙ ΟΧΙ

40. Θα χαρακτηρίζατε το ΕΕΕ ως ένα επιτυχημένο πρόγραμμα; ΝΑΙ ΟΧΙ

41. Πόσο σημαντική πιστεύετε ότι είναι η ύπαρξη του ΕΕΕ;

Καθόλου Λίγο Μέτρια Πολύ

42. Θέλετε να συνεχίσει να υπάρχει το ΕΕΕ; ΝΑΙ ΟΧΙ

Σας ευχαριστώ!

**ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ VII – Οδηγός Συνέντευξης για τους δικαιούχους ΕΕΕ του Δήμου
Σπάρτης**

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΠΜΣ «ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ»

«ΕΛΑΧΙΣΤΟ ΕΓΓΥΗΜΕΝΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ»

Καλημέρα, ονομάζομαι Μαρία Λιναρδή και είμαι φοιτήτρια στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα «Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική» του Τμήματος Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου. Στο πλαίσιο εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας διεξάγω έρευνα σχετικά με την εφαρμογή και την αξιολόγηση του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος (ΕΕΕ) στον Δήμο Σπάρτης. Γι' αυτό λοιπόν θα ήθελα τις απόψεις σας για το συγκεκριμένο θέμα.

Αρχικά θα ήθελα να σας ευχαριστήσω για την αποδοχή της πρόσκλησής μου και για την πραγματοποίηση της παρούσας συνέντευξης, καθώς οι ειλικρινείς απαντήσεις σας, όπως και εν γένει η συμβολή σας, κρίνονται ως καίριες και απαραίτητες. Τα αποτελέσματα θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για επιστημονικούς λόγους και θα διατηρηθούν η ανωνυμία και η εμπιστευτικότητα των δεδομένων.

Είστε έτοιμος-η να ξεκινήσουμε;

α. Προσωπικά στοιχεία

- 1) Δημογραφικά στοιχεία (ηλικία, οικογενειακή κατάσταση, υπηκοότητα, αριθμός μελών, σύνθεση νοικοκυριού, ιδιοκτησιακό καθεστώς οικίας, εάν υπάρχει ΑΜΕΑ στην οικογένεια, εάν υπάρχει μονογονέας, κ.λπ.).
- 2) Σύντομο κοινωνικό ιστορικό (κοινωνικοοικονομική κατάσταση, εργασιακή κατάσταση, επίπεδο εκπαίδευσης).
- 3) Ποιοι είναι οι λόγοι για τους οποίους ενταχθήκατε στο ΕΕΕ (π.χ. φτώχεια, αδυναμία αντιμετώπισης πάγιων βασικών αναγκών, κοινωνικός αποκλεισμός, κ.λπ.);
- 4) Με ποιο τρόπο καλύπτατε τις καθημερινές σας ανάγκες πριν τη λήψη του ΕΕΕ; (π.χ. βοήθεια από οικογενειακό/φιλικό περιβάλλον, από την κοινότητα, από την εκκλησία, κ.λπ.).

β. Εφαρμογή του ΕΕΕ

- 5) Έχετε προσπαθήσει να υποβάλλετε ηλεκτρονικά μόνος-η σας την αίτηση για το ΕΕΕ πριν προσέλθετε στον Δήμο; Εάν ναι, τα καταφέρατε ή όχι; Ποια δυσκολία αντιμετωπίσατε;
- 6) Θεωρείτε ακριβή και αξιόπιστα τα στοιχεία που αντλούνται αυτόματα από την ηλεκτρονική πλατφόρμα του ΕΕΕ ή όχι; Εάν όχι, ποια θεωρείτε ότι είναι στη συνέχεια η μεγαλύτερη δυσκολία σε αυτό το κομμάτι;
- 7) Πόσες φορές χρειάστηκε να προσέλθετε στις κοινωνικές υπηρεσίες του Δήμου, προκειμένου να ολοκληρώσετε την αίτησή σας;
- 8) Πιστεύετε ότι το ΕΕΕ το λαμβάνουν αυτοί που το έχουν πραγματικά ανάγκη; Θεωρείτε ίσως ότι τα εισοδηματικά κριτήρια που θέτει το ΕΕΕ είναι αρκετά χαμηλά, με αποτέλεσμα πολλές φορές να μην το δικαιούνται άτομα που το έχουν πραγματικά ανάγκη ή όχι;
- 9) Πώς κρίνετε τη συνολική εξυπηρέτησή σας από τις κοινωνικές υπηρεσίες του Δήμου μας; Έχετε αντιμετωπίσει, για παράδειγμα, ποτέ κάποια συμπεριφορά προκατάληψης ή ρατσισμού;
- 10) Ποιες θεωρείτε ότι είναι εν γένει οι μεγαλύτερες δυσκολίες όσον αφορά στην εφαρμογή του ΕΕΕ;

γ. A' πυλώνας λειτουργίας του ΕΕΕ (οικονομική ενίσχυση)

- 11) Πόσο καιρό λαμβάνετε το ΕΕΕ;
- 12) Ποιο είναι το ποσό που λαμβάνετε από το ΕΕΕ; Σε τι βαθμό θεωρείτε ότι το ποσό αυτό σας βοηθά στην αντιμετώπιση των καθημερινών σας αναγκών;
- 13) Ποιες ανάγκες σας αντιμετωπίζετε με τη λήψη του ΕΕΕ;

δ. B' πυλώνας λειτουργίας του ΕΕΕ (συμπληρωματικές υπηρεσίες-παροχές)

- 14) Συμμετέχετε στο πρόγραμμα ΤΕΒΑ; Θεωρείτε ότι είναι μία επιτυχημένη παροχή ή όχι, και γιατί;
- 15) Κάνετε χρήση των συμπληρωματικών κοινωνικών υπηρεσιών-παροχών του προγράμματος (π.χ. κοινωνικό τιμολόγιο ΔΕΗ, δωρεάν πρόσβαση σε αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία, μοριοδότηση σε διαγωνισμούς πρόσληψης, κλπ.); Αν ναι, ποια είναι η γνώμη σας για αυτές;

ε. Γ' πυλώνας λειτουργίας του ΕΕΕ (υπηρεσίες ενεργοποίησης με στόχο την ένταξη/επανένταξη στην αγορά εργασίας)

- 16) Πιστεύετε ότι υπάρχει από τις αρμόδιες υπηρεσίες υποστήριξη και ενημέρωση για επιμορφωτικά σεμινάρια και νέες θέσεις εργασίας κατά τη διάρκεια λήψης του ΕΕΕ ή όχι;
- 17) Όσο λαμβάνετε την εισοδηματική ενίσχυση του ΕΕΕ, έχετε παρακολουθήσει κάποιο επιμορφωτικό σεμινάριο ή εκπαιδευτικό πρόγραμμα προκειμένου να αποκτήσετε γνώσεις και δεξιότητες, με στόχο την ένταξη/επανένταξή σας στην αγορά εργασίας;
- 18) Αν βρίσκατε μια εργασία με τα ίδια χρήματα που σας παρέχει το ΕΕΕ, θα επιλέγατε να εργαστείτε σε αυτή; Ομοίως, θα πηγαίνατε σε μία εργασία χωρίς ασφάλιση, ώστε να μπορείτε παράλληλα να λαμβάνετε το ΕΕΕ;
- 19) Θα διακόπτατε τη λήψη του ΕΕΕ για μία θέση εργασίας με ολιγόμηνη διάρκεια (π.χ. κοινωφελή προγράμματα ΟΑΕΔ, ολιγόμηνες συμβάσεις, κλπ.);

στ. Αντιλήψεις και στάσεις των δικαιούχων για την αποτελεσματικότητα του ΕΕΕ

- 20) Ποια είναι η απόψή σας συνολικά για το ΕΕΕ και τις παροχές του (πυλώνες λειτουργίας); Θεωρείτε π.χ. ότι το ΕΕΕ είναι ένα πρόγραμμα το οποίο βοηθά στη βελτίωση της ποιότητας της ζωής σας, στην αντιμετώπιση των

καθημερινών σας αναγκών και γενικότερα στην προστασία σας από την ακραία φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό ή όχι; Ποια συναισθήματά σας “γεννά” η ύπαρξη του ΕΕΕ; (π.χ. συναίσθημα ασφάλειας/ανασφάλειας, ικανοποίησης, απογοήτευσης, κ.λπ.).

- 21) Ποια είναι κατά τη γνώμη σας τα δυνατά σημεία του ΕΕΕ (δηλ. από ποια είστε ικανοποιημένος-η), και ποια τα αδύναμα σημεία του (δηλ. από ποια είστε λιγότερο ικανοποιημένος-η);
- 22) Τι προτείνετε όσον αφορά στη βελτίωση λειτουργικότητας του ΕΕΕ;
- 23) Ποιες είναι οι προσδοκίες σας για το μέλλον;
- 24) Τέλος, θέλετε να συνεχίσει να υπάρχει το ΕΕΕ ή όχι;

Σε αυτό το σημείο φτάσαμε στο τέλος της συνέντευξής μας. Θα ήθελα να σας ευχαριστήσω θερμά για τη συνεργασία και τον χρόνο σας. Σας χαιρετώ! Εύχομαι να έχετε μία καλή μέρα!

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ VIII – Οδηγός Συνέντευξης για τους διαπιστευμένους για την εφαρμογή του προγράμματος ΕΕΕ υπαλλήλους του Δήμου Σπάρτης

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΠΜΣ «ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ»

«ΕΛΑΧΙΣΤΟ ΕΓΓΥΗΜΕΝΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ»

Καλημέρα, ονομάζομαι Μαρία Λιναρδή και είμαι φοιτήτρια στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα «Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική» του Τμήματος Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου. Στο πλαίσιο εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας διεξάγω έρευνα σχετικά με την εφαρμογή και την αξιολόγηση του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος (ΕΕΕ) στον Δήμο Σπάρτης. Γι' αυτό λοιπόν θα ήθελα τις απόψεις σας για το συγκεκριμένο θέμα.

Αρχικά θα ήθελα να σας ευχαριστήσω για την αποδοχή της πρόσκλησής μου και για την πραγματοποίηση της παρούσας συνέντευξης, καθώς η εμπειρία και οι γνώσεις σας, και εν γένει η συμβολή σας, κρίνονται καίριες και απαραίτητες για την ολοκλήρωση της έρευνας. Τα αποτελέσματα θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για επιστημονικούς λόγους και θα διατηρηθούν η ανωνυμία και η εμπιστευτικότητα των δεδομένων.

Είστε έτοιμος-η να ξεκινήσουμε;

α. Προσωπικά στοιχεία των δικαιούχων του ΕΕΕ

- 1) Με βάση την μέχρι τώρα εμπειρία σας όσον αφορά στην υλοποίηση του ΕΕΕ, ποια θεωρείτε ότι είναι τα κυριότερα δημογραφικά και κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά των ωφελούμενων;
- 2) Ποια θεωρείτε ότι είναι τα κυριότερα αίτια εμφάνισης της ακραίας φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού στον Δήμο σας;
- 3) Πώς πιστεύετε ότι επηρεάζει το ΕΕΕ την καθημερινότητα και την ποιότητα ζωής των ωφελούμενων του προγράμματος;

β. Εφαρμογή του ΕΕΕ

- 4) Ποιος είναι ο ρόλος σας στην υλοποίηση του ΕΕΕ;
- 5) Υπήρξε ενημέρωση από αρμόδιους φορείς σχετικά με τη λειτουργία του προγράμματος; Παρακολουθήσατε κάποια σεμινάρια ενδεχομένως; Υπάρχει ενημέρωση σχετικά με τις διαρκείς αλλαγές που γίνονται;
- 6) Πώς είναι η συνεργασία σας με τους αιτούντες του προγράμματος;
- 7) Θεωρείτε ακριβή και αξιόπιστα τα στοιχεία που αντλούνται αυτόματα από την ηλεκτρονική πλατφόρμα του ΕΕΕ ή όχι;
- 8) Πιστεύετε πως το υπάρχον ανθρώπινο δυναμικό στον Δήμο σας αρκεί για την υλοποίηση του προγράμματος ή όχι;
- 9) Παρέχει η υπηρεσία σας στα πλαίσια του ΕΕΕ εξατομικευμένη προσέγγιση στους δικαιούχους (συμβουλευτική υποστήριξη, ψυχοκοινωνική στήριξη, κ.λπ.) ή όχι;
- 10) Ποια είναι τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζετε κατά την εφαρμογή του προγράμματος (π.χ. πλατφόρμα, δικαιούχοι, συγκέντρωση δικαιολογητικών, κλπ.) και τι νομίζετε πως θα μπορούσε να γίνει για την αντιμετώπισή τους;
- 11) Από την έως τώρα εμπειρία σας, πιστεύετε ότι τα κριτήρια επιλογής των ωφελούμενων είναι κατάλληλα ή όχι; Θεωρείτε ότι τα εισοδηματικά κριτήρια που θέτει το ΕΕΕ είναι αρκετά χαμηλά με αποτέλεσμα πολλές φορές να μην το δικαιούνται άτομα που το έχουν πραγματικά ανάγκη ή όχι; Ομοίως, θεωρείτε ότι πρέπει τα κριτήρια για τη λήψη του να είναι πιο αυστηρά ή όχι;
- 12) Πώς θα χαρακτηρίζατε τη διασύνδεση της εισοδηματικής παροχής του επιδόματος με συμπληρωματικές κοινωνικές υπηρεσίες (2^{ος} πυλώνας του

προγράμματος) και με την απασχόληση (3^{ος} πυλώνας του προγράμματος);
Σχολιάστε...

γ. Αξιολόγηση του ΕΕΕ

- 13) Πιστεύετε ότι το ΕΕΕ βοηθά στην ενίσχυση της απασχόλησης και κατ' επέκταση στη μείωση της ανεργίας ή όχι;
- 14) Θεωρείτε ότι το ΕΕΕ είναι ένα επιτυχημένο πρόγραμμα το οποίο βοηθά στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των δικαιούχων και στην προστασία από την ακραία φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό ή όχι;
- 15) Πιστεύετε ότι το ΕΕΕ το λαμβάνουν όσοι πραγματικά το έχουν ανάγκη ή όχι;
- 16) Ποια θεωρείτε ότι είναι τα μεγαλύτερα πλεονεκτήματα και ποια τα μεγαλύτερα μειονεκτήματα του προγράμματος και γιατί;
- 17) Πώς κρίνετε τον σχεδιασμό, την εφαρμογή και γενικότερα το ΕΕΕ;
Παρακαλώ τεκμηριώστε την άποψή σας.
- 18) Τέλος, τι θα προτείνατε όσον αφορά στη βελτίωση της λειτουργικότητας του προγράμματος;

Σε αυτό το σημείο φτάσαμε στο τέλος της συνέντευξής μας. Θα ήθελα να σας ευχαριστήσω θερμά για τον χρόνο σας. Σας χαιρετώ! Εύχομαι να έχετε μία καλή μέρα!